

ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๗๒

ตำนานเมืองสุวรรณโคมคำ

นางวิจารณ์นวกกรรม และ

พระยาวิเศษศุภวัตร

พิมพ์แจกเป็นที่ระลึกในงานปลงศพ

นางชิว กาญจนะศัพท์ ผู้มารดา

เมื่อวันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๔๘๒

๓๓๓๖ ถนนมกุฎกษัตริยาราม

๓๓๓๖
๗๗๕

คำนำ

พระยาวิเศษศุภวัตร ได้มาแจ้งความจำนงยังกรมศิลปากร
ขอต้นฉบับหนังสือเรื่องหนึ่ง เพื่อพิมพ์แจกในงานปลงศพนางชิว
กาญจนะศัพท ผู้มารดา กรมศิลปากรจึงเลือกให้พิมพ์ “ตำนาน
เมืองสุวรรณโคมลาคำ” ซึ่งได้ให้เจ้าหน้าที่แปลถ่ายจากภาษาไทย
เหนือไว้ และยังไม่มีการได้พิมพ์ออกเผยแพร่หรือแจกจ่ายมาก่อน
เลย พระยาวิเศษศุภวัตรก็พอใจรับพิมพ์ด้วยความยินดี

เมืองสุวรรณโคมลาคำ ปรากฏตามตำนานนั้นว่าเป็นเมืองหรือ
แคว้นของชนพวกหนึ่ง ซึ่งเรียกในตำนานนั้นว่า กรอมหลวง ได้มา
สร้างชน และชาวกรอมหลวงนั้น เดิมมีแคว้นของตนชื่อโพธิสาร
หลวง ทำนองจะเป็นเรื่องราวของแคว้นหรือเมืองซึ่งตั้งขึ้นในแหลม
สุวรรณภูมิ ในเวลา ก่อนสมัยที่ ชนชาติ ไทยได้อพยพลง มาตั้ง หลัก
แหล่งจนเป็นอาณาจักรขึ้นในดินแดนตอนนั้น เรื่องที่เล่าในตำนานนั้น
ก็ดูเป็นที่ว่าเป็นเรื่องซึ่งเกิดขึ้นในกาลอันล้าลึกดึกดำบรรพ์ ด้วย
ผู้แต่งพยายามจะแสดงให้เห็นว่าเป็นเช่นนั้น เพราะได้อ้างเอา
ศาสนาของพระพุทธเจ้าในยุคก่อน ๆ เข้ามาจับแทนนับศักราช ซึ่ง
ที่จริง ผู้แต่งได้เอาตำนานของบ้านเมืองเข้าแทรกไว้ในเรื่องราว ทาง
ศาสนาเป็นอันมาก จนยากที่จะกำหนดสมัยได้ว่าเรื่องราวเหล่านี้
เกิดขึ้นในศักราชอะไร เท่าไร นอกจากเชื่อได้ว่าเป็นเรื่องก่อนสมัย
ที่ไทย อพยพลง มา จาก ดินแดนอัน เป็นถิ่น เดิมซึ่ง เป็น ประเทศจีน

ตอนใต้ในบัดนี้ แต่เรื่องในตำนานเมืองสุวรรณโคมคำนี้ ก็เป็นเพียงตำนาน ซึ่งยังไม่พบหลักฐานทางโบราณคดีหรือโบราณวัตถุเข้าสนับสนุนยืนยัน ส่วนหลักฐานที่นักโบราณคดีตรวจค้นได้และเป็นร่องรอยอยู่ที่ปรากฏชื่อแคว้นหรืออาณาจักร ตลอดจนชื่อชนชาติที่วางลงมาอยู่ก่อนชนชาติไทย ผิดเพี้ยนไปจากที่ปรากฏในตำนานนี้ ที่มีสำเนียงใกล้เคียงกัน ก็คือ อาณาจักรพวนหรือโพหน้ำกับโพธิสารหลวง และชนชาติขอมกับกรอม ซึ่งทั้งนี้จะเป็นแคว้นและชาติเดียวกันหรือไม่ ยังไม่มีหลักฐานที่นักโบราณคดีหรือนักประวัติศาสตร์คนใดได้ชี้ขาดลงไป แต่ถ้าวางโดยทางตำนานแล้วปรากฏว่า เรื่องตำนานเมืองสุวรรณโคมคำนี้ เก่ากว่าตำนานสิงหนวัต (พิมพ์ในประชุมพงศาวดารภาคที่ ๖๐ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๘) เพราะในตำนานสิงหนวัตอ้างถึงเรื่องเมืองสุวรรณโคมคำ ซึ่งในสมัยสิงหนวัตนั้นได้ล้มละลายหายสูญไปแล้ว

เมื่อได้พิมพ์ตำนานเมืองสุวรรณโคมคำขึ้นเช่นนี้ จึงเป็นอันนับเข้าลำดับชุดของเรื่องราวเก่าแก่เป็นลำดับมา คือ ตำนานเมืองสุวรรณโคมคำ, ตำนานสิงหนวัต และตำนานเมืองเงินยาง เชียงแสน (๒ เรื่องหลังนี้พิมพ์อยู่ในประชุมพงศาวดารภาคที่ ๖๐) ที่ยังเหลืออยู่นอกนั้นก็เป็นเรื่องแซก ซึ่งยังมีได้พิมพ์ออกเผยแพร่เมื่ออยู่บ้าง เช่นตำนานสุวรรณคำแดง ตำนานเมืองลำพูนซึ่งเข้าใจว่าความเดียวกับจามเทวีวงศ์ แต่ตำนานเมืองลำพูนนี้เป็นภาษาไทยเหนือ ซึ่งอาจเป็นฉบับที่คัดลอกมาจากฉบับที่พระโพธิรังสีเก็บเอาความมา

แปลถ่ายไว้เป็นภาษาบาลี (หอสมุดพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓) หรืออาจแปลมาจากขามเทววงศ์ฉบับภาษาบาลีของ พระโพธิรังสีอีกทีก็ได้ นอกจากนี้ยังมีตำนานทางเมืองเหนือเป็นเรื่องเบ็ดเตล็ดอื่น ๆ อีกเช่น ตำนานเมืองบัวและตำนานเมืองยอง เป็นต้น ซึ่งหวังว่าจะได้มีโอกาสพิมพ์ในกาลต่อไป

ขออนุโมทนาในกุศลราศีทักษิณานุประทาน ซึ่งเจ้าภาพได้บำเพ็ญเป็นมาตุภูมิฐานธรรม และพิมพ์หนังสือตำนานสุวรรณโคมคำจ่ายเป็นวิทยาทาน เป็นการเกื้อกูลแก่ความรู้ทางตำนาน อันเป็นกุศลสาธารณซึ่งจะมีผลถาวรไปในภายภาคหน้า ขอกุศลทักษิณาพร้อมทั้งวิทยาทานนี้ จงอำนวยอริคุณมณูญผลให้สัมฤทธิ์ แต่นางชีว์ กาญจนะศัพท์ โดยสมควรแก่คติวิสัยในสัมปรายกพ เทอญ.

กรมศิลปากร

๒๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๒

นางชู้ กาญจนะศัพท์

ชาติะ พ.ศ. ๒๔๐๖

มรณะ พ.ศ. ๒๔๘๑

ประวัติย่อของนางชวี กาญจนะศัพธ์

นางชวี กาญจนะศัพธ์ เกิดเมื่อ ๔ ๑๒ ปีกุน พ.ศ. ๒๔๐๖ ณ ตำบลบ้านถนนพลับพลาไชย จังหวัดพระนคร นางชวีเป็นบุตรคนสุดท้องของนายบู๊และนางพัก เมื่ออายุได้ ๒๐ ปี ได้ทำการสมรสกับนายเสียง กาญจนะศัพธ์ แล้วย้ายมาตั้งหลักฐานอยู่ที่บ้านถนนบำรุงเมือง ใกล้สี่กั๊กเสาชิงช้า นางชวีมีบุตรกับนายเสียง รวม ๔ คน คือ

นางเสงี่ยม (ถึงแก่กรรม)

นางวิจารณ์นกรรม (สงวน) ภรรยา

หลวงวิจารณ์นกรรม (โต วัลย์เชียร)

นายกู่ กาญจนะศัพธ์ (ถึงแก่กรรม)

พระยาวิเศษศุภวัตร (เกษสุนทร กาญจนะศัพธ์)

นายเสียงถึงแก่กรรมเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๘ ในขณะที่บุตรคนสุดท้องมีอายุเพียง ๓ ปี และตั้งแต่นั้นมา นางชวีก็ต้องรับภาระเป็นผู้ทำนุบำรุงบุตรแต่ผู้เดียว ในครั้งนั้นการศึกษายังไม่แพร่หลาย แต่นางชวีเป็นมารดาที่ดีของบุตรและเป็นผู้เห็นการไกล ฉะนั้นจึงได้พยายามให้บุตรชายหญิงทุกคนได้รับการศึกษาตามสมควร แก่อดีตภาพ ทั้งนี้ นับว่าเป็นพระคุณอันยิ่งใหญ่แก่บุตรหลานในชั้นต่อมา.

นางชวีเป็นผู้มีศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนา และต้องการให้บุตรหลานทุกคนเป็นพุทธมามกะที่ดี เวลาไปฟังเทศน์หรือ

ทำบุญทำทานที่วัด นางชู้ก็มักจะพาบุตรหลานไปด้วยเนืองๆ ภาย
 หลังที่บุตรหญิงได้ทำการสมรส และบุตรชายคนชายคนเล็กเข้า
 รับราชการเป็นหลักฐานแล้ว นางชู้ได้สละกิจวัตรทางบ้านออก
 บวชเป็นชี ณ สำนักวัดพิบูล ตำบลบางใหญ่ จังหวัดธนบุรี เป็นเวลา
 หลายปี ในระหว่างนั้นนางชู้ได้มีส่วนร่วมมือในการปฏิสังขรณ์วัด
 วา อาราม ตลอดถนนหนทาง เพื่อประโยชน์แก่สาธารณชน ทั่วไป
 และเมื่อถึงวันธรรมสวนะ ท่านก็รักษาอุโบสถศีลตลอดมาได้ขาด
 นางชู้เป็นผู้มีนิสัยขี้ใจคอโอบ อ้อมอารี และไม่เห็นแก่ตัว
 ฉะนั้นจึงเป็นที่ชอบพอของบรรดาญาติมิตร ตลอดจนผู้ที่รู้จักโดย
 ทั่วไป.

ใน พ.ศ. ๒๔๗๓ นางชู้เริ่มป่วยเป็นโรคอัมพาต บุตรหลาน
 ได้พยายามรักษาพยาบาลเป็นอย่างดี แต่อาการกลับทรงหรือทรุด
 ตลอดมา ครั้นเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๔๘๑ มีโรคอุจจาระธาตุ
 พิกัดเข้าแทรก จนเหลือความสามารถของนายแพทย์ที่จะเยียวยาให้
 หายได้ นางชู้ถึงแก่กรรม ด้วยอาการอันสงบเงียบ เมื่อวันที่
 พฤหัสบดีที่ ๒๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๑ เวลา ๑๕.๐๐ น. ณ บ้าน ๖ ข.
 ถนนนครไชยศรี จังหวัดพระนคร กำนวณอายุได้ ๗๕ ปี.

คำอุททิส

กุศลบุญราศีอันใด ซึ่งเกิดจากการพิมพ์หนังสือ “ตำนานเมืองสุวรรณโคมคำ” แจกในการปลงศพ คุณแม่ที่รักยิ่ง ของข้าพเจ้าน ขอกุศลบุญราศีอันนั้นจงสัมฤทธิ์ผลโดยพลัน แต่ดวงวิญญาณแห่งคุณแม่ของข้าพเจ้าตามสมควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพนั้น เทอญ.

นางวิจารณ์นวกกรรม

วิจารณ์นวกกรรม

วันที่ ๒๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๒

สารบาญ

เรื่อง	หน้า
คำนำ	„ ก
ประวัติย่อของนางชีว กาญจนะศัพท	„ ข
คำอุทิศ	„ จ
สารบาญ	„ ฉ
ตำนานเมืองสุวรรณโคมค้ำ	„ ค
กล่าวความเบื้องต้น	„ ค
มูลประวัติถ้ำกุมภ	„ ๑๖
มูลประวัติเมืองสุวรรณโคมค้ำ	„ ๒๔
เมืองโพธิสารหลวงและชาวกรอมหลวง	„ ๒๗
กำเนิดกรุงวงศา कुमार	„ ๒๗
องค์อินทรววงศาเสวยราชย์	„ ๓๐
อยุธยาเสนาธิบตีไปสร้างเมืองใหม่	„ ๓๐
กำเนิดสุวรรณทวาร मुख कुमार	„ ๓๒
ลอยแพสุวรรณทวาร मुख कुमार และนางอุรสาเทวี	„ ๓๘
อยุธยาเสนาธิบตีมาเยี่ยมเมืองโพธิสารหลวง	„ ๔๐
มูลเหตุที่ขอเมืองสุวรรณโคมค้ำ	„ ๔๒
ชาวเมืองโพธิสารหลวงอพยพไปอยู่เมืองสุวรรณโคมค้ำ	„ ๔๗
องค์อินทปฐุมราชให้ติดตามสุวรรณทวาร मुख	„ ๔๘

ช

เรื่อง	หน้า
องค์อินทปฐุมราชเสด็จเมืองสุวรรณโคมคำ	,, ๕๐
องค์อินทปฐุมราชสวรรคตและองค์เทวินทวรได้เสวยราชย์	,, ๕๓
พาหิรเสนากรอมคำไปตั้งเมืองอุโมงคเสลากรอมเขตต์	,, ๕๔
อาณาเขตต์เมืองสุวรรณโคมคำ	,, ๕๕
พระยากรอมคำเข้าครองเมืองสุวรรณโคมคำ	,, ๕๖
มูลเหตุที่เมืองสุวรรณโคมคำทำลาย	,, ๕๗
อาวสานแห่งเมืองสุวรรณโคมคำ	,, ๗๑
พระยากรอมคำกลับไปอยู่เมืองอุโมงคเสลากรอมเขตต์	,, ๗๒
เล่าเรื่องประวัติพระพุทธกัสสป	,, ๗๕
พระพุทธกัสสปตรัสเล่าตำนานเมืองสุวรรณโคมคำ	,, ๗๘
เมืองสุวรรณโคมคำในคำพยากรณ์	,, ๘๐

ตำนานเมืองสุวรรณโคมคำ

จักกล่าวตำนานถ้ำกุมภและสุวรรณโคมประเทศ คือเมือง
ท่าสุวรรณโคมคำ อันเป็นที่สถาปนาพระศาสนาของพระพุทธเจ้าทั้ง
๕ พระองค์ ซึ่งเสด็จอุบัติมาตรัสรู้พระสัมพันธัญญาณ เพื่อ
โปรดปาลสัตว์ในภัททกัลป์นี้ เหตุใดจึงได้ชื่อว่าถ้ำกุมภและสุวรรณ
โคมคำ ฟังทราบดังมีในภัททกัลป์นี้เกิด

กล่าวความเบื้องต้น

บัดนี้จักกล่าวแต่ตั้งภัททกัลป์นี้มาโดยสังเขป ในเมื่อกัลป์
ก่อนจวนจะสิ้นนั้น พอพระอาทิตย์ดวงที่ ๗ ขึ้นมาในกาลใด ก็เกิด
เป็นไฟใหญ่ไหม้ทำลายขึ้นมาแต่พื้นมหาอเวจรกโพ้น แล้วก็ไหม้
แผ่นพสุธา น้ำสมุทรคงคา น้ำสระใหญ่ชื่อว่าอินคาค เขาสิเนรุ
ราชและชั้นจาทุมหาราชิกา ตลอดขึ้นไปถึงชั้นพรหมที่ชื่อว่าอภัส-
สราถึง ๗ ครั้ง ครั้งนั้นเทวโลก มนุษยโลก สัตว์นรกอเวจี เปรด
ผี และสัตว์เดียรฉานทั้งหลาย เหล่านี้ ที่ตายแล้วก็ดี ที่ยังไม่ตาย
ก็ดี ก็ขึ้นไปยึดยึดกันอยู่ชั้นนอกนิมิตพรหมโพ้นทั้งสิ้น ยังเหลือ
อยู่แต่เหล่าสัตว์นรกที่ได้กระทำบาปบุญอนันตริยกรรม และถือมัจฉา
ทิฎฐิใหญ่หลวง ไม่เชื่อถือคำพระพุทธเจ้า ในเมื่อเขายังไม่ตาย

ก็ไปตกนรกอยู่นอกจักรวาฬไฟจนถึงแสนโกฏี ครั้นนั้นในท้องจักร
 วาฬทั้งสี่ก็เต็มไปด้วยเปลวไฟ ถัดนั้นก็มหาฝนใหญ่ตกลงมา
 แต่ชั้นพรหมที่ชื่อว่าอตปปา เพื่อดับไฟนั้น ที่แรกมีเม็ดเล็ก ๆ
 เหมือนเมล็ดฝ่นตามปกติ แล้วต่อมาก็กลายเป็นเม็ดใหญ่เม็ด
 โดชนโดยลำดับ จนเท่าหลังคาเรือนของมนุษย์ แล้วก็ดับไฟ
 ใหญ่นั้นตกลงไปจนถึงพื้นมหาเวจันรภไฟให้เป็นถ้ำอยู่ ภาย
 หลังนั้นนั้นก็มากจนอกจนเต็มท้องจักรวาฬทั้งสี่ แล้วก็องทำลาย
 ขึ้นไปถึงชั้นพรหมอันชื่อว่าสุภกัณหาถึง ๘ ครั้ง ครั้นนั้นเม็ดอกบัว
 บังเกิดขึ้นในน้ำที่ศูนย์กลางชมพูทวีป ๕ ดอก ครั้นแล้วดอกบัว
 นั้นก็ขึ้นไปตั้งอยู่บนน้ำ เมื่อมหาพรหมทั้งหลายได้เห็นดอกบัว ๕
 ดอก ก็โสมนัสชื่นชมยินดีเป็นอันมาก จึงพร้อมกันเปล่งเสียง
 สาธุการว่า “สาธุ สาธุ ปณฺจพทุธานามะหิ” ดังนี้ แล้วก็กล่าวว่า
 กลับไปพระพุทธรเจ้าจักเสด็จลงไปตรัสรู้พระสัพพัญญุตญาณ เพื่อ
 โปรดปาลสัตว์ทั้งหลายพร้อมทั้ง ๕ พระองค์ และกลับไปก็จักได้
 ชื่อว่าภิกษุกลับ แล้วพรหมทั้งหลายมีขณิกการมหาพรหมเป็นต้น ก็
 พร้อมกันมาเอาเครื่องอัฐบริกขาร คือบาตรและผ้าที่ดอกบัวทั้ง ๕
 ดอกนั้น ไปรักษาไว้เพื่อคอยท่า ต่อมาดอกบัวก็ยกกลับลงไป
 ในน้ำที่นั้น ถัดนั้นมีลมใหญ่พัดลงมาจากชั้นพรหมที่ชื่อว่า เวหัป
 ผลา แล้วก็มาตีทำลายน้ำใหญ่นั้น ให้แห้งตกลงไปเรื่อย ๆ
 ตลอดจนถึงชั้นดาวดึงส์ นานนั้นเมื่อถูกลมพัดก็กระด้างเป็นแผ่นศิลา
 เลียนเหมือนหน้ากลองชัยกว้างได้หมื่นโยชน์ เป็นเวียงดาวดึงส์ก่อน

ต่อมาลมก็พัดทำลายน้ำนั้น ให้แห้งงวดลงไปถึงชั้นจาตุมหาราชิกา
 แล้วก็พัดตีฟองน้ำนั้น ให้ไหลเข้าไปชั้นอยู่ณท่ามกลางจักรวาท
 ฟองน้ำที่ถูกลมพัดนั้น ก็กระต้างเป็นแผ่นศิลาใหญ่ติดต่อกับเวียง
 ดาวดึงส์ ลงไปเป็นเขาสินีเนรราชสูงได้ ๘๔,๐๐๐ โยชน์ ตั้งอยู่ณ
 ท่ามกลางนั้นก่อน ต่อมาลมก็พัดทำลายฟองน้ำออกไปกระต้างเป็น
 คอยผาฝาขอบจักรวาท กว้างได้ ๑๒๘๕,๓๕๐ โยชน์ ล้อมไว้ประคอง
 ตั้งว่าถาดทอง ถัดนั้นลมก็พัดทำลายฟองน้ำเข้าไปชั้นเป็นแท่งผาต่อ
 เขาสินีเนรราช ลงไปในน้ำลึกได้ ๘๔,๐๐๐ โยชน์ เป็นโพรงครอบน้ำไว้
 และพัดเข้าไปแคะกระต้างเป็นเขาล้อมน้ำนั้น เป็นสระใหญ่ชื่อว่า
 อินดาต กว้างประมาณ ๔๒,๐๐๐ โยชน์ ส่วนลึก ๘๖,๐๐๐ โยชน์ล้อมเขา
 สินีเนรราชไว้ ต่อมาก็กระต้างกลายเป็นก้อนเส้า ๓ ก้อน เป็นเงินก้อน
 ๑ เป็นทองก้อน ๑ เป็นแก้วก้อน ๑ แต่ละก้อนโตประมาณได้ ๑๒,๐๐๐
 โยชน์ ก้อนเส้าเหล่านี้รองค้ำเขาพระสุเมรุราชนั้นไว้ แล้วลมก็พัด
 น้ำให้ไหลเข้าไปแคะเป็นภูเขาล้อมน้ำสระอินดาตไว้อีก ๑๕ ชั้น แล้ว
 พัดไหลไปแคะกระต้างเป็นเขาบุคณธร เขากรวิก เขาสุทัสนะ เขา
 เขาเนมินธร เขาวินัตตกะ และเขาอัสสกันณห์ เขา ๖ ลูกเหล่านี้เป็น
 บริวารของเขาสินีเนรราชอยู่ชั้นนอก เขาล้อมสระอินดาต ๑๕ ชั้น
 นั้น ได้ชื่อว่าเขาสัตตกันท์ ๗ ลูก ส่วนเขา ๖ ลูกอยู่ชั้นนอกนั้น ติด
 กับแผ่นดินถึง ๑ ออกจากมหาสมุทรไปถึง ๑ ส่วนสูงชันพื้นน้ำ
 ประมาณ ๔๒,๐๐๐ โยชน์ ส่วนที่ยังลงไปใต้น้ำมหาสมุทร ๔๒,๐๐๐
 โยชน์ ใครรู้ถ่วงให้ดูในโลกที่ปโน้นเกิด เมื่อจักไซในทันทีก็จะเห็น
 การเนินช้าทางตำนานแห่งสุวรรณโคมประเทศไป

ถัดนั้นลมใหญ่ก็พัดให้น้ำกระด้างที่หัวใจชมพูทวีปด้านทักษิณ
ทิศคือเขาที่คอกบัวเกิดขึ้น และต่อมาน้ำก็กระด้างที่เมืองกุจฉาวดี
แล้วก็กระด้างที่หัวใจทวีปทั้ง ๓ และกระด้างที่เมืองใหญ่ทั้ง ๖ เมือง
พร้อมแล้ว ลมก็พัดทำลายน้ำและฟองน้ำไปแก่นกระด้างจนกลายเป็น
เป็นเขาสีลาล้อมน้ำไว้เป็นสระใหญ่น้อย คือเป็นกัณณมณฑลสระ ๑
รดกาลสระ ๑ ฉัททันตสระ ๑ มณฑากินีสระ ๑ กุณาตสระ ๑ และ
สีหปปาทสระ ๑ บรรดาสระ ๖ ลูกนี้ เรียงคั่นสระอินดาออกมา
กว้างประมาณ ๓๐ โยชน์ทุก ๆ ลูก ถัดนั้นมาน้ำก็กระด้างเป็นเขาล้อม
น้ำไว้ให้เป็นสระใหญ่น้อย เป็นเขา เป็นป่าหิมพานต์กว้างประมาณ
๓,๐๐๐ โยชน์ ถัดนั้นมาลมก็พัดน้ำให้ไหลไปแก่นท่าฝาขอบจักรวาล
ในเมื่อน้ำหาทางไหลต่อไปมิได้ก็บังเกิดเป็นน้ำมหาสมุทร มีส่วน
กว้างและลึกประมาณได้ ๒๔๐,๐๐๐ โยชน์ รอบทวีปทั้ง ๔ ตลอดทุก
ทิศ ถัดนั้นมาน้ำก็กระด้างที่หัวใจชมพูทวีป ที่เมืองใหญ่ ๑๖ เมือง
ก็กระด้างกลายเป็นดินไปติดต่อกันทั้งสิ้น ทินคิมธานทั้งหลาย ๘๔,๐๐๐
เมืองก็เงินไปได้ ๘๒,๐๐๐ โยชน์ ส่วนที่ยังเหลืออยู่ ๒,๐๐๐ เมืองนั้น
บางคราวก็เป็นสระน้ำใหญ่และสระรามอยู่ บางคราวน้ำสมุทรก็
ยังท่วมอยู่ แต่ในเกาะทวีปน้อย ๒,๐๐๐ ทวีปนั้นก็เงินขึ้นไปสิ้น
ส่วนฟองน้ำที่กระด้างเป็นภูเขาครอบน้ำไว้ ที่ยังไม่แห้ง ก็ไหลเซาะ
ออกข้างนอก ทินนั้นก็บังเกิดเป็นถ้ำไปโดยเหตุที่ถูกน้ำเซาะ ส่วน
สระใหญ่ชื่อว่าอินดาต ก็เต็มเปี่ยมไปด้วยน้ำมากมาย น้ำจึงได้
เซาะ ท้อง สระใหญ่ลงไป เป็น ปาก ถ้ำมี สัณฐาน เหมือน คน เม้ม ปาก

แล้วน้ำก็ไหลบ่าตามแผ่นธรณีไปทั่วทวีปทั้ง ๔ เหตุนี้จึงได้ชื่อว่าคง
 คาราชธานี เขาสิเนรุราชที่กระด้างก่อนภูเขาทั้งหลาย ต่อมาก็กระ
 ด้างกรอบน้ำสระอโนดาตนั้นไว้กว้าง • เขาเขาสิเนรุราชให้เป็นปาก
 ถ้ำออกไปทั้ง ๔ ด้าน ส่วนด้านปัจฉิมทิศตะวันตกมีลักษณะเหมือน

ปากราชสีห์และแม่น้ำไหลออกไป ทวีปนี้จึงได้ชื่อว่าอมรโคยานทวีป
 ด้านอุดรทิศเหนือ ที่ปากถ้ำมีลักษณะเหมือนปากข้างกฤษณ
 และแม่น้ำไหลออกมาจากปากข้าง ทวีปนี้จึงได้ชื่อว่าอุดรภูทวีป

ด้านบูรพาทิศตะวันออก ที่ปากถ้ำมีลักษณะเหมือนปากม้า
 อัสตรและแม่น้ำไหลออกไป ที่นี้จึงได้ชื่อว่าบุพพวิเทหทวีป

ด้านทักษิณทิศใต้ ที่ปากถ้ำมีลักษณะเหมือนปากงั่วสุภ
 ราช ส่วนน้ำที่ไหลออกมาจากรูถ้ำเหล่านั้น ได้ไหลทะลุน้ำสระ
 อโนดาตออกไปถึงเขาขอมสระใหญ่ชั้นใน แล้วก็ไหลเขาเขาชั้น
 ในให้สุด แล้วก็ไหลวนไปตามหว่างเขาที่เป็นฝา ๑๕ ชั้น ไหลเวียน
 ๓ รอบเหมือนกันทุก ๆ แม่น้ำ

ส่วนแม่น้ำที่ไหลออกจากปากถ้ำราชสีห์ ไหลไปหนบัสจิม^๒
 ทิศตะวันตก จึงได้ชื่อว่าแม่น้ำยมุนา

แม่น้ำที่ไหลออกจากปากถ้ำข้าง ไหลวนไปทางทิศอุดรสู่
 ทวีปหนเหนือ ซึ่งได้ชื่อว่าแม่น้ำมहि

แม่น้ำที่ไหลออกจากปากถ้ำม้าอัสตร ไหลวนออกไปทาง
 บุพพวิเทหทวีปทิศตะวันออก จึงได้ชื่อว่าแม่น้ำสรภู

แม่น้ำที่ออกไปแต่ปากถ้ำรูปงัวสุภราชนั้น ไหลวนออกไป
 ด้านทักษิณทิศใต้ แล้วไหลไปประทะภูเขาชั้นที่ ๑๓ เมื่อน้ำนั้นหา
 ทางไหลต่อไปไม่ได้ จึงไหลพลุ่งขึ้นไปตามภูเขา ส่วนสูงประ
 มาณ ๓๐ โยชน์ แล้วไหลอาบหลังเขาไประยะ ๓ คาวุต แล้วก็
 ไหลกลับตกลงมาลึกประมาณได้ ๖๐ โยชน์ พัดบ้วนอยู่ในมหิ-
 ยังกอโมงก์ที่กว้างประมาณ ๓ คาวุต คือ ๖,๐๐๐ วา และในหว่าง
 เขาอันเป็นฝาที่ล้อมสระอโนดาตวันนั้น หนาประมาณได้ ๓๐ โยชน์
 เหมือนกันทุกชั้น แล้วก็ไหลวนเข้ารูที่ภูเขาชั้นที่ ๑๔

ส่วนต้นไม้ชมพูที่เป็นเครื่องหมายทวีป ซึ่งตั้งอยู่หลังดอย
 ท่อผานนั้น มีกิ่งอยู่ ๕ กิ่ง แต่ละกิ่งมีส่วนยาวประมาณได้ ๓ โยชน์
 เหมือนกันทั้งหมด ผลของกิ่งทักษิณหนขวานั้น ตกหล่นลงมา
 เป็นทอง ผลของกิ่งซ้ายตกหล่นลงมาเป็นเงิน ผลของกิ่งทิศเหนือ
 ตกหล่นลงไปใต้ม้ำในมหิยังกอโมงก์ ผลของกิ่งทิศใต้ตกหล่นลงไป
 ในน้ำอโมงก์ที่ไหลออกมาจากท่อผานนั้น ส่วนกิ่งยอดที่ตรงขึ้นไป
 นั้นได้คูดเอาน้ำฝนที่ตกลงมาขึ้นไว้ โดยเหตุนี้ทวีปทักษิณทิศใต้
 จึงได้ชื่อว่าชมพูทวีป

ในทวีปทั้ง ๓ นั้น ไม้ลมแล้ง (ต้นคูน) เป็นเครื่องหมาย
 อมรโคยานทวีป ไม้ฝ้ายเป็นเครื่องหมายอุดรภูทวีป ไม้รักฟ้า
 เป็นเครื่องหมายบุพพวิเทหทวีป ต้นไม้เหล่านี้ตั้งอยู่ที่เขาชั้นเดียว
 กันทั้ง ๔ ด้าน ส่วนไม้จิวเป็นเครื่องหมายเมืองครุฑ ไม้แคฝอย
 เป็นเครื่องหมายเมืองพระอินทร์ ที่อยู่พื้นน้ำสระอโนดาตถัดต้น

เขาสีเนรราชนั้น ไม่ปรากฏชาติเป็นเครื่องหมายชั้นดาวดึงส์ คือยอด
 เขาสีเนรนั้น ส่วนแม่น้ำที่ออกมาจากปากง้วนสุภราช ไหลมาสู่
 ชมพูทวีปมีชื่อว่าอจิรวดี ครั้นน้ำผุดออกมาจากรูท่อผาแล้ว ก็ไหล
 ไปปะทะคอยผา ๔๒ ก้อน ที่ตั้งอยู่หว่างคอยชั้นที่ ๑๕ แล้วแตกเป็น
 ๕ แคว ไหลผ่าป่าหิมพานต์อันกว้างได้ ๓,๐๐๐ โยชน์ลงมาถึงเมือง
 มนุษย์ ส่วนน้ำที่ไหลมาทางทิศตะวันตกกณคุนย์กลางชมพูทวีปคือ
 ที่ดอกบัว ๕ ดอก ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อก่อนนั้น ๓ แคว ไหลไปทาง
 ทิศตะวันออก ๒ แคว แม่น้ำเหล่านี้ได้มีชื่อเหมือนสระใหญ่ชื่อว่า
 อโนดาต ซึ่งบังเกิดขึ้นครั้งแรกตามที่กล่าวมาแล้วคือแม่น้ำคงคา
 แม่น้ำยมุนา แม่น้ำอจิรวดี แม่น้ำสรภู แม่น้ำมहि ในแม่น้ำทั้ง ๕ นี้
 ส่วนแม่น้ำอจิรวดีได้ไหลมาท่ามกลางของแม่น้ำเหล่านั้นคือไหลผ่าน
 มาที่เมืองกัจฉาวดี ที่เป็นเมืองต้นฝ่ายทิศตะวันออก แล้วไหล
 ผ่านไปที่หัวใจชมพูทวีปนี้ฝ่ายทิศตะวันตก และไหลตกไปในน้ำ
 มหาสมุทรหลวงเหมือนกันทุก ๆ แม่น้ำ

ส่วนในป่าหิมพานต์ก็บังเกิดเป็นเขาใหญ่ ๗ ลูกคือเขาสุทัสน์
 มีถ้ำอยู่ ๓ ถ้ำ คือ ถ้ำเงิน ถ้ำทอง ถ้ำแก้ว เขากาฬกูฏ เขาเสลทนะ
 เขาจิตรกูฏ เขาตโรศิรี เขาคันธมาถน์ และเขานาริกะศิรี^๑ ส่วน
 ท้องเขาวงกต เขานาราศิรี เขาคิชฌกูฏ เขาเวภารบรรพต เขา
 วิปุล เขามังกุสะ เขาอุสัรชชะ ๗ ลูกเหล่านี้ ได้แวดล้อมแคว้น
 เมืองราชกฤห์ไว้เหมือนกันทั้งหมด เมื่อใคร่ทราบละเอียดแท้ให้ดู

๑ สมุดไทยเป็น เขานาริกาศิรี

ในปฐมกัลป์โน้นเกิด จักอธิบายในทันทีจักเป็นการเน้นซ้ำทาง
ตำนานของถ้ำกุมภและสุวรรณโคมประเทศไป

ครั้งนั้นแผ่นดินใหญ่ทั้งสี่ก็บังเกิดเป็นวันคืนราบงามเสมอ
เหมือนหน้ากลองชัย และแผ่นดินนั้นมักกลิ่นหอมและรสหวานที่สุด
ส่วนโอซารส ของ แผ่นดิน ก็หอมทราบสว่าง ตลอด ขึ้นไป จนถึง ชั้น
อกนิฏฐุพรหมโพ้น ครั้งนั้นพรหมทั้งหลายประมาณ ๘๔,๐๐๐ องค์
ก็จตุจากพรหมโลก ลงมาถืออุปปาติกปฏิสนธิมีอัตตภาพอันเป็น
ทิพย์และมีร่างกายใหญ่โต ส่วนสูงประมาณได้ ๒๕ วาของมนุษย์
เรานและมีรัศมีสว่างไปประมาณได้ ๒๕ วา เป็นปริมณฑลเหมือน
กันทุก ๆ องค์ และพรหมเหล่านั้นได้ชื่อว่า พราหมณะ พราหมณี โดย
เหตุอาศัยพรหมโคตร พราหมณ์เหล่านั้นจึงได้กฎหมายวงไว้เพื่อให้
รู้ว่าตัวเป็นมนุษย์ที่แท้จริง ก็กินง้วนดินที่มีรสหวานเหมือนน้ำผึ้ง
นั้นแหละเป็นอาหาร เหมือน ๆ กันหมดทุกคน พราหมณ์
เหล่านั้นมิได้ทำมาหากิน และมีศีล ๕ สำหรับตัวทุกคน มิได้เรียก
กันว่า พ่อ แม่ พี่ และน้องเลย โดยที่ได้เกิดมาพร้อมในขณะเดียว
กัน จึงเรียกกันแต่เพียงว่า มานพ และนารีเท่านั้น แต่อาศัยที่ได้กิน
ง้วนดินเป็นอาหารก็บังเกิดมีราคตัณหาขึ้น ก็ได้กระทำการสร้าง
เสพจนบังเกิดบุตรชนมากมาย แผ่เต็มไปทั่วเมืองกุงฉาวดี และ
พราหมณ์ปฐมเหล่านั้น เมื่อตั้งอยู่ในอายุเขตต์ได้อสงไขยหนึ่งแล้ว
ก็จตุไปพร้อมกันทั้งหมด ถัดนั้นพราหมณ์ทั้งหลายผู้ที่เป็นบุตรของ
พราหมณ์ต่อ ๆ มานั้น เมื่อไม่ได้โอกาสอันสว่าง ก็บังเกิดความมืดมน

อนธการเป็นอันมาก มีความหวาดกลัวต่อมรณภัย จึงได้พร้อมกัน
ตั้งสัตยาธิษฐานปรารภนา ขอให้ได้อิโภาสอันสว่าง ด้วยเดชสัตยา
ธิษฐานที่ได้รับความศรัทธา ๕ แต่พราหมณ์ทั้งหลายลงมาถือเอาอุปปาติก
ชาติเป็นพราหมณ์ประมาณได้อสงไขยหนึ่ง ต่อชั่วอายุของคน ๆ หนึ่ง
ครั้งนั้นเดือน ๕ เพ็ญปีมะแมเวลา ๕ โมงเช้า อุตังกราชา
พระสุริยมณฑลกว้างประมาณได้ ๕๐ โยชน์ ก็บังเกิดขึ้นที่ท่ามกลาง
บุพพวิเทหทวีปในเวลาเที่ยงวัน ที่นั่นพระอาทิตย์ก็ปัทกษณขึ้น
มา มีรัศมีอันส่องแสงสว่างเป็นสุริยภาวะที่แผดแสงอันแรงร้อน
ที่สุด โดยเหตุนี้จึงได้ชื่อว่าพระอาทิตย์ และวันนั้นก็ได้อีกว่าวัน
อาทิตย์ พระอาทิตย์บังเกิดขึ้นในหนป่าจีนโลกธาตุเวลาใด ส่วน
พระจันทร์มีมณฑลอันกว้างประมาณได้ ๔๕ โยชน์ ก็บังเกิดขึ้นมา
ในบังฉิม^๑ โลกธาตุท่ามกลางอมรโคยาน ทวีปในเวลาเที่ยงคืน
ในกาลนั้น เมื่อพระจันทร์ขึ้นมาแล้วก็พลันดับไปเหมือนอย่างพระ
อาทิตย์ ครั้นแล้วก็บังเกิดความมืดดั่งเงา เมื่อเช่นนั้นคนทั้งหลาย
ก็มีความหวาดกลัวต่อความตาย จึงได้พากันอธิษฐานปรารภนาหา
รัศมีอันสว่างของพระอาทิตย์และพระจันทร์

ครั้งนั้นจันทร์ มณฑล ก็อุทัยขึ้นมาแต่บุพพวิเทหทวีปในเวลา
เที่ยงคืนปรากฏแจ้งในชมพูทวีปตามคำปรารภนาของเขา จึงเรียก
จันทร์มณฑลนั้นว่าพระจันทร์ และเรียกวันนั้นว่าวันจันทร์ ถัด

๑ คัมภีร์ฉบับเป็น บังฉิมะ

มาพระอาทิตย์ และพระจันทร์ ก็บังเกิดขึ้นตามลำดับกันไปครบทั้ง ๗ ดวง แต่ว่าดวงหลังๆ ไม่มีรัศมีสว่างมาก หรือกว้างเหมือนพระอาทิตย์ และพระจันทร์ดวงแรก เมื่อคนทั้งหลายได้แสงสว่างเข้า ก็รู้ได้ว่าเป็นเวลากลางคืน เวลากลางวัน ช่างขึ้นเดือนเพ็ญ ช่างแรมเดือนดับ เรื่องนี้เมื่อใคร่ทราบละเอียดให้คุณในมูลละมูล^๑ นั้น เกิด เมื่อจกกล่าวในทันทีสิ้นเชิงก็จะเป็นการเน้นซ้ำทางมูลเหตุแห่งสุวรรณโคมประเทศไป

ถนัดคนทั้งหลาย คือ พราหมณ์ และพราหมณ์เหล่านั้น แม้ถึงมีศีล ๕ บริสุทธิ์ทุกคนก็จริง แต่ว่าเป็นคนหาบุญญามีได้ และหาศาสตรศิลป์ที่จกประกอบกิจพิธเลี้ยงชีวิตมิได้ จึงได้พากันไปเที่ยวแสวงหาวันคืนและข่าวซึ่งมีรสหวานมาสู่กันกิน ต่อมาก็บังเกิดเป็นบ้านพราหมณ์อยู่ทั่วทิศ ครั้นแล้วเขาก็เป็นอยู่ลำบากแสนเข็ญ เป็น เวลานาน ประมาณ ชั่ว ชาติ ของคนหนึ่งได้ ตั้งอสงไขยกาลอันจักนิบหายของโลกก็จักบังเกิดมีขึ้นเป็นแท้

ครั้งนั้นมีมหาพราหมณ์ผู้ ๑ ชื่อว่าโลกสละพราหมณ์ ได้พิจารณาหาสิ่งที่จกให้เกิดความเจริญแก่โลก ครั้นแล้วก็เล็งเห็นด้วยปัญญาทิพย์ของตนว่า ในภัททกัลป์นี้ พระพุทธเจ้าจักเสด็จอุบัติมาตรัสเป็นพระสัพพัญญู เพื่อโปรดสัตว์ทั้งหลาย ๕ พระองค์ต่อกันไปโดยลำดับ แต่ยังไม่จัดว่าเป็นพุทธกาล ต่อเมื่อพระพุทธเจ้า

๑ เป็นชื่อคำภีร์ ซึ่งอ้างกันในครั้งกระโน้น เวลานี้ยังทราบไม่ได้ว่าจะยังคงอยู่

ทั้ง ๕ พระองค์นั้น ได้เสด็จลงไปทรงบำเพ็ญโลกกัตถจริยาเป็นครู อาจารย์สั่งสอนเพททั้ง ๓ ให้แก่โลกนั้นแหละ จึงควรจัดว่าเป็น พุทธกาลแท้ ก็บัดนี้พระบรมโพธิสัตว์ทั้ง ๕ พระองค์ยังสถิตย์อยู่ในโลกนี้ คุณควรจะเข้าไปสู่สำนักพระบรมโพธิสัตว์ เพื่อทูลอาราธนา ให้เสด็จลงไปทรงบำเพ็ญโลกกัตถจริยานั้นเถิด ดังนั้นแล้วโลกสละมหาพราหมณ์ผู้นั้น ก็เข้าไปสู่สำนักของพระบรมโพธิสัตว์ทั้ง ๕ พระองค์ น้อมศีรษะลงถวายนมัสการโดยอ่อนน้อมแล้วทูลอาราธนา พระบรมโพธิสัตว์ ๕ พระองค์ว่า ข้าแต่เจ้าทั้ง ๕ ผู้มีความเพียร เป็นอันมากและมีบารมีอันได้ทรงบำเพ็ญมามากยิ่ง บัดนี้กาลพุทธยังมีควรก่อน ที่ควรพระองค์ทั้ง ๕ เสด็จลงไปทรงบำเพ็ญโลกกัตถจริยา เป็นครูอาจารย์สั่งสอนเพททั้ง ๓ เพื่อให้เป็นที่พึงแก่โลกเถิด ครั้นโลกสละมหาพราหมณ์ได้ทูลอาราธนาพระบรมโพธิสัตว์ ๕ พระองค์นั้นแล้ว ก็ได้ปฎิญาชำระไว้ให้มัน ส่วนตนจึงได้ลงมาสู่มนุษยโลก แล้วก็นิรมิตศีลาทิพย์ ๕ ก้อนไว้แทบโคนไม้ตักกระรูกชะคือ ไม้มะปรางต้น ๑ จึงได้สั่งเทพดาองค์ที่รักษาต้นไม้ต้นไว้ว่า ดูกร ทิศาปาโมกขเทพดา บัดนี้พระบรมโพธิสัตว์ทั้ง ๕ พระองค์จักเสด็จลงมาถืออุปปาติก ปฎิสนธิเหนือ ศีลาทิพย์ ๕ ก้อนนี้แหละ ท่านจงได้อุปถัมภ์กำชูรักษาพระบรมโพธิสัตว์ด้วยดีเถิด ครั้นแล้วโลกสละมหาพราหมณ์ก็กลับขึ้นไปจากที่นั้น

ส่วนพระบรมโพธิสัตว์ทั้ง ๕ พระองค์ เมื่อทรงรับคำอาราธนา และปฎิญาของโลกสละมหาพราหมณ์แล้ว ก็มีความปิติชื่นชม

ยินดีเป็นอันมาก จึงจุติจากพรหมโลกลงมาถืออุปปาติกปฏิสนธิ
 เป็นอตถภาพ อยู่เหนือศิลาทิพย์ ๕ ก้อนณต้นไม้ที่เทพดาหาก
 รักษาไว้ ต่อมาท่านก็เจริญเติบโตประมาณได้แสนโกฏิปีเป็นหนุ่ม
 คีงาม มีปัญญาทรงปฏิญาณเพททั้ง ๓ ปราภฏเป็นบัณฑิตอาจารย์ด้วย
 กันทั้ง ๕ พระองค์ และท่านเหล่านั้นมีพระสวีกายใหญ่โตเท่า
 พราหมณ์ปฐมกัลป์นั้น แล้วก็มีภรรยา ครั้นแล้วก็พร้อมกันตั้งเวียง
 ครอบศิลาทิพย์ ๕ ก้อนและต้นไม้มะปรางนั้น แล้วเรียกที่นั้นว่า
 เมืองตักกศิลา ต่อมาพระบรมโพธิสัตว์ก็อยู่สมครกับด้วยนาง
 ทั้ง ๕ ที่มีอดีตลักษณะบริบูรณ์ ก็มีบุตรแต่ละนาง เป็นหญิง ๑๐๐๐
 ชาย ๑๐๐๐ พระบรมโพธิสัตว์อาจารย์ทั้ง ๕ พระองค์ ก็ทรงสอน
 เพททั้ง ๓ ให้แก่บุตรชาย ๕๐๐๐ คน ส่วนคนทั้งหลายในเมือง
 ตักกศิลานอกนั้น ก็ได้จับเพทคุณวิเศษและเจริญรุ่งเรืองเป็นอัน
 มาก เมื่อใคร่ทราบแจ้งแท้ให้ดูในเวทมูลคันถ์โน้นเกิด เมื่อจัก
 กล่าวในทันทีให้สิ้นเชิง ก็จะเป็นการเน้นซ้ำทางมูลเหตุเรื่องแห่ง
 สุวรรณโคมประเทศไป

พระบรมโพธิสัตว์ที่สาปโมกขอาจารย์ทั้ง ๕ พระองค์นั้น องค์
 ต้นพระนามว่า วิมุลภาคย องค์ที่ ๒ พระนามว่า วิมุลโพธิ องค์ที่
 ๓ พระนามว่า สิริทัตตะ องค์ที่ ๔ พระนามว่า อตลสัมภาร องค์
 ที่ ๕ พระนามว่า อเนกปัญญา ทิสาปาโมกขอาจารย์ทั้ง ๕ พระองค์
 นั้นตั้งอยู่ได้อสงไขย ๑ แล้วก็จุติไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต ตั้ง
 แต่กาลที่พระบรมโพธิสัตว์ทั้ง ๕ พระองค์จุติลงไปแล้ว บุตรชายต้น

ทั้ง ๕ องค์ก็ได้เป็นศิลาปาโมกข์อาจารย์ สั่งสอนพราหมณ์ทั้ง
 หลายในชมพูทวีปทั้งมวลให้จบเพทเป็นอันมาก ครั้นแล้วก็จัดส่ง
 ให้ไปอยู่ตามบ้านใครเมืองนั้น ส่วนอาจารย์ทั้ง ๕ องค์นั้นก็สืบเชื้อ
 สายต่อแต่บิดาของท่านมาประมาณอายุได้อสงไขย ๑ ก็จุติไป แต่
 นั้นมาฝ่ายพราหมณ์ทั้งหลายในชมพูทวีปทั้งมวล ต่างคนพร้อมกัน
 เรียนจบเพททั้ง ๓ เหมือนกันทั้งนั้น ครั้นแล้วก็เกิดมีมานะสามหา
 ขัน ใครก็มีได้อ่อนนุ่มเข้าหาใคร และมีได้เชอพังถ้อยคำ ของกัน
 และกัน ก็บังเกิดโกลาหลไปทั่วชมพูทวีป ต่อแต่นั้นมาพอประ
 มาณได้ชั่วอายุคนหนึ่ง พระบรมโพธิสัตว์องค์นามว่าอเนกปัญญา
 คือพระโคตมุนีนั้น เสด็จลงมาเกิดเป็นมนุษย์ มีลักษณะสวยงาม
 ยิ่งนักบริสุทธิถ้วนทุกแห่ง ปราภณนามบัญญัติว่าศากยมานพอยู่ที่
 บ้านพราหมณ์ คือ มุลเมืองกุกฉาวได้มีอายุได้แสนโกฏิปี พอถึงเวลา
 เป็นหนุ่มดั่งงาม มีปัญญาเฉลียวฉลาดองอาจในราชกิจปรึศนา
 อรรถธรรมสุขุมคัมภีรภาพยิ่งนัก ซึ่งอาจสามารถที่จักสร้างให้เป็น
 อิศสรภาพได้แท้

ครั้นนั้นเทพดา และมนุษย์ทั้งหลาย ก็พร้อมกันอภิเสก
 พระบรมโพธิสัตว์คือมหาศากยมานพนั้นให้เป็นพระยา เป็นเจ้าของ
 ไร่นานิกมราชธานีในสกลชมพูทวีป จึงได้พระนามว่ามหาสมันตราช^๑
 ขัตติยแต่่นั้นมา ครั้นนั้นมหาสมันตราชเจ้า ก็ได้ทรงแต่งตั้งคนผู้
 ที่ประกอบไปด้วยสติปัญญา ให้ไปอยู่รักษาตามนิกมราชธานีใหญ่

๑ คำนี้จะต่อไปควรเป็น มหาสมมตราช.

น้อยในชมพูทวีปทั้งสิ้น ส่วนพระองค์ก็ได้เป็นเอกราชในสกลชมพูทวีปทั้งหมด

ส่วนพราหมณ์ทั้งหลายก็ได้อ่อนน้อมเข้าเป็นสมันตราชชาติยเจ้ากิง ๑ อีกกิง ๑ นั้น ไม่ยอมเข้าอ่อนน้อม โดยอ้างเหตุว่าเราได้สืบเชื้อสายมาแต่ครั้งพรหมปฐมกัลป์ และชาติยวงศันเพ็งมีในบัดนี้เท่านั้น เราไม่ไหวละ ครั้งนั้นพระอินทร์ก็ใช้ให้วิสสุกรรมเทวบุตรลงมาสักคำสักแดงใส่แล้ว ก็เรียกขอมัตวตนอนน่าเกลียดยึ่งนักก็ได้พ่ายหนีไปอยู่ตามชอกห้วยราวเขา แต่นั้นมาสมันตราชเจ้าก็ทรงสั่งสอนประชาชนในชมพูทวีป พระองค์สมบูรณ์ไปด้วยอิสรภาพเป็นอันมาก ดำรงพระชนมายุอยู่ได้อสงไขยหนึ่งแล้วก็จุติไป เมื่อใคร่ทราบละเอียดแท้ให้ดูในคัมภีร์มหาสมันตราชโน้น เกิด จักพรรณาในทันที ก็จักเป็นการเน้นซ้ำทางเหตุการณ์ของสุวรรณโคมประเทศไป

ตั้งแต่รัชสมัยพระยามหาสมันตราชหน่อพุทธจักรุนั้น สืบเชื้อสายตลอดมารวม ๓๕ องค์ นานได้อสงไขยหนึ่ง ต่อแต่นั้นมาก็กษัตริย์เสวยราชสมบัติสืบมาอีก ๗๖๕๒ องค์ จนถึงพระยาสุทนต์ทรานานได้ ๕๕,๐๐๐ ปี ครั้งนั้นปัญจมหาวิโลกนกาล^๑ก็บริบูรณ์ในชมพูทวีป พระอินทร์และมหาพรหมก็เข้าไปกราบทูลอาราธนาพระบรมโพธิสัตว์ ทรงนามว่าวิมุลภาคย ขอให้เสด็จลงมาถือปฏิบัติในชมพูทวีปเพื่อโปรดสัตว์โลกทั้งหลาย เมื่อพระบรมโพธิสัตว์ทรงรับคำ

๑ คือ กาล ทวีป ประเทศ ตรีภุคต มารดา.

อาราธนาของพระอินทร์และพรหมแล้ว ก็เสด็จจากชั้นดุสิต ลงมาทรงถือปฏิสนธิในครรภ์นางวิสาขา พราหมณ์ผู้เป็นเทวีของ พราหมณ์ผู้ใหญ่ชื่อว่าภทันตะมหาพราหมณ์ ซึ่งเป็นอาจารย์ของ พระยาสุนันทราชในเมืองเมฆรกุจฉาวดีคือเมืองพาราณสี

ครั้งนั้นมหัศจรรย์ทั้งหลาย มีแผ่นดินไหวเป็นต้น ก็บังเกิด มีจนถึง ๓๒ ครั้ง^๑ พระบรมโพธิสัตว์ตั้งอยู่ในครรภ์มารดาถ้วน กำหนดทศมาสแล้ว ในเดือนวิสาขดิถีเพ็ญวันศุกร์เพลาอรุณขึ้น ยามสาย พระองค์ก็ประสูติจากครรภ์มารดา พอประสูติออกมาแล้ว ก็เสด็จดำเนินด้วยพระบาทได้ ๗ ก้าว และตรัสพระคาถา ว่า “อคุโศ หมสมิ โลกสุส เสฏโฐ” ดังนี้ แต่นั้นมา เมื่อพระองค์ทรงเจริญขึ้นโดยลำดับจนพระชนม์ได้ ๒๕ พรรษา พระองค์ทรงรลยานเสด็จออกไปทรงบรรพชาแทบฝั่งแม่น้ำอนิมานที แล้ว บำเพ็ญเพียรอยู่แทบโคนไม้จิกซึ่งเป็นไม้มหาโพธิ์ พระองค์ก็ได้ตรัส รู้พระสัพพัญญุตญาณณโคนไม้มหาโพธิ์นั้น ต่อมาปรากฏพระนาม ว่า พระพุทธเจ้ากกุสันธะ วันนั้นพระองค์ทรงพิจารณาซึ่งพุทธ ประเพณีอยู่ ๗ สัปดาห์รวมได้ ๔๕ วันพอดี ครั้นแล้วก็เสด็จ ไปเพื่อทรงอนุญาตอุปสมบทแก่พระสาวก เบื้องซ้ายและ เบื้องขวา ให้ถึงอรหัตตปฏิสัมภิทาญาณ แล้วก็เสด็จต่อไปเพื่อโปรดเวไนย สัตว์ และทรงอนุญาตอุปสมบทแก่ภิกษุทั้งหลาย ทั่วประเทศ

๑ ระบุว่า ๓ ครั้ง

และนิกมราชธานีทุกแห่งหน ให้ได้ถึงอรหันต์พร้อมด้วยปฎิสัมภิ-
 ภาญาณเป็นอันมาก

มูลประวัติถ้ำกุมภ

ในที่นี้ จักกล่าวซึ่งมูลเหตุเรื่องถ้ำที่มีในสุวรรณภูมิประเทศ
 คือถ้ำกุมภ ที่ตั้งอยู่ในแคว้นเมืองสุวรรณภูมิกำหนดตะวันตก
 ทิศเหนือ ให้แจ้งก่อน ด้วยเหตุใดจึงได้ชื่อว่า ถ้ำกุมภและ
 สุวรรณภูมิประเทศเล่า ? วิสัยกันว่า พระพุทธเจ้าทั้ง ๕ พระ
 องค์ที่จักเสด็จอุบัติมาในภัททกัลป์นี้ จักเสด็จมาทรงทำภัตตกิจที่
 ถ้ำกุมภนี้ทุกพระองค์

ในกาลเมื่อนานอง ทำลายกัลป์นี้ให้แห้งลงจนดินเขินขึ้น แต่
 ส่วนแคว้นเมืองใหญ่ ๑๖ เมืองและนิกมราชธานี ๘๔,๐๐๐ นั้นยังไม่
 สิ้นไปพร้อมก่อน ยังคงค้างอยู่เป็นสระใหญ่ เป็นเขาล้อมน้ำไว้ อยู่
 ทิศบูรพาแห่งเมืองใหญ่นั้น ทางทิศใต้ ๓ สระ และสระลูก ๑ อยู่
 แคว้นเมืองมิตลา สระลูกนี้กว้าง ๑๔ โยชน์ ต่อนั้นมาระยะทาง
 ไกลเดือน • มีสระอีกลูก ๑ กว้าง ๑๔ โยชน์ ต่อนั้นมาระยะทาง
 ไกล ๒ เดือน • ๕ วัน มีสระอีกลูก •

ในสระใหญ่ลูกที่ ๑ นั้นมีพญานาค๒ตัวเป็นสหายกัน ตัว๑ชื่อศรี
 สัตตนาคราช ตัว๑ชื่อว่าสุตตนาคราช แต่ละตัวมีบริวาร๗โกฏิ ได้อา
 ศัยอยู่ในสระที่นั่น พญานาคตัว๑อยู่ทิศเหนือ พญานาคตัว๑อยู่ทิศ

ได้ พร้อมตัวบริวารคู่ยักแต่สระที่อาศัยนั้น ออกไปถึงแม่น้ำ
 ที่ ๕ มีนามว่าแม่น้ำมหิ ส่วนแม่น้ำมหินั้นก็ไหลหลังเป็นกระแส
 ไปเป็นอันมาก หนองนั้นจึงเรียกว่าหนองกระแสหลวงลูไหลเข้า
 มาท่าหนองนั้น จึงได้ล้นหนองนั้นแตกเป็นแม่น้ำไปทิศอาคเนย์
 ไปต่อกับน้ำมหาสมุทรโพ้น เพราะฉะนั้นนั้นจึงได้ชื่อว่าแม่น้ำ
 แตกหลวง ไซ้แต่เท่านั้น นาคเหล่านั้นยังควักดินเป็นรูลงในท้อง
 หนองไปทางฝั่งทักษิณทิศใต้ มาทะลุออกทางหนองลูกกลาง หนอง
 นั้นจึงได้ชื่อว่าหนองกระแสน้อย ต่อมาก็ล้นแตกออกไปทิศ
 บุรพา ไปต่อแม่น้ำแตกหลวงโพ้น นานนั้นจึงได้ชื่อว่าแม่น้ำน้อย
 บัดนี้จักพรรณนาถึงสระหนองที่มีในทิศอาคเนย์เฉียงใต้หมื่น
 คือตั้งแต่ครั้งปฐมกาลปมา น้ำสมุทรก็ยังอมอยู่ตลอดมาจนถึงบัดนี้
 เมื่อน้ำสมุทรแห่งลงไปจนเงินขาด มีเขาล้อมไว้เป็นหนอง ส่วน
 ยาว ๓ โยชน์ส่วนกว้าง ๒ โยชน์ มีน้ำห้วยใหญ่ห้วย ๑ ไหลมาแต่
 ทิศตะวันตกขุมนานั้น มีหินแผ่น ๑ สัณฐานเหมือนเสื่อคล้าปกปิด
 อยู่ นานนั้นจึงได้ชื่อน้ำห้วยสาต แล้วไหลต่อกันมาหลายห้วย
 มาต่อหนองนั้นทางทิศหรีดี แล้วมาตวันเสีย นานนั้นจึงได้ชื่อว่า
 กุกะนที ถัดนั้นไปทางทิศเหนือมีน้ำห้วยหนึ่งไหลออกมาจากถ้ำ
 ลูกหนึ่ง และในถ้ำนั้นมีรูปสิงห์ทองคำ ห้วยนั้นจึงได้ชื่อว่าห้วยคำ
 แล้วไหลมาต่อหนองทิศมัชฌิม^๑ไปทางทิศเหนือมีน้ำห้วยหนึ่ง ไหล

๑ ดันณะบัปเป็น บัจฉิม.

ออกมาจากท้องเขาลูกหนึ่งมีสีฐานเหมือนกุบช้าง ห้วยนั้นจึงได้ชื่อว่าห้วยพวง แล้วไหลออกจากห้วยนั้นมาต่อต้นหนองทางทิศพายัพ
 แต่ขึ้นไปมีสระหนองน้อยหนองหนึ่งมีเขาแวดล้อมอยู่ทางทิศอีสาน
 ครั้นนั้นมึงเือกตัวหนึ่งได้พยายาม คืบ ควัก ออกมา ตามภูเขาทั้งหลาย
 มาถึงต้นหนอง ห้วยนั้นจึงได้ชื่อว่าห้วยรี ถัดขึ้นไปมีสระหนอง
 น้อยอีกหนอง ๑ อยู่ทิศบูรพา มีเขาแตกกิ่งลูก ๑ มีเือกตัว ๑ ควัก
 คืบเอาน้ำที่เขาลูกนั้น ออกมาต่อหนองใหญ่ทางทิศใต้หนอกเนย์
 น้ำห้วยนั้นจึงได้ชื่อว่าห้วยเก็งและภูเขานั้นได้ชื่อว่าภูเขากิ่ง สระ
 หนองใหญ่ลูกนั้นจึงมีน้ำห้วยใหญ่ห้วยราม ๕ ห้วย ไหลเข้ามาล้อม
 ถัดขึ้นไปมีถ้ำลูก ๑ อยู่ทิศปัจฉิม^๑ ระยะไกลจากริมหนองไปประมาณ
 ๕๐๐ วา

ครั้งนั้นพระพุทธเจ้าเสด็จประทับอยู่ที่ป่ามฤคทายวัน พร้อมด้วย
 ศรัทธิกษุสงฆ์เสด็จไปโคจร บิณฑบาต เพื่อ ภัตตาหารในเมือง มิถิลา
 แล้วเสด็จโดยทางอากาศด้วยอิทธิฤทธิ์มาสถิตอยู่^{๔๕๕} ที่ถ้ำนั้น แล้ว
 ทรงกระทำกัตติกิจเสร็จแล้วไม่มี^{๔๕๖} น้ำที่จะเสวย เทพดาทั้ง ๔ องค์
 จึงนำเอาหม้อน้ำจากทิศทั้ง ๔ มาเพื่อบำเพ็ญบุญแด่พระพุทธเจ้า เมื่อ
 พระพุทธองค์เสวยน้ำแล้ว ก็ตรัสเทศนาปานิชโมทนาแก่เทพดา
 ทั้ง ๔ องค์ ๆ ก็ได้เสวยผลอันสงสรวนบุญที่ได้ให้น้ำเป็นทาน ได้
 อยู่ในวิมานอันตั้งอยู่ยอดเขาทั้ง ๔ ทิศ

๑ ศัพท์ฉบับเป็น บัจฉิมะ.

ครั้งนั้นพระพุทธเจ้าตรัสเทศนาว่า คุณกรภิกษุทั้งหลาย ถ้า
 นี้เป็นที่ประทับทรงทำภักตกิจของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย มีพระตภา-
 คตเป็นต้น^๕ และพระพุทธเจ้าทั้ง ๔ พระองค์ต่อแต่พระตภาคต
 ไปในภายหลัง^๖ ก็จักเสด็จมาทรงทำภักตกิจที่ถ้ำทุกพระองค์^๗
 เมื่อเราตถาคตนิพพานล่วงไปแล้ว จะมีพญานาคตัว ๑ มีบริวาร
 ถึง ๗ โกอฎิ อยู่ที่หนองกระแสน้ำหลวงในเมืองมิลิตา จักขุดควัก
 ล่องลงมาถึงหนองกระแสน้ำหลวง แล้วจักขุดควักล่องลงไปจนถึงน้ำ
 มหาสมุทรหลวง น้ำสระหนองนั้นก็จักไหลลงไปจนแห้งขึ้น^๘
 เป็นแผ่นดินราบเสมอ และต่อไปภายหลังยังจะมีพระยาองค์ ๑
 มีบุญญาภิสมภารเป็นอันมาก จักได้มาตั้งอยู่ที่หนองนี้ และ
 สถานที่นั้นก็จักเป็นที่ตั้งพระศาสนาของพระพุทธเจ้าทั้ง ๔ พระองค์ด้วย
 เมื่อภิกษุทั้งหลายได้^๙ อสงไขยเศษแสนปี น้ำมหาสมุทรก็
 อมครอบหนองหลวงนี้ไว้ ครั้งนั้นพระยาองค์ ๑ อยู่เมืองสิงทิส
 บุรพาโพ้น ได้พาบริวารลงเดินเรือไปเที่ยวตามริมฝั่งน้ำมหาสมุทร
 พอไปถึงก็จอดเรือพักแรมอยู่ที่นั่นราตรี ๑ ครั้นรุ่งขึ้นฝนใหญ่^{๑๐}
 มหาสมุทรเกิดแห้งลงไปพื้นดินขึ้นขึ้นมา เรือของพระยาองค์นั้น
 ก็ติดค้างอยู่ที่พื้น เมื่อพระยาได้ประสพอุบัติเหตุเข้าเช่นนั้น จึงได้
 ให้บริวารกลับเรือ แต่ฝนใหญ่เรือขาดออกเป็น ๓ ท่อน จมลงไป
 ในน้ำที่นั่น ขณะนั้นคนทั้งหลายมีพระยาเป็นต้น เมื่อติดค้างอยู่ที่
 นั้น ก็พากันร้องไห้ ไม่รู้ว่าจะทำประการใด ได้แต่ต่างคนว่าขนำ
 หนีเอาตัวรอดไปตามกำลังของใครของมันเท่านั้น ส่วนพระยาว่า

นำไปทางทิศบูรพาโพ้นได้คืนหนึ่ง ครั้นพบน้ำนั้นแล้ว ไปถึงภูเขา
 แห่งหนึ่ง พระยานั้นก็เที่ยวไปตามสันภูเขา ระยะทางไกลได้ ๓
 ราตรี ก็มีความอดโรยเป็นอย่างยิ่ง พอพระยาไปถึงสระหนอง
 น้อยหนองหนึ่งก็พักแรมค้างคืนแล้วถึงแก่อนิจกรรมไป กาลต่อมา
 สถานที่นั้นก็ได้อธิษฐานว่าเมืองค้างตลอดกาลนาน ส่วนเรือของพระยา
 ก็เลยกลายเป็นหินจมอยู่ในน้ำริมสระหนองที่มีในภายใต้นั้นเอง กาล
 ต่อไปเมื่อน้ำแห้งเงินขาดไปแล้ว ที่นั้นก็จักเป็นที่สถาปนาพระ
 ศาสนาของพระพุทธเจ้าทั้งหลายในภายภาคหน้าเที่ยงแท้

ครั้นพระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์นั้นแล้ว พระองค์ก็เสด็จ
 ไปสู่ป่าอิสิปตนมฤคทายวันโพ้น ต่อแต่นั้นมาพระพุทธเจ้าพระนาม
 ว่ากกุสันธะ โปรดปาณสัตว์อยู่ตลอดพระชนมายุของพระองค์
 ได้ ๔๐,๐๐๐ ปี ครั้นถึงเดือน ๘ เพ็ญวันอังคารก็เสด็จนิพพานไป
 พระองค์ทรงตั้งพระศาสนาไว้ ๕๐๐,๐๐๐ ปี^๑

นับตั้งแต่พระองค์นิพพานไปแล้วได้ ๑๐๐ ปี ครั้งนั้นมีพญา
 นาค ๒ ตัวเป็นสหายกัน อาศัยอยู่ในหนองกระแสนหลวง เมื่อได้
 บริโภคอาหารสิ่งใดก็แบ่งเป็น ๓ ส่วน ส่วน ๑ ส่งไปให้แก่สหาย
 เสมอมิได้ขาด อยู่มาวันหนึ่งพญาศรีสัตตนาคราชซึ่งอยู่ที่ศิว
 หนองกระแสนหลวงได้กฤชรวัว ๑ ก็แบ่งเนื้อกฤชรวัวส่งไปให้แก่
 สหายซึ่งอยู่ที่ศิวเหนือหนองบริโภคส่วน ๑ วันหนึ่งพญาสัตตนาคราช
 ตัวเป็นสหายซึ่งอยู่ที่ศิวเหนือหนอง ได้สรกากือเหม็นตัว ๑ ก็ได้

๑ ธรรมดาสมุทไทยว่า ๕๐๐๐ ปี.

แบ่งเนื้อหมั้น ส่งไปให้สหายส่วน ๑ ดั่งหนหลังนั้นแหละ ครั้นนั้น ฝ่ายพญาศรีสัตตนาคน เมื่อได้แลเห็นเนื้อหมั้นน้อยนักก็มีความ โกรธแก่พญาสุตตนาคน เรียกร้องเอาบริวารของตนได้ ๗ โภกวิพากันไปถึงที่อยู่ของพญาสุตตนาคน ก็เห็นชนหมั้น จึงกล่าวว่าสหายนี้ ไม่รักกันแท้หนอ เมื่อได้อาหารตัวใหญ่ตัวโตถึงเพียงนี้ เหตุไร จึงแบ่งไปให้เราแต่หนิดหน้อย แม้แต่เพียงดมก็ไม่พอจักหมั้นสาบ พญาสุตตนาคนจึงกล่าวว่าสัตว์มีขนโตก็จริงแต่ตัวเล็ก เราได้แบ่งเป็น ๓ ส่วนส่งไปให้ท่านส่วน ๑ ดั่งที่เคยกระทำมาแล้ว พญาศรีสัตตนาคนจึงกล่าวว่าชาติสัตว์ตัวมีขนใหญ่ถึงปานนี้ เหตุไรท่านจึงว่าตัวเล็กเล่า ก็ไม่เชื่อฟังถ้อยคำมิ่งละ มิ่งนี้หาความสัตย์มิได้ แล้วก็ได้พาเอาบริวารของตนเข้ากระทำยุทธกับบริวารของพญาสุตตนาคน มีเสียงอังก์ก้องไกลาหลสนั่นหวั่นไหว ประดุจตั้งว่า สระหนองกระแสนั้นจักแตกทำลายไป แต่รบกันอยู่นานได้ ๗ วัน ๗ คืน

ส่วนพญาศรีสัตตนาคนเป็นผู้ที่หาความสัตย์มิได้พลอยมากกล่าวว่าพญาสุตตนาคนผู้มีสัตย์ว่าหาสัตย์มิได้ ดังนั้นบริวารของตนก็พ่ายแพ้แก่บริวารของพญาสุตตนาคน ครั้นแล้วพญาศรีสัตตนาคนก็พาบริวารหนีไปยังที่อยู่ของตน

ส่วนพญาสุตตนาคนเห็นว่า พญาศรีสัตตนาคนไม่สามารถจะต้านทานเอาไชยชนะแก่ตนได้ดังนั้น ก็พาบริวารขับไล่พญาศรีสัตตนาคนพร้อมทั้งบริวารไปถึงที่อยู่แห่งพญาศรีสัตตนาคน ฝ่ายพญาศรีสัตต

นาคเห็นว่าพญาสุตตนาคพาบริวารตามมาถึงที่อยู่แห่งตนเช่นนั้น ก็พาบริวารคู้ยควักพ่ายหนีออกไปทางทิศหฤดี เทียวอาศัยอยู่ตามซอกห้วยถ้ำภูเขา คู้ยควักมาจนถึงริมถ้ำคูหาที่พระพุทธเจ้าประทับกระทำกตกิจนั้น เพื่อเป็นที่อยู่อาศัย แต่นั้นมาน้ำหนองกระแสน้ำไหลตามคลองที่พญานาคและบริวารคู้ยควักมาถึงหนองลูกนั้น ต่อมาพญาสุตตนาคเห็นว่าหนองนั้นจะไม่เป็นที่อยู่ปลอดภัย ก็คู้ยควักแต่หนองลูกนั้นหนีออกไปทางทิศอาคเนย์ คู้ยควักมาได้ ๗ วันก็ถึงแม่น้ำรามแม่ ๑ ที่ไหลมาแต่ทิศอีสาน มีน้ำอันมากอันอู โดยเหตุนั้นแม่น้ำนั้นจึงได้ชื่อว่าแม่น้ำอู แม่น้ำที่พญาสุตตนาคคู้ยควักมาแต่หนองกระแสน้ำจนถึงหนองสระริมถ้ำที่พระพุทธเจ้าทรงทำกตกิจนั้นได้ชื่อน้ำแม่ขลนที่ ๑

ส่วนพญาสุตตนาคนั้น ก็ล่องไปตามแม่น้ำอู ตลอดจนถึงเมืองโพธิสารหลวงพัว ยังมีสระหนองอันหนึ่ง ไม่เล็กไม่ใหญ่นัก มีน้ำลึกเขียวงามยิ่งนัก อยู่ใกล้แม่น้ำอูทิศตะวันออก ครั้นนั้นพญาสุตตนาค ก็พาบริวารคู้ยควักฝั่งแม่น้ำแวะเข้าไปอาศัยอยู่ที่สระหนองนั้น หนองนั้นคนทั้งหลายจึงเรียกว่าน้ำค้างอ่างหลังตั้งแต่นั้นมา จากที่นั้นไปหาเมืองโพธิสารระยะทางคนเดิน ๑๕ คืบจึงถึงแต่นั้นมาน้ำสระหนองรามที่อยู่ริมถ้ำนั้น ก็ลู่ไหลไปตามรอยที่พญานาคคู้ยควักไป เป็นแม่น้ำใหญ่ตลอดไปถึงน้ำมหาสมุทรพัว โดยเหตุนี้พระยาองค์ที่ได้สร้างบ้านเมืองอยู่ที่ริมแม่น้ำขลนนั้น ย่อมมีอิทธิฤทธิ์ อานุภาพ กล่าวหาญและได้เป็น เอกราช แต่ยังไม่ยืนนาน

แต่นั้นมาน้ำหนองนั้นแห้งเงินขาด ท้องหนองก็เป็นแผ่นดินราบ
งามเสมอ ภายหลังบังเกิดเป็นป่าไม้ต้นไม้กลวง ไม้ต้น ป่าอ้อ ป่าแสม
ป่าเลา และเป็นป่าพงใหญ่ เป็นที่อาศัยอยู่แห่ง แรต ช้าง ละมั่ง กวาง
ฟานและหมูเถื่อนมากมาย ภายหลังมีพรานพเนจรผู้หนึ่งอยู่บ้าน
ตำบลหนึ่งแคว้นเมืองโพธิสารทิศใต้โพ้น ได้พาเอาพรรคพวกลง
เรือเดินขึ้นมาตามแม่น้ำชลนที ได้มาอาศัยเลี้ยงชีวิตอยู่ในป่าพง
ใหญ่เป็นนิตยกาล

อยู่มาวันหนึ่งพรานป่าผู้นั้น พาพวกของตนออกไปเที่ยว ตาม
ริมป่าพงใหญ่ทางทิศตะวันตก ก็ไปถึงถ้ำที่พระพุทธเจ้าเสด็จมาประ
ทับเพื่อทรงทำกัตตกิจนั้น พรานป่าเห็นหม้อ ๔ ลูก ที่เทพดาเอาน้ำ
ใส่นำมาเพื่อบำเพ็ญบุญแด่พระพุทธเจ้า เมื่อพระพุทธองค์เสวย
น้ำแล้ว ก็ทรงทิ้งหม้อน้ำไว้ที่นั่น เทพดาทั้ง ๔ องค์ก็รักษาไว้
เป็นอันดี พรานป่าจึงกล่าวกับลูกน้องของตนว่า นี่ชะรอยโจรนักเลง
เหล่าลักเอาหม้อเหล่านี้มาเลี้ยงกันกิน แล้วทิ้งหม้อเหล่านี้หนีไปเสีย
เป็นแน่ เราจักเอาหม้อ ๔ ลูกนี้ไปไว้เพื่อเป็นประโยชน์การแก่เรา
เถิด พรานนั้นก็นำเอาหม้อมาไว้ที่เรือนของตน พอถึงตอนกลางคืน
ด้วยเดชของพระพุทธเจ้า และเดชของเทพดาทั้ง ๔ องค์หากรักษา
หม้อ ๔ ลูกนั้นไว้ ก็บันดาลให้หม้อ ๔ ลูกกลับไปอยู่ที่ถ้ำตามเดิม
ครั้นรุ่งขึ้นนายพรานมิได้เห็นหม้อ ๔ ลูก จึงใจทักกันว่า ใครมาลักเอา
หม้อไปเสียนี่ละ ครั้นพูดดังนั้นแล้ว ก็นั่งเงยบออยู่ เมื่อภายหลัง
พรานป่าไปเที่ยวที่ถ้ำนั้นอีก ก็พบหม้อ ๔ ลูกอยู่ที่ถ้ำด้วยดีดังเก่า

ก็บังเกิดอัศจรรย์ยิ่งนัก จึงกล่าวว่ามี ๔ ลูกนี้ ชะรอยว่าจะมี
 เจ้าของรักษาเราไม่ควรเอาไป เมื่อพูดกันเช่นนั้นแล้วก็พากันหลีก
 หนีไป ตั้งแต่บัดนั้นมาคนทั้งหลายจึงเรียกสถานที่นั้นว่า คูหาถ้ำกุมภ
 กล่าวด้วยมูลเหตุเรื่องถ้ำกุมภ ก็แล้วไปตอนหนึ่งก่อน

มูลประวัติเมืองสุวรรณโคมค้ำ

ที่จักพรรณนายังมูลพื้นของสุวรรณโคมประเทศ คือเมือง
 สุวรรณโคมค้ำนั้นต่อไป ก็ตั้งแต่พระพุทธเจ้าพระนามว่ากกุสันธะ
 นิพพานไปแล้ว อายุแห่งคนทั้งหลายก็ลดน้อยถอยลงไปโดยลำดับ
 จนอายุตั้งอยู่ในเขตต์ ๑๐ ปี โรคันตรายก็บังเกิดมี คนทั้งหลายได้
 ตายด้วยโรคันตรายและทุกข์ภัยเป็นอันมากทั่วทั้งโลก ในเมื่อ
 โรคันตรายสงบแล้ว อายุของคนก็ค่อยเจริญขึ้นไปทีละเล็กละน้อย
 ตลอดจนอายุได้อสงไขยหนึ่ง คนทั้งหลายก็บังเกิดมีความเบือ
 หน่ายในร่างกายของตน โดยเหตุนี้อายุแห่งบุตรและหลานของ
 ตน ก็กลับลดน้อย ถอยลงไปอีกเรื่อยๆ ตลอดจนถึงอายุตั้งอยู่ใน
 เขตต์ ๓๕,๐๐๐ ปี ครั้งนั้นมหาวิโลกนกิจ ๕ ประการก็บริบูรณ์ พระ
 อินทร์พรหม และเทพดาที่พร้อมกันไปทูลอาราธนาพระบรมโพธิสัตว์
 องค์นามว่าวิมุตโพธิสัตว์ยังชั้นดุสิต เพื่อให้เสด็จลงมาเป็นพระ
 สัพพัญญูโปรดสัตว์โลก เมื่อพระองค์ทรงรับคำอาราธนาของพระ
 อินทร์และพรหมแล้ว ก็เสด็จจากชั้นดุสิต ลงมาถือปฏิสนธิใน
 ครรภ์ของนางอุตตราพราหมณ์ ที่เป็นเทวีของมหาพราหมณ์ชื่อว่า

พระปัสละ ในเมืองโสภิตกุงฉาวตี^๑ คือเมืองพาราณสี ใน
 เดือน ๘ เพ็ญวันพฤหัสบดียามเช้า ครั้นพระบรมโพธิสัตว์ตั้งอยู่
 ในครรภ์มารดาถ้วนกำหนดทศมาสแล้ว พอถึงเดือน ๖ เพ็ญวันศุกร
 ยามเช้า พระบรมโพธิสัตว์ก็ประสูติออกจากครรภ์ของมารดา ครั้ง
 นั้นมหัศจรรย์^{๓๒} ประการ มีแผ่นดินไหวเป็นต้น ก็บังเกิดมี
 ครั้นพระบรมโพธิสัตว์ประสูติแล้ว ก็เจริญขึ้นโดยลำดับ จนชนมายุ
 ได้ ๒๕ พรรษา ขณะนั้นพระองค์ทรงเห็นนิมิตร ๔ ประการ พอถึง
 เดือน ๗ เพ็ญวันศุกรเพลาเที่ยงคืน พระองค์ทรงรถยานเสด็จออก
 ไปบรรพชาแทบฝั่งแม่น้ำอโนมาณี แล้วทรงบำเพ็ญทุกกรกิริยา
 อยู่ได้เดือน ๑ พอถึงเดือน ๘ ขึ้น ๑๔ ค่ำวันอังคาร พระองค์ทรง
 ลอยลาดทองที่แม่น้ำเนรัญชรา ถึงเดือน ๘ เพ็ญวันพุธยามเที่ยง
 คืน ได้ตรัสรู้พระสัพพัญญุตญาณเหนือแท่นแก้วแทบดวงไม้มหา
 โพธิ์ แล้วก็ทรงบำเพ็ญถึงธรรมทั้งหลายและพุทธประเพณีตลอดเวลา
 ๗ สัปดาห์ รวมทั้งสิ้นเป็น ๔๕ วัน ก็ทรงทราบบริบูรณ์ แล้ว
 ปราภฏเป็นพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่าโกนาคมนะสัมมาสัมพุทธเจ้า
 ต่อมาพระองค์เสด็จมาสู่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ซึ่งมีในทิวไกล
 เมืองพาราณสี อันเป็นที่อยู่ของพระพุทธบิดา และพระพุทธมารดา
 แล้วทรง อนุญาต อุปสมบทแก่ พระสาวก เบื้อง ชาย และเบื้อง ขวา

๑ ณะบับตมุตไทยเป็น โสภิกุงฉาวตี

และพระองค์เสด็จเที่ยวไป เพื่อโปรดสัตว์ทั้งหลาย และทรง อนุญาต
อุปสมบทให้แก่ภิกษุทั้งหลาย ให้ได้ถึงพระอรหันต์พร้อมด้วย
ปฎิสัมภิตาญาณทุกมหานครและนิกมราชธานี ตามประเพณีของ
พระกกุสันธะพระพุทธเจ้าที่เคยมียามันั้น วันหนึ่งพระพุทธเจ้าทรง
พาภิกษุผู้ เป็นพระอรหันต์ทั้งหลาย ไปบิณฑบาต ในเมืองผามอง
เมื่อพระองค์พร้อมทั้งพระภิกษุได้บิณฑบาตแล้ว ก็มากระทำกัตตกิจ
ที่ถากุมภันนั้น ครั้นทรงทำกัตตกิจเสร็จแล้ว เทพดาทั้ง ๔ องค์ ก็เอา
น้ำใส่มือ นำมาบำเพ็ญบุญแด่พระองค์ เพื่อได้เสวยเหมือนอย่าง
พระกกุสันธะพุทธเจ้านั้น ครั้นพระโกนาคมนะสัมมาสัมพุทธเจ้าทรง
กระทำกัตตกิจเสร็จแล้ว ตรัสเทศนาอนุโมทนาภักตทานแก่เทพดา
แล้วทรงพยากรณ์ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตั้งแต่บัดนี้ ไปภายหน้าอีก
๗ ปี จักมีโอรสของมหากษัตริย์องค์หนึ่งอยู่ เมืองทางทิศใต้ชื่อว่าริม
มหาสมุทรหลวงโพ้น มีบุญญาภิสมการเป็นอันมาก จักมาตั้ง
ประเทศหนตะวันตกออกทิศใต้ให้ เป็นนิกมราชธานีใหญ่โต
ประเทศนี้จักปรากฏชื่อว่าสุวรรณโคมประเทศ และจักเป็นที่ตั้ง
เขตต์แห่งพระรัตนตรัยกำหนด ตั้งแต่พระตถาคตนี้ต่อไปภายหน้าอีก
๓ องค์เป็นเที่ยงแท้ ครั้นพระโกนาคมนะพุทธเจ้าตรัสพยากรณ์ดัง
นั้นแล้ว ก็เสด็จไปเพื่อโปรดสัตว์ทั้งหลายตามบ้านน้อยและเมือง
ใหญ่โดยลำดับ ตลอดจนถึงป่าอิสิปตนมฤคทายวันแคว้นเมือง
กุณฑาวดีราชธานี โพนตามเดิม

เมืองโพธิสารหลวงและชาวกรอมหลวง

ที่นี้จักกล่าวถึง บุตรพระยาเมืองโพธิสารหลวง ที่เป็น เจ้าของ
ชาวกรอมหลวงซึ่งจักได้มาตั้งประเทศที่นี้ให้แจ่มก่อน คือในเมื่อ
โรคันตรายกลับเกิดมีขึ้น คนทั้งหลายล้มตายและแตกตื่นพ่ายหนี
ไป เพราะโรคันตรายและทุกข์ภัยทั่วยุทธโลก

กำเนิดกุงวาศากุมาร

ครั้งนั้นมีพระราชบุตรของพระยาเมืองปาณลิบุตร สืบเชื้อ
สายมาแต่ครั้งมหาสมันตราชวงศ์ และพระราชบุตรพร้อมทั้งพระยา
ก็พากันทำลายฝาเรือนออกหนีไปซ่อนอยู่ในป่า ในขณะนี้ได้อาศัย
หัวมันและผลไม้เลี้ยงชีวิตไป ในเมื่อโรคันตรายสงบแล้ว คนทั้ง ๒ ก็
หากลับคืนมายังบ้านยังเมืองอย่างเดิมไม่ โดยเหตุว่าหนทางไกลนัก
จึงได้อยู่ในป่า ต่อมาภายหลังชายาก็ทรงครรภ์ ครั้นครบ ๑๐ เดือน
บริบูรณ์แล้วนางก็ประสูติกุมารองค์หนึ่ง มีรูปโฉมทรหดทรงดงาม
ยิ่งนัก บิดามารดาขนานนามว่า กุงวาศา^๑ เมื่อกุงวาศากุมารเจริญวัย
ขึ้นได้ ๓ พรรษา บิดาก็สิ้นพระชนม์ ต่อมาเมื่อกุงวาศากุมารเจริญวัย
มีพระชนม์ได้ ๗ พรรษา มารดาก็สิ้นพระชนม์ คงเหลือแต่กุงวาศา
กุมารอยู่ในป่าองค์เดียวเท่านั้น ต่อมากุงวาศากุมารก็มีพระกายอวบ
อ้วนใหญ่โตและมีพระกำลังเป็นอันมาก กุงวาศากุมารค่อยเลี้ยง
ชีวิตอยู่ในป่าต่อไป จวบจนพระชนมายุได้ ๑๒ พรรษา ก็ประกอบ

๑ เป็นกุงวาศา กัม.

ด้วยกำลังเท่าข้างสาร ๗ ตัว กุรุวงศ์กุมารหาทรงทราบว่าพระองค์
มีตระกูลเป็นขัตติยวงศ์มาไม่ ครั้นนั้นพระองค์ได้ไปขนเอาก้อนศิลา
มาก่อล้อมเป็นกรอมรั้วปราการอันเป็นที่อยู่แห่งพระองค์ ความ
ลือชาสาคตปรากฏแก่ประชาชนชาวเมืองโพธิสารหลวงว่า มีกุมาร
ผู้หนึ่งไปขนเอาศิลามาก่อเป็นกรอมปราการเวียงอยู่ในป่า ซึ่งเป็น
เขตต์แดนเมืองโพธิสารหลวงของเรา และต่อมาก้อลือชานั้น
ก็ปรากฏไปถึงพระกรรณของพระยาเจ้าเมืองโพธิสารหลวง พระยา
นั้นจึงตรัสสั่งให้เสนาอำมาตย์เอาหมูร์พลไปแวดล้อมที่อยู่ของ กุรุ
วงศ์กุมาร เมื่อหมูร์พลไปถึงแล้วจกเข้าไปข้างในก็ไม่ได้ ได้แต่
เพียงยืนอยู่ภายนอก แล้วยิงปืนไฟกองหน้าเข้าไปข้างในเท่านั้น
ขณะนั้น กุรุวงศ์กุมาร ก็กระโดดข้าม กรอมรั้วปราการ ศิลาอันสูงประ
มาณ ๑๒ ศอกออกมาแย่งชิงเอากองหน้าและหอกดาบของหมูร์พล
ได้ แล้วทรงหักทำลายเสียจนสิ้น ครั้นแล้วกุรุวงศ์กุมารก็กระโดด
ข้ามกลับเข้าไปอยู่ข้างในกรอมรั้วปราการตามเดิม เมื่อภายหลังพระ
ยาโพธิสารหลวงได้ทรงทราบเหตุเช่นนั้นเข้า ก็กลัวบุญญาภิหารของ
กุรุวงศ์กุมาร จึงยกเมืองโพธิสารหลวงให้แก่กุรุวงศ์กุมาร ปกครอง
ต่อไป ตั้งแต่นั้นมาจึงได้ชื่อว่าชาวกรอม โดยเหตุที่กุรุวงศ์กุมาร
ได้ขนเอาศิลามาก่อเป็นกรอมปราการที่อยู่

ต่อมาเจ้ากุรุวงศ์ได้ ไปเที่ยวแสวง หานางผู้ประเสริฐมาเพื่อ
เป็นชายา จึงไปพบนางคนหนึ่งเป็นเชื้อชาติกษัตริย์ที่พระบิดาสันชีพ
ไปแล้ว ต่อมามารดาของนางไปได้ไพร่เมืองมาเป็นสามีใหม่ แล้ว

บังเกิดความเกลียดชังนางที่สุด ได้คำรามบุตร นางมีความทุกข์ใน
 ใจมากยิ่งจนไม่อาจจะอดทนอยู่ได้จึงชวนขวายนหาพรณข้าวแต่เพียง
 เล็กน้อย แล้วหนีไปตามวิสัยของตน แต่ผีเญยหลงเข้าไปในป่า
 ดงใหญ่ ไปพบปลักหนองน้อยแห่งหนึ่ง นางก็เอาพรณข้าวที่ตน
 หามาได้ ลงปลุกไว้ตามขอบหนอง ด้วยเดชบุญของนาง เป็นระยะ
 เวลาไม่นานเท่าใดนัก ข้าวก็เกิดเป็นต้นเป็นรวงขึ้นมากมาย ครั้น
 ข้าวสุกแล้ว นางก็รูดเอาข้าวนั้นมาก็กิน คันธรสของข้าวที่บริโภค
 ก็หอมเข้าไปถูกต้องจมูกของผีเสื้อทั้งหลายๆ ก็พากันมาขอกินข้าว
 นางได้ให้ข้าวแก่ผีเสื้อกินทุกคน ครั้นแล้วผีเสื้อก็มีความปิติยินดี
 พากันไปชวนเอาศีลามาเพื่อกระทำที่อยู่ให้ ฝ่ายนางก็หาทราบว่าเป็น
 เป็นเชลชาติกษัตริย์ไม่ และอยู่ยังที่ที่ผีเสื้อสร้างให้ นั้น แล้ว
 นางนั้นก็ปรากฏนามว่านางอินทบัฏฐาน ครั้นองค์กรุงศาไปประสบ
 นางอินทบัฏฐานเข้าแล้ว ก็เอามาตั้งเป็นเทวีของพระองค์โดยเหตุนี้
 เมืองโพธิสารหลวงนี้ นัยหนึ่งจึงได้ชื่อว่าเมืองอินทบัฏฐานนคร ตั้ง
 แต่บัดนี้ สืบชาติตียวงศ์ ท้าวพระยา ตอมา ถึงศาสนาของ พระพุทธเจ้า
 พระนามว่าโกนาคมณะได้๕๔,๘๐๐องค์ตลอดมาจนถึงพระยาพระนาม
 ว่าสุริยวงศานี้ ฝ่ายองค์พระสุริยวงศานี้มีโอรส ๒ องค์ๆ ต้นพระ
 นามว่า องค์อินทรวรวงศา องค์ที่ ๒ พระนามว่า อยะกุมาร องค์สุริย
 วงศาผู้พระชนก ได้ทรงตั้งองค์อินทรวรวงศาผู้เชษฐา ให้เป็นพระ
 ยาเสวยเมืองแทนพระองค์ แล้วทรงตั้งอยะกุมารผู้เป็นอนุชาของ
 องค์อินทรวรวงศาไว้ในตำแหน่ง อัครมหาเสนาธิบดีรองพระเชษฐา
 ส่วนองค์สุริยวงศาผู้พระชนกนั้น ครั้นทรงชราแล้วก็ทิวังคตไป

องค์อินทรวรวงศาเสวยราชย์

ฝ่ายองค์อินทรวรวงศา สมัยที่เสวยราชสมบัติ แทนพระชนก
 มานันมีโอรสองค์ ๑ พระนามว่า อินทปฐุม ส่วนอยะมหาเสนา
 ธิบดีผู้อนุชามีธิดาองค์ ๑ พระนามว่า นางอุรสา จำเนียรกานต์ต่อมา
 องค์อินทรวรวงศาได้อภิเษกนางอุรสาซึ่งเป็นธิดาของอยะมหาเสนา
 ธิบดีให้ เป็นเทวีขององค์อินทปฐุมที่เป็นโอรส ครั้นองค์อินทรวร
 วงศาทรงชราแล้วก็ทิวงคตไป ส่วนองค์อินทปฐุมราชก็อยู่เสวย
 ราชสมบัติในเมืองโพธิสารหลวงแทนสืบต่อมา เชอมโอรส ๖ องค์
 แต่โอรส ๕ องค์ต้น พระนามมิได้ปรากฏ ปรากฏพระนามแต่
 โอรสองค์ที่ ๖ ว่า เทวินทวร

อยะมหาเสนาธิบดีไปสร้างเมืองใหม่

ภายหลังแต่นั้นมาอยะมหาเสนาธิบดีผู้เป็นบิดาของนางอุรสา
 ทรงชราแล้ว ก็มีได้มีพระทัยใคร่ก่อการบ้านเมืองสืบไปแต่อย่าง
 ใด จึงได้เข้าไปกราบทูลปฏิบัติกับองค์อินทปฐุมราชผู้เป็นพระ
 ชามาตาที่เป็นพระยาเจ้าเมืองโพธิสารว่า ข้าแต่สมมติเทวะเป็น
 เจ้า บัดนี้ข้าพระพุทธเจ้าก็ชรา การที่จักคิดราชการบ้านเมืองสืบต่อ
 ไปนั้น ก็ไม่เหมาะสมแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าจักทูลขอราชานุญาต
 ต่อพระมหाराชเจ้า ออกไปตั้งบ้านอยู่ยังบึงจันตประเทศเขตต์แดน
 เมืองณทิสเหนือน้ำโพ้น พอให้เป็นทีสงัดเย็นใจสักหน่อย ครั้น

น้องคือ อินทปฐุมราชผู้ เป็นพระมหากษัตริย์เจ้าแผ่นดิน เมือง
 อินทปถนครกรอมหลวง ครั้นได้ทรงสดับถ้อยคำของอยะมหา
 เสนาธิบตีกราบทูลดังนั้น ก็มีพระราชดำรัสว่า ตูราบิดาเอ๋ย เมื่อ
 บิดามีพระทัยปรารถนาจะเสด็จ ออกไปสร้างบ้าน สร้างเมือง อยู่ในที่
 สงัดต่างหากเช่นนั้น ท่านก็จงเสด็จไปตามใจปรารถนาเถิด ข้าพเจ้า
 อนุญาตให้ ครั้นอยะมหาเสนาธิบตีที่เป็นบิดาของนางอุรสาได้รับราชา
 อนุญาตจากพระราชาเช่นนั้นแล้ว ก็ได้รวบรวมเอาครัว ชายา โอรส
 ธิดา และบริวารประมาณได้ ๓๐๐๐^๑ ครัว พอได้นักขัตตฤกษ์วันดี
 มาถึงเช้าแล้ว อยะมหาเสนาธิบตีก็พาครอบครัวลงเรือเดินขึ้นไปตาม
 กระแสแม่น้ำชลนที ระยะทางนานได้ ๓ เดือน ก็ไปถึงสถานที่
 แห่งหนึ่ง ซึ่งเป็นเกาะเนินทรายชายแม่น้ำชลนที ถัดปากน้ำ
 แม่ราม^๒ คือกุกะนทีที่มาผุดต่อที่ทิศตะวันตก ส่วนเกาะเนินทราย
 นั้นมีทรงสถฐานเหมือนสำเภากลางน้ำนั้น และที่หลังเกาะเป็น
 ป่าเป็นดงราบเสมอดงาม พออยะมหาเสนาธิบตีเดินเรือไปถึง ก็
 ได้จอดเรือครัวแรมอยู่ที่นั่น ครั้นเดือน ๔ เพ็ญวันอังคารซึ่งเป็น
 อุตธังราชา ก็ได้ตั้งบ้านสร้างเรือนอยู่ที่นั่นแหละ ตั้งแต่นั้นมาก็
 เลยปรากฏเป็นบ้านหมู่ใหญ่ถึง ๓๐๐๐ หลัง^๓ แต่อยะมหาเสนาธิบตี
 ตั้งบ้านเมืองอยู่ที่นั่นเวลาล่วงมาได้ ๓ ปี ก็บริบูรณ์ด้วยข้าวน้ำและ

๑ ในฉบับสมุดไทยขาวเป็น ๓๓,๐๐๐.

๒ แม่น้ำไม่เล็กไม่ใหญ่.

๓ ในฉบับสมุดไทยเป็น ๓๓๐๐๕ หลัง.

บั้งจัญทุกสิ่งทุกอย่าง และสถานทีนั้นเป็นแคว้นแคว้นของถ้ำกุมภ
และอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้แห่งถ้ำกุมภ

ทีนั้นจักกล่าวถึง องค์อินท^๑ ปฐมราช ผู้เป็น เจ้าแห่ง เมืองโพธิ
สารกรอมหลวงต่อไปอีก ครั้นอยะมหาเสนาธิบดีที่เป็นบิดาของ
นางอรุสาออกไปตั้งบ้านเมืองอยู่ที่อนเสียดังนั้น ครั้นนั้นองค์อินท
ปฐมราชก็ทรงตั้งพราหมณ์ผู้หนึ่งชื่อว่าพาหิรพราหมณ์ ให้เป็น
อัครมหาเสนา จัดการบ้านเมืองแทนสืบต่อไป แต่พราหมณ์ที่
องค์อินทปฐมราชทรงตั้งให้เป็น อัครมหาเสนาใหม่นั้น มิได้เป็นเชอ
วงศ์สมันตราชมาแต่ทางใดเลย หากเป็นเชื้อชาติพราหมณ์กรอมเก่า
ที่สืบเชื้อสายมาแต่เมืองโพธิสารหลวงเท่านั้น

กำเนิดสุวรรณทวารมขกumar

ทีนั้นจักกล่าวถึงนางอรุสाराชเทวีนั้นอีก ต่อมานางก็ทรง
ครรภ์อีก เป็นครั้งที่ ๓ ครั้นนั้นนางอรุสाराชเทวีก็ไปกราบทูลแต่
องค์อินทปฐมราชที่เป็นพระวรสามี่ว่า นางทรงครรภ์ ครั้นนั้นพระยา
เจ้าองค์ผู้เป็นอิสสระก็ทรงโสมนัสยินดีพระทัย ดำรัสว่านางจุง
รักษาครรภ์ให้ดีเถิด แต่นั้นมาครรภ์ของนางก็ถ่วงกำหนดทศมาส
พอถึงเดือน ๕ เพ็ญวันพฤหัสบดี ยามแตรเป็นยามอุทธังราชา ลม
กัมมชวาทก็บังเกิดแด่นาง นางก็เจ็บครรภ์ บังเกิดมหัศจรรย์เป็น
แผ่นดินไหวมากมาย นางก็บังเกิดอาการใคร่จะอาเจียน นางสนม

๑ ในฉบับสมุดไทย คำว่า องค์อินท เป็นขุณอินททุกแห่ง.

ทั้งหลายจึงเอาถาดทองคำมารองถวาย ขณะนั้นกุมารที่อยู่ในครรภ์
มิได้คลอดเหมือนมนุษย์ทั้งหลาย คือประสูติออกมาทาง मुखทวาร
ของมารดา แล้วร่วงลงไปอยู่ที่ถาดทองคำ มีรูปอันบริสุทธิ์มิได้มี
มูลมลทิน ไม่มีโลหิตติดแปดเปื้อนแม้แต่สิ่งเดียวเหมือนหนึ่งล้าง
ไว้ฉะนั้น

ครั้งนั้นนางอุรสาผู้เป็น มารดา ทอดพระเนตรแล้ว ก็ตรัสให้
นางสนมไปเอาน้ำสุคนธ์มาชำระ แล้วเอาภูษาอันอ่อนมาห่อไว้ ครั้ง
นั้นพระยาพลาหกก็นำเอาม้าอัสครตัวมีกำลัง อาจเดินวันเดียวระยะ
ทางไกลได้ถึง ๓๒ โยชน์ มาไว้ในโรงม้าของพระยาผู้เป็นพระบิดา
ของกุมาร ครั้นแล้วนางอุรสาราชเทวีจึงตรัสให้นางสนมไปกราบ
ทูลแด่พระยาเจ้าองค์เป็นพระวรสวามี เพื่อทรงทราบนัยอันพระราช
บุตรประสูติทุกประการ เมื่อบุรุษอื่นทปฐุมราชเข้าได้ทรงทราบแล้ว
ก็อัสจรรยในพระทัย รับสั่งให้หาพราหมณ์ปโรหิตมาเฝ้า แล้วดำรัส
ถามว่า ดูราปโรหิต บุตรของเราเกิดมาในวันนี้ มิได้ออกมาเหมือน
คนทั้งหลาย โดยที่เกิดมาทาง मुखทวารของมารดาฉัน จักเป็นร้าย
ฉันใดดีหนอ พราหมณ์ปโรหิตพิจารณาแล้วก็หยั่งรู้ด้วยปัญญา จึงกราบ
ทูลพระยาว่า เทวะ ข้าแต่สมมติเทวะเป็นเจ้าพระโอรสองค์นี้มีปัญญา
ภิสมภาร หากได้กตาทิการมาเป็นอันมาก และมีมหาปฐุสลักษณะ
ไม่ครบ ๓๒ ประการ ก็ยังขาดอยู่อย่างหนึ่ง ครั้นไม่เทียมพระสัพ
พัญญุพุทธเจ้ายังทรงธรรมานอยู่ดังนี้ ก็จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ

ปราบทวีปทั้ง ๔ กาลบัดนี้เป็นกาลสัพพัญญุพุทธ ก็มีได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ แต่ว่าจักได้เป็นท้าวพระยามหาเอกราช จักได้ปราบทิศอุดรปราบถึงคันทันเขลนทีช้อยมานั้น ดั่งนั้นแล้ว พระยาเจ้าผู้เป็นพระชนกเป็นต้นก็ได้พร้อมกันตั้งพิธีขนานนามกรว่าองค์สุวรรณทวารमुख โดยเหตุที่ถือเอานิมิตรอันกุมารประสูติออกมาทาง मुख ทวารของมารดาว่างอยู่เหนือถาดทองคำ แต่ขึ้นมาได้ ๗ เดือน เจ้ากุมารพอลูกกลานไปมาได้ ถึงเดือน ๑๒ ขึ้น ๑๕ ค่ำยามเที่ยงคืนกุมารบรรทมอยู่กับชนนีกัสตั้งขึ้นขึ้น ได้สดับเสียงกนตคุริยดนตรีฆ้องกลองบูชาพระรัตนตรัยมีพระพุทธเจ้าเป็นต้น กุมารจึงคำนึงว่าวันพรุ่งนี้จักเป็นวันมหาอุโบสถศีล กุจักรักษาศีล ๘ เทอะ เมื่อคำนึงดังนั้นแล้วก็ค่อยๆ เสด็จลุกออกไปจากที่ใกล้พระประสูติของชนนีเสด็จเข้าไปสมาทานศีลอยู่ยังที่สำหรับใส่พระภูษาของพระยาผู้พระชนก รุ่งขึ้นนางอุรสาผู้ชนนีไม่เห็นกุมารก็ตกพระทัยกรรแสง จึงพานางทาสไปเที่ยวค้นหาตามตำหนัก ก็หาพบกุมารในที่ใดสักแห่งไม่ นางก็ทรงกรรแสงตรัสว่า ดูราเจ้าสุวรรณทวารमुखกุมารลูกรักของแม่เอ๋ย เจ้าทั้งแม่หนีไปซ่อนอยู่ที่ใดหนอ หรือว่ามีร้ายจัญไรตัวกล้า มาเอาลูกรักของแม่ไปกิน เมื่อมีคำรัสตั้งนั้นแล้ว ก็เสด็จไปกราบทูล แต่พระยาเจ้าผู้เป็นพระวรสวามีว่า ข้าแต่มหाराชเจ้าไม่ทราบว่าจะอะไรมาลักเอาปิโอรสของเราหนีไปทางใด ก็ไม่เห็นณที่ไหนสักแห่งเลย ครั้นนั้นพระยาผู้เป็นพระวรสวามี เมื่อได้ทรงทราบพฤติการณ์เช่นนั้นแล้ว จึงมีพระคำรัสสั่งให้เสนาและอำมาตย์ทั้ง

หลายไปเที่ยวค้นหากุมารในตำหนักน้อยใหญ่ ตลอดทั้งในเวียง
 และนอกเวียงจนทั่วทุกแห่งหนอย่างรีบเร่ง ก็หาพบกุมารในที่ใดสัก
 แห่งไม่ ต่อถึงวันรุ่งขึ้นเทวีกก็ได้มีคำสั่งให้พวกมหาดเล็กเปิดคูที่
 สำหรับใส่เครื่องครัวทุกลูกก็หาเห็นไม่ นางก็ตรัสให้เปิดคูพระที่
 หลวงลูกสำหรับใส่กระยาหารอย่างดีของพระยาเจ้า องค์เป็น พระวร
 สวามีต่อไปอีก ก็ได้พบกุมารอยู่ที่นั่นแท้ นางก็โสมนัสยินดี ตรัส
 ว่าดูรา เจ้าสุวรรณทวารमुखลูกรักของแม่เอ๋ย โฉนเจ้าจึงได้ทั้งแม่ไว้
 แล้วหนีมาอยู่ที่นี้เล่า ตรัสดังนั้นแล้วก็อุ้มเอาไปโอรสเสด็จมาสู่
 ห้องบรรทม นำกระยาหารอันประณีตมาให้โอรสเสวย แล้วทรง
 นำสุคนธ์ให้และจุมพิตเคี้ยวพระโอรสด้วยโสมนัสเป็นอันมาก แต่
 นั้นมามีนานนัก ฝ่ายเจ้าสุวรรณทวารमुखกุมารได้ถูกพาหิรเสนาผู้
 ใจบาปคิดฤษยามากมาย มันไปกราบทูลองค์อินทปฐุมราชผู้เป็นเจ้า
 เมืองซึ่งเป็นพระบิดาขององค์สุวรรณทวารमुखกุมาร ว่าสมมติเทวะ
 เป็นเจ้า สุวรรณทวารमुखกุมารน้อยที่เป็นโอรสของพระองค์นี้ ข้า
 พระพุทธเจ้าพิจารณาคุณชรอยว่าจะมิใช่มนุษย์ธรรมดาเสียแล้ว
 พระเจ้าข้า เพราะมิได้ประสูติทางทวารเบื้องต่ำของชนนีเหมือน
 ดังคนทั้งหลาย และไม่ฉะเพาะแต่ประสูติออกมาทาง मुखทวารเท่านั้น
 พอประสูติออกมาก็เสด็จดำเนินไปได้ที่เดียว และต่อมาก็เสด็จ
 หนีเข้าไปประทับอยู่ในที่กำบังอีก ด้วย ฉะนั้นมหาราชเจ้าไม่ควร
 จักทรงเลี้ยงไว้ เมื่อกุมารเจริญวัยไปข้างหน้า ก็จักชนะพระชนก
 พระชนนี และพระญาติวงศ์ ตลอดถึงบ้านเมืองของมหาราชเจ้าก็

จักถึงความพินาศเป็นเทียงแท้ มหาราชเจ้าควรเอาใส่แพลอยน้ำ
ไปเสีย เมื่อองค์อินทปฐุมราชผู้เป็นเจ้าเมืองโพธิสารกรอมหลวง
ได้สดับคำของพาทิศเณนากราบทุลเช่นนั้น ก็สดุ้งตระหนกพระทัย
หวาดกลัวยิ่งนัก จึงมีดำรัสว่า ประการใดดีก็สุดแท้แต่ท่านมหาเสนา
ผู้แต่งบ้านสร้างเมืองจะเห็นสมควรเถิด พาทิศเณนารู้ใจบาปจึง
กราบทูลว่า ข้าพระพุทธเจ้าจักทูลขอเอากุมารนี้ไปลอยน้ำเสียเป็น
แม่มนั้น ดังนั้นแล้วก็ทูลลาพระราชพาไปประกาศให้บริวารของตน
๑๐๐๐ คน ตบแต่งแพและมณฑปซึ่งเป็นที่สำหรับจะได้ใส่กุมารลอย
น้ำไป

ครั้งนั้นนางอุรสาราชเทวีเมื่อได้ทรงทราบพฤติการณ์ว่า พระ
ยาเจ้าผู้เป็นพระวรสวามี มีดำรัสให้เอากุมารไปลอยน้ำเสียเช่นนั้น
นางก็กรรแสงเป็นที่น่าสงสารอย่างยิ่ง แล้วเสด็จเข้าไปสู่สำนัก
ของพระยาเจ้าผู้พระวรสวามี กรรแสงพลาถกราบทูลพลาถว่า เทวะ
ข้าแต่มหาราชเจ้า เหตุไฉนพระองค์จึงได้โปรดให้เอาปิโยรสของ
พระองค์ไปลอยน้ำเสียเล่า ปิโยรสของเรานี้จักเป็นคุณประโยชน์
แก่บิดาและมารดาในภายภาคหน้า ขอพระมหाराชเจ้าจงได้ทรง
อดโทษ แล้วไว้ชีวิตแก่ปิโยรสของเราก่อนเถิด ฝ่ายองค์อินทปฐุม
ราชผู้พระวรสวามีก็ดูษณภาพอยู่มิได้ดำรัสกับนางราชเทวีสักคำเดียว
เมื่อนางทอดพระเนตรเห็นพระยาผู้พระวรสวามี มิได้ดำรัสตอบ
นางก็กรรแสงเสด็จกลับมาหาโอรส แล้วตรัสกับโอรสทั้ง ๖ ผู้เป็น
เชษฐาของเจ้าสุวรรณทวารมุกุมารว่า ดุราเจ้าลูกรักของแม่ทั้ง

๖ เอ๋ย แม่น้จักไปด้วยกับเจ้าสุวรรณ मुखกุมารน้องของพวกเจ้า เพราะน้องของพวกเจ้ายังหนุ่มน้อยไม่รู้ เคียงสาดเลย ฉะนั้นเจ้าทั้ง ๖ จูงอยู่กับพระยาเจ้าผู้พระบิดาเกิด โอรสทั้ง ๖ ก็พากันกรรแสงโดยที่มีเสนาหาอาลัยในชนนีและอนุชา แล้วก็พากันเสด็จลงไปสู่เรือนของพาทิศเสนาตราสว่า ตูรามหาเสนาเอ๋ย บัดนี้พวกเราทั้ง ๖ คนพี่น้องน้จักให้ช่างร้อยหนึ่งและมาร้อยหนึ่ง เพื่อขอไถ่เอาเจ้าสุวรรณทวาร मुखกุมารผู้เป็นน้องของพวกเราไว้ พาทิศเสนาผู้ใจบาปทุลว่า ข้าแต่เจ้าราชบุตรทั้งหลายเอ๋ย อย่าว่าแต่ช่างร้อยหนึ่งและมาร้อยหนึ่งเลย แม่ถึงเมืองทั้งหมคน้ก็เอาไว้ไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้ว เจ้าราชบุตรทั้ง ๖ พระองค์ก็พากันกรรแสงเสด็จ มาหาชนนีและอนุชา แล้วก็พากันจุมพิตอนุชาและกรรแสงอยู่ที่นั่น ฝ่ายพาทิศเสนา ครั้นพวกบริวารของตนตบแต่งแพเสร็จแล้ว พอถึงวันเดือนอ้ายเพ็ญแล้วก็พาบริวารเข้าไปสู่วัง เพื่อ เอาเจ้าสุวรรณทวาร मुखกุมารไปลงแพลอยน้ำไป

 ครั้งนั้นองค์เทวอินทวรผู้ เศษฐา ทรงเล็งเห็นหมู่เสนาทั้งหลายเข้ามาดั้น ก็ทรงจับเอาพระขรรค์เล่มค่าควรเมือง เพื่อจักประหารยังหมู่เสนาผู้ใจบาปนั้น ฝ่ายราชบุตรทั้ง ๕ พระองค์ผู้เป็นเศษฐา ก็ห้ามองค์เทวอินทวรผู้ อนุชาว่า ตูราเจ้าน้องรักของพี่ ขอเจ้าอย่าได้กระทำเช่นนั้นเลย เจ้าจูงอดเอาเกิด ก็บาปนี้หอนจักชนะบุญได้เลย เมื่อเรามาเสนาผู้ นเสียดั้นนั้น พระยาเจ้าผู้เป็นชนก ก็จักประหารพวกเราพี่น้องเสียเป็นแท้ เรามาเอาศีล

และบุญเป็นที่พึงเกิด ครั้นแล้วก็พากันกรรแสงอยู่ยังมี และ
 สรวมกอดบาทของมารดา ทั้งทาสา, ทาสี, เด็ก, สาว, และชาวหญิง
 ชราทั่วตำหนักก็พากันร่ำไห้ ด้วยความรักในชนนี้และโอรสทั้ง ๒
 พระองค์มากมาย

ดอยแพสุวรรณทวารมุกุมารและนางอรสาเทวี

ฝ่ายหมู่พาหิรเสนาผู้ใจบาปก็เข้าไปยอแย่งเอาเจ้าสุวรรณ
 ทวารมุกุมารในสำนักเจ้าราชบุตรทั้ง ๖ องค์ซึ่งเป็นเชษฐาชั้น
 ครั้งนั้นนางอรสาผู้เป็นชนนีก็เก็บเอาเครื่องทรงของโอรสได้
 ครบแล้ว อุ้มเอาเจ้าสุวรรณทวารมุกุมารผู้ปิโยรส ตรีศอัมลา
 โอรสทั้ง ๖ ซึ่งเป็นเชษฐาของเจ้าสุวรรณทวารมุกุมาร แล้วก็ทรง
 กรรแสงเสด็จออกไปตามพวกเหล่าร้าย ตลอดถึงท่าน้ำสมุทรหลวง
 แล้วเขาก็ได้อานางอรสาพร้อมด้วยสุวรรณทวารมุกุมาร เข้าใส่ใน
 แพให้ลอยไปตามน้ำในวันนั้น

นางอรสาราชเทวีก็ตั้งสัตยาธิษฐานต่อเทพดาทั้งหลาย เปล่ง
 อุทานวาจาว่า ดุรา เทพดา ครุฑ นาคหน้า และปรเมศวรทั้งหลาย
 เอ๋ย ข้าขออัญเชิญเจ้าทั้งหลายจงมาเป็นที่พึ่งแก่ข้าทั้ง ๒ แม่ลูก
 ผู้หาโทษมิได้ ซึ่งถูกท่านเอาเข้าทั้ง ๒ แม่ลูกมาลอยน้ำเสียในกาล
 บัดนี้ ครั้งนั้นด้วยเดชแห่งคำสัตยาธิษฐานและเดชกุศลของเจ้า
 สุวรรณทวารมุกุมาร ก็ตั้งสนั้นไปถึงเทพดาที่อยู่รักษาแม่น้ำ

สมุทรสาคร และนาคน้ำตลอดถึงเทพดา ก็พากันมารักษาแพมิให้
เป็นอันตราย ไซ้แต่เท่านั้น ยังมีพญานาคตัวหนึ่งนำเอาแก้วทับทิมซึ่ง
มีวรรณอันแดงดุจดอกกระแบก มีค่าเป็นเอนกแต่เมืองนาคมา
ถวายแด่เจ้าสุวรรณทวารมுகุมาร เพื่อจะมีให้ลมใหญ่มาพัดให้ห้วน
ไหวได้ แพก็ลอยไปโดยสวัสดิ์

ฝ่ายชาวเมืองอินทปฐมนครโพธิสารกรอมหลวงทั้งสิ้น ตลอด
ทั้งหญิงทั้งชายก็พากันร้องรำให้ด้วยสงสารมารดาและกุมาร ได้พูด
กันว่า พระยาเจ้านั้นเป็นไ้ไรบุญญาแท้หนอ ช่างมาฟังคำพาหิรเสนา
ผู้พาลใจบาป แล้วเอาพร้อมทั้งเทวที่เสนาหา ไปล่อน้ำเสียโดย
ง่ายได้นี้ ชาวเราเอ๋ยแต่บัดนี้ต่อไปภายหน้า บ้านเมืองของเราก็จะ
หม่นหมองเป็นเทียงแท้ ประชาชนร้องให้ซบเซาเหงาอยู่ทั่วทั้ง
เมือง มาตราว่าสัตว์ทั้งหลายเป็นต้นว่า ช้าง ม้า จั้ว ควาย ที่กำลัง
กินหญ้าอยู่ก็มีได้โบกหูและแกว่งหางเลย และฟ้าฝนก็หาดกลง
มาสักครั้งไม่ ก็บังเกิดแห้งแล้งไป เป็นต้นว่า พืชพรรณที่คนทั้ง
หลายเพาะปลูกไว้ก็ตายแห้งตายแล้งไปเป็นอันมาก และมีได้มีคนที่
จะเข้าเฝ้านวดฟันพระยาเจ้าสักครั้งเดียว มีแต่พาหิรเสนากับบริวาร
๑๐๐๐ คนเท่านั้น ที่เข้าไปเฝ้าปฏิบัติพระยาอยู่ทุกวัน และแม้แต่
ลมก็มีได้พัดทางซ่อและทางตรงสักครั้งเดียว

ฝ่ายองค์อินทปฐมราชองค์เป็นเจ้าเมืองโพธิสารหลวงทรงเข้า
พระทัยผิด โดยที่ทรงเชื่อคำของพาหิรเสนาผู้พาล มิได้ทรง
พิจารณา จึงได้มีพระอาชญาให้เขาเอาเจ้าสุวรรณทวารมுகุมารผู้

เป็นพระโอรสกับนางอุรสาราชเทวีไปลอยน้ำเสีย เมื่อภายหลัง
ทรงเห็นเป็นเหตุอันผิดไปแล้ว ก็บังเกิดแห่งพระทัยมากมาย จัก
ทรงทำประการใดมิได้ ก็ได้แต่ทรงชบเซาเหงาอยู่มิได้ตรัสกับ
บุคคลใดแม้แต่คนเดียว ก็ทรงพระคุณเฝ้าอยู่

อโยมะมหาเสนาธิดีมาเยี่ยมเมืองโพธิสารหลวง

ฝ่ายอโยมะมหาเสนาธิดี^๑ ผู้เป็นบิดานางอุรสา ที่ออกไปตั้ง
บ้านอยู่ที่ศเหนือมานานถึงถึง ๖ ปี วันหนึ่งท้าวเชอคำหนึ่งว่า กุณแต่
ขึ้นมาตั้งบ้านสร้างเมืองอยู่ที่นั่น นานได้ถึง ๖ ปีแล้วก็บริบูรณ์ตั้งใจทุก
ประการ ทางบ้านเก่าเมืองเดิมของกุณั้นจักเป็นฉันทนใดหนอ กุณจัก
ลงไปเยี่ยมดูเพื่อจะได้อันตรายและดี ตั้งนั้นแล้ว ก็ชวนขวายหา
ของอันควรกินเข้าไปเข้าดูได้แล้ว สั่งให้บริวารตบแต่งเรือ ล่องไป
ตามกระแสแม่น้ำชลนที ไปไม่นานเท่าใดก็ถึงท่าเมืองอินทปฐุม
นครโพธิสารหลวงก็พักแรมอยู่ แล้วได้พบบริวารรับเอาของฝาก
อันควรเข้าไปสู่วังน้อยใหญ่ของพระยาอินทปฐุมราชาธิราช เห็น
รั้วเวียงบ้านเมือง และประชาชนเจียบเหงาเศร้าหมองหารศมมิได้
เหมือนอย่างแต่ก่อนนั้นเลย จึงเข้าถึงตำหนัก เห็นองค์อินทปฐุม
ราชผู้เป็นพระชามาตากำลังมีพระพักตร์อันตรมตรอมชบเซาเหงาอยู่
มิได้ตรัสถ้อยคำร้ายแต่อย่างไร ครั้นนั้นมหาเสนาธิดีได้เห็นเป็น

๑ เป็นไอยกามมหาเสนาธิดี หรือ ไอยมะมหาเสนาธิดี ก็มี.

ฉะนั้น จึงกล่าว สมมติเทวะเป็นเจ้า ข้าพระพุทธเจ้าขอทูลถาม
 มหาราชเจ้า ขอมหาราชเจ้าได้ทรงพระกรุณาตรัสบอกณบัดนี้
 เกิด ตั้งฎามหาราชเจ้าจึงไม่ตรัสคำใหญ่่น้อยสักคำ ชรอยว่า
 มหาราชเจ้าจะโหม่นสยองใดพระเจ้าข้า ประการหนึ่ง ข้าพระพุทธ
 เจ้ามาเล็งเห็นบ้านเมืองทั้งสิ้นหม่น หมองไม่รุ่งเรือง เหมือน เมื่อข้า
 พระพุทธเจ้าจัดการบ้านเมืองอยู่แต่ก่อน มีฉะนั้นมหาราชเจ้าคง
 ทรงเข้าพระทัยผิด ได้เอาคนผู้หาบุญญามีได้มาไว้ใช้ท่างพระองค์
 แล้วกระทำการมิชอบเลยเกิดแห่งพระทัยขุ่นตั้งนั้นหรือ ขอจึง
 ได้ทรงพระกรุณาตรัสบอกแก่ข้าพระพุทธเจ้า หากได้ทูลถามณบัด
 นี้เกิดพระเจ้าข้า ฝ่ายองค์อื่นทปฐุมราชผู้เป็นอธิบดีแก่ประชา
 ราษฎรในเมืองโพธิสารกรอมหลวงทั้งสิ้น เมื่อจักตรัสบอกแก่อยุธยา
 มหาเสนาธิบดีหากทูลถามนั้นจึงตรัสว่า ดูราพระเจ้าพ่อเอ๋ย ตั้งแต่
 พระเจ้าพ่อได้ออกไปอยู่ก่อน แต่นั้นมา ข้าพเจ้าก็ได้ตั้งพาหิร
 พรหมณ์ให้เป็นที่อัครมหาเสนาธิบดีจัดการบ้านเมืองแทน ถัดนั้น
 มานางอรุสाराชเทวีที่เป็นธิดาของพระเจ้าพ่อประสูติกุมารองค์ ๑ แต่
 กุมารนั้น หาได้ประสูติ ออก มาทาง ทวารเบื้องต่ำ ของ มารดาเหมือน
 มนุษย์ทั้งหลายไม่ คือประสูติออกมาทาง मुख ทวารของมารดา
 ใช้แต่เท่านั้นก็หาไม่ได้ พอเติบโตขึ้นมาได้ ๗ เดือน ในคืนหนึ่งก็
 ได้หายไปจากที่ใกล้พระประสูติของชนนีได้วันหนึ่งกับคืนหนึ่ง เมื่อพา
 กันเที่ยวค้นหา ก็ไปได้ในพระที่หลวง โดยเหตุนั้นพาหิรเสนาจึง

กล่าวว่ กุมารน้อยนี้เป็นคนอัปมงคลนักเมื่อเติบโตไปภายภาคหน้า
ก็จักชนะชนกและชนนี ตลอดถึงพระราชาราชและบ้านเมืองทั้ง
สิ้นมหาราชเจ้าไม่ควรจักทรงเลี้ยงไว้ ควรจะเอาใส่แพลอยน้ำไปเสีย
ชนกชนนีและบ้านเมืองก็จักได้อยู่สุขสำราญเป็นแท้ เมื่อเป็นดัง
นั้นแล้ว ข้าพเจ้าก็มีความสะดุ้งตกใจหวาดกลัวแต่ภัยทั้งหลาย จึง
ได้ปลงอาชญาว่าเขื่อนฉันใดบ้านเมืองจักอยู่สุขสำราญ ก็สุดแท้
แต่มหาเสนาจักคิดเกิด ครั้นนั้นพาหิรเสนาผู้นั้นมันก็ให้สร้างแพ
และมณฑปแล้วมันก็ไปเอากุมารผู้เป็นโอรสของข้าพเจ้าใส่แพ แต่
นางอรุสามิได้ทรงทอดทิ้งโอรส ก็เลยเสด็จลงแพไปด้วย แล้วก็
ถูกลอยน้ำไปกับกุมารน้อย แต่นั้นมาบ้านเมืองก็บังเกิดความเดือด
ร้อนแห่งแล้ง ฝนฟ้าไม่ตกเหมือนอย่างพระเจ้าพ่อหากได้มาเห็น
แหละ เมื่ออชยะมหาเสนาธิบดีได้ฟังเช่นนั้นแล้ว จึงกราบทูลว่า
มหาราชเจ้านหาได้ทรงพิจารณาดูจาริตประเพณีธรรมดาที่แท้ไม่ ได้
ทรงกระทำกรรมอันไม่ควรแท้ เมื่อกราบทูลดังนั้นแล้วก็กราบทูล
ลาพระยาเจ้ารีบเสด็จกลับไปบ้านเมืองของตน

มุตเหตุที่ชื่อเมืองสุวรรณโคimbra

ครั้นไปถึงตำหนักของตนแล้ว ก็รับให้บริวารเอามัดพร้าว
และขวาน เข้าไปในป่าเพื่อโค่นและตัดเอาไม้สักได้แล้ว ก็ลากนำ
มาสู่ท่าริมแม่น้ำชลนที แล้วให้นายช่างไม้มาถากย่อเข้าเพื่อทำ

เป็นเสาโคม 'ลงรักล่องชาดและปิดทองเสร็จ พอถึงวันมหาอุโบ-
 สดเดือน ๖ เพ็ญ อยะมหาเสนาธิบดีผู้ใหญ่นี้ให้ชายา โอรส
 ธิดา บริษัท นัคตา และบริวารทั้งหลายชวนขวนขวายหาน้ำมัน น้ำ
 ผิง ข้าวตอก ดอกไม้ ธูปเทียนและใส่โคมทั้งหมดได้แล้ว พร้อม
 กันปักเสาโคม ทองขึ้นรายไว้ตามริมท่า แม่น้ำชลนทีที่หน้าบ้านแห่ง
 ตน ๆ แล้วก็ตามน้ำมันประทีปและโคมไฟ และถวายข้าวตอก
 ดอกไม้ หวานไว้เพื่อถวายพระรัตนตรัยมีพระสัมพันธูปุทธเจ้าเป็น
 ประธาน ตั้งสัตยาธิษฐานปรารถนาว่า ด้วยเดชะที่ข้าพเจ้าทั้งหลาย
 ได้กระทำสักการบูชาพระรัตนตรัย มีพระศรีสัมพันธูปุทธเจ้าเป็น
 ประธานนี้ ขอจงให้พวกข้าพเจ้าได้เห็นพระพักตร์เจ้าสุวรรณทวารมูข
 กุมารหลานรัก ผู้ซึ่งหาโทษมิได้แม้แต่สิ่งใด แต่ได้ถูกพระยาอินท
 ปฐมราชผู้เป็นชนก ที่เป็นเจ้าในเมืองโพธิสารหลวงได้มีอาชญาให้
 พาหิรเสนาผู้ใจบาปเอาไปลอยน้ำเสียบ้างเถิด ว่าดังนั้นแล้วก็อธิษ
 ฐานเทพดาอารักษ์ แล้วจึงกล่าวว่ ข้าแต่เทพดา อินทร์ พรหม
 ยมราช ท้าวจตุโลกบาลทั้ง ๔ ทิ้งนางนาคไถ้ธรณีและครุฑนาคน้ำ
 ประโมไอศวรเจ้าทั้งหลาย ขอจงได้มาเป็นสักขีพรั่รู้กับด้วยข้าพ
 เจ้าทั้งหลาย ด้วยเดชกุศลของข้าพเจ้าทั้งหลายที่ได้ปักเสาโคม
 ทองถวายบูชาพระรัตนตรัยมีพระพุทธรเจ้าเป็นต้นนี้ ขอจงให้แพ
 มณฑปของเจ้าสุวรรณทวารมูขกุมารนั้น ทวนน้ำขึ้นมาสู่ที่เสาโคม
 ทองของข้าพเจ้าณที่นี้ด้วยความสวัสดิเถิด ว่าดังนั้นแล้วก็ได้สักการ

บุชา มังงามมทรสพอยู่^๕ที่นั่นถึง ๗ วัน ๗ คืน แล้วจัดให้คนเฝ้าแทน
อยู่^๕ที่นั่น

ครั้งนั้น ด้วยเดช สัตยาศิษฐาน และ ด้วยเดช กุศลของ เจ้า
สุวรรณทวารมுகุมาร ก็สนั้นไปถึงเทพดา ครุฑ นาคหน้าและไอศวร
ทั้งหลาย ที่รักษาอยู่ในท้องสมุทรและบนพื้นปสุธาทั้งสิ้น ก็มา
พร้อมกันเป็นเอกฉันทสามัคคี แล้วพากันกระทำให้เกิดเป็นลมใหญ่
พัด แพและมณฑป ของเจ้า สุวรรณทวารมுகุมาร กับมารดาให้ลอย
ออกจากท้องสมุทรสาครมาสู่ริมฝั่ง แล้วลอยเข้าปากแม่น้ำชลนที
กาลนั้นนาคทั้งหลายที่อยู่ในแม่น้ำชลนที มีพญาศรีสัตตนาครังมี
บริวารถึง ๗ โกลุเป็นต้น ก็พร้อมกันหนุนแพให้ลอยขึ้นมาตามกระ
แสแม่น้ำชลนทีผ่านท่าเมืองโพธิสารกรอมหลวง ซึ่งเป็นท่าประทับ
อยู่แห่งองค์อินทปฐุมผู้เป็นชนก แต่ชาวเมืองหาเห็นแพของเจ้า
สุวรรณทวารมுகุมารสักคนไม่

ครั้งนั้น หมู่นาคทั้งหลายก็พลันรับหนุนแพของเจ้า สุวรรณ-
ทวารมுகุมาร ไปถึงที่แห่งหนึ่งซึ่งเป็นหาดศิลา ที่มีน้ำไหลเชี่ยว
ยิ่งนัก นาคจึงพร้อมกันกวาดเอาก้อนศิลามาทำเป็นทวนปิดแม่
น้ำชลนทีไว้ ให้น้ำเอ่อขึ้นเต็มฝั่ง เพื่อให้แพลอยทวนน้ำขึ้นไปได้
สะดวก โดยเหตุนั้น เมืองโพธิสารหลวงจึงได้มีเขตต์ไปถึงที่นั้น
แต่นั้นมา

เมื่อแพ ของเจ้าสุวรรณทวารมுகุมาร ลอยทวนน้ำขึ้นมาตาม
แม่น้ำชลนทีโดยฉับพลันไม่นานเท่าใด ในคืนเดือน ๘ ขึ้น ๑๔ ค่ำ

คนทั้งหลายมียะมหาเสนาธิบดีเป็นประธาน ก็ได้สดับศัพท์สำ
 เนียงแห่งนครขอมกลอง ที่เทพดาและนาคบรรเลงบูชาเจ้าสุวรรณ
 ทวารमुखกุมารตลอดคืน รุ่งขึ้นเป็นวันมหาอุโบสถเดือน ๘ เพ็ญ
 วันศุกรยามเช้า คนทั้งหลายมียะมหาเสนาธิบดีเป็นประธาน ก็
 ถือเอาเข้าตอกดอกไม้ และเทียนไปที่ท่าเสาโคมทองแล้วก็จุดสักการ
 บูชาพระรัตนตรัย และอยู่เฝ้าละที่นั้นไม่นานนัก ก็สังเกตเห็นยอด
 มณฑปและแพลอยทวนแม่น้ำชลนทขึ้นมาเรื่อยๆ ขณะนั้นคนทั้ง
 หลายก็อัญชูลิขณเหนือศีรษะ แล้วเปล่งวาจาว่า สาธุ สาธุ ขอให้แพ
 นั้นลอยเข้ามาจอดที่ท่าเสาโคมทอง แห่งข้าพเจ้า ทั้งหลายณบัดนี้เถิด
 ว่าดังนั้นเหมือนกันทุกคน แพก็ลอยเข้ามาจอดณฝั่งน้ำที่ท่าเสาโคม
 ทองในยามนั้นจริงๆ ขณะนั้นอยะมหาเสนาธิบดีก็วิ่งไปหาแพ และ
 เข้าไปในมณฑป ก็ได้เห็นนางอุรสาราชเทวีกำลังบรรทมทอดพระ
 เนตรครันกัมพล ก็ว่าแก้วที่พยับพิณานาคเอามาถวายไว้เพื่อให้
 เป็นที่พองของเจ้าสุวรรณทวารमुखกุมาร ยามเมื่ออยู่กลางน้ำสมุทร
 นั้น และทรงจุมพิตกุมารเล่นอยู่ ขณะนั้นนางอุรสาและเจ้าสุวรรณ
 ทวารमुखกุมารทอดพระเนตรเห็นอยะมหาเสนาธิบดี ก็รีบเสด็จลุกขึ้น
 กราบลงแทบบาทของบิดา แล้วจึงทูลว่าข้าแต่บิดาเอ๋ย บัดนี้ท่านมา
 แต่ที่ใด จึงได้มาพบแม่ลูกทั้งสองผู้ซึ่งถูกกล่าวร้ายว่าไม่ดีแล้ว
 เอามาปล่อยน้ำเสียเช่นนั้น อยะมหาเสนาธิบดีจึงตอบว่าลูกรักของ
 พ่อเอ๋ย พ่อได้รู้พฤติการณ์ว่าลูกถูกองค์อินทปฐุมวรสวามีของเจ้า
 ได้มีอาชญาให้พาหิรเสนาเอาเจ้าทั้งสองไปลงแพลอยน้ำเสีย พ่อจึง

ได้บักเสาโคมทอง แล้วจุดประทิปบูชาพระรัตนตรัยอุทิศส่วนบุญไป
ถึงเทพดาและหมุ่นากทั้งหลาย แล้วตั้งสัตยาธิษฐานปรารถนาขอ
ให้แพะของเจ้าสุวรรณทวารมுகุมารผู้เป็นนัตตามาส์ ทำเสาโคม และ
ขอให้พ่อได้เห็นพักตร์นัตดาที่เสนาหาด้วยเถิด บัดนั้นก็เป็นอันสำเร็จ
ความปรารถนาของพ่อแล้ว

เมื่อเจ้าสุวรรณทวารมுகุมารได้เห็นไอยกาแล้ว จึงทูลว่า
ข้าแต่ไอยกา หวานนมักรรมหนัก แต่เกิดมายังมีทันได้เห็นพักตร์
ไอยกาสักครั้งเดียว แม่พักตร์บิดาเล่า ก็ยังมีทันจะรู้จัก แต่ผเอิญ
กรรมหนักหากบันดาล ทั้งสองแม่ลูกจึงได้ถูกท่านเอาไปลอยน้ำเสีย
บัดนี้หลานได้มาเห็นไอยกามีความปิติยินดีอย่างขวดยิ่ง เพราะได้พ้น
จากทางปลาญมาแล้ว ก็หวังว่าจักได้เห็นบ้านพร้อมด้วยกุศลของ
ไอยกาแน่แหละ อยะมหาเสนาธิบดีจึงอัญเชิญนัตดาและธิดาเสด็จ
ออกจากแพ ขนมาสู่ฝั่งน้ำที่เสาโคมทองนั้น แล้วประกาศให้คน
ทั้งหลายม้งานมหรสพ เพื่อบูชาพระกุศลของเจ้าสุวรรณทวารมู
กุมาร อยู่ที่นั่นนานได้ถึง ๗ วัน ๗ คืน แล้วก็ประกาศแก่บริษัท
และบ่าวเพื่อนแห่งพระองค์ ให้ไปสร้างห่ออุทุมพลในวัง แล้วก็
สั่งให้ถางทางหลวงให้กว้าง ประดับประดาด้วยต้นกล้วยต้นอ้อย
และปักธงช่อธงชัยรายไปทั้ง ๒ ฟากทางหลวงเสร็จแล้ว ก็อัญเชิญ
เจ้าสุวรรณทวารมูกุมารผู้เป็นนัตตา ให้เสด็จจากทำเสาโคมทองมา
สู่วัง และมีมหกรรมทำขวัญธิดาและนัตดา เพื่อให้เจริญศิริสวัสดิ
พิพัฒน์มงคลยิ่งนิรันดร์ และเพื่อให้คนทั้ง ๒ อยู่ครองบ้านเมือง

ต่อไป แล้วสั่งให้หา นายสุวรรณการ มาต่ออ่างทองใหญ่ ลึกเพียงนั้น พระองค์ของเจ้าสุวรรณทวารมுகุมาร ก็บสั่งให้สร้างนิคมอีก เพื่อให้เป็นท่าสท้าวปรากฏดั่งามเป็นอันมาก แล้วก็อัญเชิญเจ้าสุวรรณทวารมுகุมารเสด็จขึ้นสู่ออกุทุมพล น้อมบ้านเมืองทั้งสนทวายแต่นัดดา และสรงสนานนัดดาด้วยมูรธาภิเศกอันดีวิเศษ

ครั้งนั้นมนุษย์ และเทพดาทั้งหลายก็ชื่นชมยินดีเป็นอันมาก ได้พร้อมกันสรงสนาน เจ้าสุวรรณทวารมுகุมาร เป็นมหามงคล สมัยกาลอันใหญ่ ส่วนมนุษย์ทั้งหลายก็มีได้เห็น และมีได้ถูกต้องเทพดา แต่ฝ่ายเทพดาหากได้เห็นมนุษย์ถ่ายเดียว แต่มีได้ถูกต้องร่างกายเลย ของมนุษย์ทั้งหลายเหมือนกัน และมนุษย์ทั้งหลายเหล่านั้นก็รู้ด้วยสुकนธรสน้ำทิพย์อันหอม

กาลนั้น ทวยเทพก็ไปรยท่าฝนทิพย์ ลงมาสระสรง บ้านเมืองแห่งเจ้าสุวรรณทวารมูกราชให้ชุ่มเย็นเป็นอันมาก แต่นั้นมาถ้ากุมภกิจได้ชื่อว่า สุวรรณโคมประเทศ คือว่าเมืองสุวรรณโคมคำ แล้วมนุษย์ และเทพธิดาทั้งหลาย ก็สระสรงเจ้าสุวรรณทวารมูกราชทุกวัน ไปมิได้ขาด คำลือชาก็ปรากฏไปทั่วประเทศทั้งหลาย แต่นั้นมาบ้านเมืองก็ชุ่มเย็นเป็นสุขสำราญไปด้วยฟ้าฝน ข้าวกล้าในไร่นาก็บริบูรณ์มิได้ขาดแคลน

ชาวเมืองไพธิตารหลวงอพยพไปอยู่เมืองสุวรรณโคมคำ

ครั้งนั้นก็ลือชาก็ปรากฏไปถึงพระราชาราชเมืองอินทปฐมนคร

โพธิสารหลวง ซึ่งเป็นชาติภูมิเดิมของเจ้าสุวรรณทวารมูขราช
เมืองนั้นฝนมิได้ตกสักครั้งเลย คนทั้งหลายมิได้ทำไร่นาเลย
เกิดอดข้าวอดน้ำกันมากมาย แล้วยกปากันแตกตื่นเข้าป่าดงพงไพร
ไป เพื่อแสวงหาหัวมันและผลไม้กินเป็นอันมาก ครั้นคนเหล่านั้น
รู้ข่าวว่าเจ้าสุวรรณทวารมูขราชพร้อมด้วยมารดา ได้เสด็จไปสถิตย์
อยู่ที่เมืองสุวรรณโคมลาคำทิศเหนือน้ำโพ้น ก็ต่างคนอพยพครอบครัว
พากันขึ้นไปหาเจ้าสุวรรณทวารมูขราช ที่เมืองสุวรรณโคมลาคำประ
มาณวันละพันสองพันครัวมิได้ขาด ตลอดเวลา ๓ ปี มีคนประมาณ
มากกว่าแสนครัวเรือน

ครั้งนั้นองค์อินทปฐุมราชผู้เป็นเจ้าเมืองโพธิสารกรมหลวง
หาได้ทรงทราบข่าวสาส์นว่า นางอุรสาเทวีและกุมารของพระองค์
เสด็จไปประทับอยู่ที่เมืองสุวรรณโคมลาคำไม้ และการที่พลเมืองของ
พระองค์ได้อพยพไปอยู่ที่เมืองสุวรรณโคมลาคำนั้น พระองค์ก็ไม่ทรง
ทราบเหมือนกัน

องค์อินทปฐุมราชให้ติดตามสุวรรณทวารมูข

กาลนั้น เทพดาทั้งหลาย ประสงค์จะให้ องค์อินทปฐุมราช ผู้
เป็นราชบิดาของเจ้าสุวรรณทวารมูขกุมารได้ทรงทราบ จึงบันดาล
ให้กลิ่นคันธรสน้ำทิพย์ ที่เทพดาสร้างเจ้าสุวรรณทวารมูขไปปรากฏทั่ว
เมืองโพธิสารหลวง ครั้งนั้นพระยาเจ้าผู้เป็นราชบิดาตรัสสั่งให้
ราชบุตรทั้ง ๕ องค์ ผู้ซึ่งเป็นเชษฐาขององค์เทวินทวารเป็นประธาน

แห่งคนทั้งหลาย ไปเที่ยวค้นหายังกลิ่นคันธรสอันหอมทั่วเวียง
ตลอดทุกแห่งหนก็หาได้พบในที่ใดสักแห่งหนึ่งไม่ จึงได้ตรัสสั่งให้
ทรงม้าไปเที่ยวค้นหาภายนอกเวียงต่อไปอีก ฝ่ายราชบุตรทั้ง ๕ องค์
ก็ได้ไป จับม้าอัสครตัว ที่มาในวันที่ เจ้าสุวรรณทวารमुखกุมาร ประสพ
แต่ก็หาจับม้านั้นได้ไม่ เพราะม้ายัดนั้นม้กำลังและกึกคะนองมาก

ครั้งนั้นพระราชบิดาก็มีดำรัสสั่งให้องค์เทวินทวรองค์ที่ ๖ ผู้
เป็นพระเชษฐาของเจ้าสุวรรณทวารमुखกุมารมีพระชนม์ได้ ๗ พรรษา
ไปเอาม้าอัสครมา พอองค์เทวินทวรไปถึงม้าเข้า ม้ายัดนั้นก็นิ่งสงบ
อยู่ จึงจับเอาม้ายัดนั้นได้โดยง่ายตาย แล้วก็จูงมาแสดงถวายแด่
พระราชบิดา ๆ ก็ทรงอนุญาตให้องค์เทวินทวร ทรงม้าไปเที่ยว ค้นหา
คันธรสอันหอมนั้น

ครั้งนั้นองค์เทวินทวรถวายบังคมพระราชบิดาแล้ว ก็ทรงม้า
บริวารเสด็จออกจากเวียงไป ฝ่ายม้ายัดนั้นบ้ายหน้าไปสู่ทิศอุดรแล้ว
ก็ไปด้วยกำลังแห่งตนและด้วยอำนาจแห่งเทพดาทั้งหลาย ส่วน
บริวารตามไปไม่ทัน ม้ายัดนั้นไปเพียงวันเดียวได้ตั้ง ๓๐ โยชน์ พอ
เวลาเย็นก็ถึงสุวรรณโคมประเทศ ครั้นแล้วก็เสด็จไปในเวียงสุวรรณ
โคมคำ และเสด็จเข้าไปในวังน้อยของไอยกา ฝ่ายอโยธยา
เสนาธิบดี เมื่อได้ทอดพระเนตรเห็นนั้ดดา ก็เสด็จลงไปทำการ
ต้อนรับแล้วพาขึ้นไปบนตำหนัก ครั้นแล้วองค์เทวินทวรได้เห็น
มารดาและเห็นคนทั้งหลาย กำลังทรงเจ้าสุวรรณทวารमुखกุมารที่

เสนหาอยู่ ก็เสด็จเข้าไปถวายบังคมแทบบาทมารดา และทูลถามถึงเรื่องที่ได้พ้นจากทุกข์อันเขาเอาไปลอยน้ำนั้น แล้วได้เสด็จกลับมาทรงเกษมสำราญอยู่กับไอยกา ครั้นทรงทราบเรื่องของมารดาทุกประการแล้ว ท้าวเชอาก็เสด็จเข้าไปสู่สำนักเจ้าสุวรรณทวารมุกุมารผู้เป็นอนุชา แล้วทรงอุ้มและจุมพิตที่เศียร พร้อมด้วยคำรัสปิยวาจากับอนุชาแล้วจึงประทับอยู่ในที่อันสมควร ฝ่ายไอยกาตรัสสั่งให้คนทั้งหลายจัดเครื่องเสวยมาประทานนัดดา ครั้นเสวยเสร็จแล้วก็เชิญเสด็จบรรทมอยู่ด้วยความสวัสดิศิตตลอดราตรี ครั้นองค์เทวินทวารเสวยพระกระยาหารเข้าเสร็จแล้ว ก็ทูลลาไอยกาทั้งพระมารดาและสั่งอำลาเจ้าสุวรรณทวารมุกุมารผู้เป็นอนุชา แล้วเสด็จขึ้นทรงม้าอัศตรกลับมาถึงเมืองโพธิสารหลวง ท้าวเชอาก็กราบทูลยุบลที่ได้เสด็จไปพบพระมารดาและอนุชาซึ่งไปประทับอยู่ที่เมืองสุวรรณโคมคำกับไอยกา แต่พระบิดาให้ทรงทราบทุกประการ

องค์อินทปฐุมราชเสด็จเมืองสุวรรณโคมคำ

ครั้งนั้นองค์อินทปฐุมราชผู้เป็นพระมหากษัตริย์ในเมืองอินทปฐมนครโพธิสารหลวง เมื่อได้ทรงทราบว่านางอุรสาราชเทวีและเจ้าสุวรรณทวารมุกุมารราชบุตรองค์น้อยของพระองค์เสด็จไปประทับอยู่กับอัยยะมหาเสนาธิบดีดังนั้น พระองค์จึงได้มีคำรัสสั่งให้เตรียมทัพพร้อมแล้ว ก็เสด็จยาตราไปยังเมืองสุวรรณโคมคำ ซึ่งเป็นที่

ประทับอยู่ของราชบุตรโดยเร็วพลัน ครั้นเสด็จไปถึงแล้ว ก็ทอดพระเนตรเห็นบ้านเมืองเจริญรุ่งเรืองไปด้วย หอ เรือน และคนมากมาย ก็ให้เกิดปีติยินดีพร้อมด้วยบุญญาภิสมภารของพระองค์อย่างยิ่งแล้วรีบเสด็จเข้าไปในเวียงและตำหนักน้อยใหญ่โดยลำดับ

ครั้งนั้นพระโอรสทศพรเสด็จพร้อมทั้งธิดา พอดีทอดพระเนตรเห็นองค์อินทปฐุมราชเสด็จไปถึง ก็รีบเสด็จมาต้อนรับ แล้วเชิญเสด็จขึ้นสู่ตำหนักและเชิญให้ขึ้นประทับเหนืออาสน์ที่สมควร

กาลนั้นนางราชเทวีกราบทูลพระยาเจ้าผู้เป็นพระวรสวามีเก่าของพระองค์ว่า มหาราชเจ้าเสด็จมาทันจักมีพระประสงค์ด้วยประโยชน์เบื้องใด พระราชาตรัสว่า เราพึงได้ทราบข่าวว่าเทวีและลูกรักทั้ง ๒ ได้มาอยู่สำราญทัน เราพึงได้มาทันก็ใคร่เพื่อเห็นเจ้าทั้ง ๒ แม่ลูก และประการหนึ่งก็ใคร่เพื่อสรงเกษเกล้าลูกของเราทั้ง ๒ ว่าตั้งนั้นแล้ว ก็เชิญเจ้าสุวรรณทวารมุกุมารผู้เป็นโอรสเสด็จขึ้นสู่หออุทุมพล แล้วก็พร้อมด้วยขมบริวารของพระองค์สรรเสริญโอรสด้วยนಾಮุรธาภิเศกอันหอมประมานร้อยแปดกระออม ครั้นเสร็จแล้วก็เชิญชายาและโอรสขอให้นิริโทษกรรมแก่พระองค์ และขอให้เสด็จคืนไปประทับอยู่ที่เมืองโพธิสาร หลวงกับพระองค์ตามเดิม แล้วพระองค์ตรัสวิงวอนอีกว่า ดูราเทวีบัดนี้เราพึงขอเชิญเทวีพร้อมด้วยโอรส จึ่งเสด็จคืนไปเป็นอัครมเหสีราชเทวีอยู่เมืองโพธิสารหลวงกับเราพื้ตามเดิมเถิด

เทวจึงกราบทูลมหาราชเจ้าว่า หม่อมฉันมิใช่ที่ไม่รัก
 มหาราชเจ้าหามิได้ เท่ากับว่าชีวิตหม่อมฉันทั้งสองแม่ลูกอันเกิดยัง
 เมืองโพธิสารหลวงนั้น ก็หากสิ้นสุดเสียที่กลางสมุทรสาครหลวง
 นั้นแล้ว และบัดนี้พ่อเป็นเจ้าจึงสร้างเสาโคมทองบูชาพระรัตนตรัย
 แล้วอธิษฐานให้แพแห่งหม่อมฉันทั้งสองแม่ลูกขึ้นมาสู่ที่นี้ จึงได้มี
 ชีวิตอันทรีย และบัดนี้มหาราชเจ้าจักเอาหม่อมฉันกับทั้งลูกกลับ
 คืนไปสู่บ้านเมืองเก่าอีกนั้น หม่อมฉันต้องขอพรกับมหาราช
 เจ้าก่อน และหม่อมฉันทั้งสองจักละเมืองสุวรรณโคมค้ำไว้แล้ว
 จักหนีไปมิได้ โดยที่เมืองสุวรรณโคมค้ำนี้ พระไอยกาได้ไฉน
 ให้แก่โอรสของเราเพื่อได้เสวย บัดนี้ขออัญเชิญมหาราชเจ้าจึ่งประ
 ทัບอยู่เสวยราชสมบัติในเมืองนี้เกิด หม่อมฉันก็จักอยู่เป็นอัคร
 ชายาแทบยุคลบาทของมหาราชเจ้าพร้อมด้วยโอรส แห่งเรา ทั้ง สอง
 พระยาที่ชาติราชชนนเทวกับราชบริพารของพระองค์อยู่เนื่อง ๆ ตั้ง
 ร้อยครั้งพันครั้ง ฝ่ายนางอูรสาก็มีได้ทรงรับ ทูลว่าครั้นมหาราชเจ้า
 ไม่อาจจักประทับอยู่กับโอรสและหม่อมฉันได้แต่ตั้งนั้น ก็ขอเชิญ
 มหาราชเจ้าจึ่งพาโอรสต้นทั้ง ๖ องค์นี้เสด็จกลับคืนไปเมืองของพระ
 องค์ด้วยความสวัสดิโดยพลันก่อนเกิด ส่วนหม่อมฉันผู้เป็น
 เทวก็จักขออยู่ กับเจ้าสุวรรณทวารมุกุมารโอรสองค์น้อยที่สุด แห่ง
 เราทั้งสองในเมืองนี้ แม้นหม่อมฉันอยู่นานไปตลอดเวลาได้ตั้ง
 หหมื่นปีแสนปี หม่อมฉันก็ไม่ยินดีด้วยชายอื่น ก็เท่าจักชื่นชม
 ด้วยบุญบารมีของมหาราชเจ้าไว้บนศีรษะตลอดชีวิตของหม่อมฉัน

เมื่อองค์อินทปฐุมราชได้สับท้าวทูลสุดท้ายที่จักวิงวอนต่อ
ไปมิได้ เป็นอันสุดวิสัยของพระองค์เสียแล้ว ก็เลยราชาภิเษก
ท้าวพร้อมด้วยเจ้าสุวรรณทวารมுகุมารของพระองค์ให้เสวยราชสม
บัติอยู่ในเมืองสุวรรณโคมค่านันท์กับด้วยพระไอยกา และประทาน
ม้าตัวชื่อว่าพลาหกทำขวัญให้แก่เจ้าสุวรรณทวารมுகุมารผู้เป็นโอรส
องค์ที่สุดของพระองค์ ครั้นแล้วจึงตรัสสั่งอำมาตยาพร้อม
ทั้งท้าวและโอรสที่เสนาหาของพระองค์ แล้วก็ทรงพาโอรสทั้ง ๖
พระองค์ ซึ่งเป็นเชษฐาของเจ้าสุวรรณทวารมูขราชพร้อมด้วยราช
บริพาร เสด็จกลับไปประทับอยู่เสวยราชสมบัติในเมืองอินทปฐุม
นครโพธิสารหลวงตั้งเก่า

ฝ่ายเจ้าสุวรรณทวารมูขราชและมารดาประทับอยู่ที่เมืองสุวรรณ
โคมค่านันท์ด้วยพระไอยกา ครั้นกาลล่วงไปนานประมาณได้พันปี พระ
ไอยกาก็สิ้นพระชนม์ไป ฝ่ายเจ้าสุวรรณทวารมูขราชก็ได้เป็นพระ
พระยามหาเอกราชแทนพระไอยกาอยู่ยังเมืองสุวรรณโคมค่านันท์
สืบมา

องค์อินทปฐุมราชสวรรคตและองค์เทวรินทร์ได้เสวยราชย์

ฝ่ายองค์อินทปฐุมราช ผู้เป็นราชบิดา แห่ง ราชบุตร ทั้ง ๗ องค์
ตั้งแต่เสด็จกลับคืนไปเสวยราชสมบัติในเมืองโพธิสารหลวงอีกตลอด
เวลานานได้ ๑๔๗๐ ปีก็สวรรคต เสนามาตย์ทั้งหลายก็พร้อมกัน
ราชาภิเษกองค์เทวรินทร์ซึ่งเป็นโอรสองค์ที่ ๖ ขึ้นครองราชสมบัติ

เป็นพระยาเอกราชในเมืองอินทปฐมนครโพธิสารหลวงแทนพระราชบิดาสืบมา

ฝ่ายองค์เทวีนทวรนั้น ครั้นได้ครองราชสมบัติแทนพระชนกแล้วก็มีรับสั่งให้เนรเทศพาหิรเสนาผู้ใจบาปพร้อมทั้งพวกบริวารประมาณพันครัวเรือน ออกไปเสียให้พ้นจากเขตต์แดนนครของพระองค์ เมื่อพาหิรเสนาพร้อมทั้งบริวารต้องเนรเทศแล้ว ก็ไม่รู้ว่าจะไปทางไหน จำต้องขึ้นไปสู่สุวรรณโคมประเทศ แล้วเตรียมเครื่องบรรณาการเป็นอันมากเข้าไปถวาย เพื่อทูลขอขมาโทษต่อเจ้าสุวรรณทวารมูขราช ขอลถวายตัวเป็นข้าอยู่กับเจ้าสุวรรณทวารมูขราชสืบไป

พาหิรเสนากรอมดำไปตั้งเมืองอุโมงคเสถากรอมเขตต์

เจ้าสุวรรณทวารมูขราชเมื่อทรงรับเครื่องบรรณาการแล้ว ก็ทรงอโหสิกรรมให้ และอนุญาตให้อยู่ในที่นั้นได้ตามคำทูลขอ แต่ทว่าไม่ประทานอนุญาตให้อยู่ในเมืองหลวง เป็นแต่เพียงตรัสสั่งให้ไปตั้งเมืองอยู่แห่งหนึ่งตามลำพัง อยู่ข้างเหนือแม่น้ำกุกะนทีทิศปรายจีน ๑ ระยะทางไกลจากเมืองสุวรรณโคมคำ ๓ เดือน ทางภูมิสถานนั้นเป็นเนินยาวราบเสมอดี และมีถ้ำผาแห่งหนึ่งอยู่ทิศอุดร มีถ้ำผาตูปอยู่หนบ้ศจิม ๒ ถ้ำผาตูปนั้นควรเป็นที่สถิตย์สำราญ

๑ ต้นฉบับเป็น ปจิม

๒ มัจฉิม

ของพระพุทธเจ้า พระบิณฑกะพุทธเจ้า พระสาวก และญาติทั้งหลาย
เจ้าสุวรรณทวารมุขราชตรัสสั่งให้พาหิรเสนากรอมดำพร้อมทั้งบริวาร
ไปตั้งเมืองอยู่ที่นั่น แล้วเรียกชื่อว่าเมืองอุโมงคเสลากรอมเขตต์
โดยเหตุเป็นเขตต์แดนแห่งเมืองสุวรรณโคมค้ำ

อาณาเขตต์เมืองสุวรรณโคมค้ำ

แต่บัดนั้นมาในสมัยที่เจ้าสุวรรณทวารมุขราชกษัตริย์ เสด็จครอง
ราชสมบัติในเมืองโคมค้ำนั้น ก็เป็นอันสัมฤทธิ์ชื่อชาปรากฏทราบ
ไป ทิศอุดรมีปากทางหนองกระแสนเป็นแดน หนบ้ศจิม^๑ มีฝายนา
เป็นแดน หนบรูพามน้ำแตกเป็นแดน หนทักษิน^๒ มีน้ำคุดเป็น
แดน เหล่านี้เป็นอาณารัฐแห่งเมืองสุวรรณโคมค้ำทั้งสิ้น ท้าวเชอ
ดำรงพระชนมายุอยู่ได้ ๓๓๐๐ พรรษา ก็สวรรคตไป ฝ่ายเมือง
สุวรรณโคมค้ำก็ได้สืบราชวงศ์ของเจ้าสุวรรณทวารมุขราชเป็นลำดับ
ต่อมา

ครั้งนั้น พระโกนาคมนะสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อยังทรงชรา
อยู่ ได้เสด็จไปเที่ยวโปรดปาณสัตว์ทั้งหลาย และเมื่อพระชนมายุ
ของพระองค์ครบ ๓๐,๐๐๐ พรรษาแล้ว พอถึงเดือนวิสาขบุรณมี
วันอังคารเวลาอรุณขึ้นยามสาย พระองค์ก็เสด็จนิพพานไป และตั้ง
แต่พระองค์เสด็จนิพพานไปแล้ว แต่บัดนั้นมาอายุแห่งคนทั้งหลาย
ก็ลดน้อยถอยลงไปทีละเล็กทีละน้อยตราบถึงอายุเขตต์ตั้งอยู่ใน ๑๐ ปี

๑ หนบ้ศจิม

๒ บ้างติม.

ครั้นแล้วอันตรกัปก็เกิดมี คนทั้งหลายตายไปทั่วโลก ส่วนคน
 ทั้งหลายที่ยังเหลืออยู่นั้นกลัวตาย จึงได้พากันตั้งอยู่ในศีล ๕
 แล้วอายุก็ค่อยกลับเจริญขึ้นไปทีละเล็กทีละน้อยตราบเท่าถึงอายุเขตต์
 ตั้งอยู่ในอสงไขยหนึ่ง และเมื่อชั่วอายุยาวนานหนักเข้าคนเหล่านั้น
 ก็หน่ายในตัว ครั้นแล้วอายุก็กลับลดถอยลงไปอีกทีละเล็กทีละน้อย
 ตราบเท่าถึงอายุเขตต์ตั้งอยู่ใน ๒๓,๐๐๐ ปี

กาลนั้น ตั้งแต่ปฐมวงศ์พระนามว่าสุวรรณทวารมูขราชาผู้
 มหากษัตริย์ชาติยวงศ์ครองเมืองสุวรรณโคมค้ำ เป็นวงศ์สมันตราช
 สืบราชบุตรและราชনীตดาเป็นลำดับมา ประมาณได้ ๘๓,๕๐๒ องค์
 ก็นสิ้นสุทธราชวงศ์ ครั้นสิ้นสุทธราชวงศ์แล้ว จะหาทั่วพระยามหา
 กษัตริย์ที่จักครองราชสมบัติในเมืองสุวรรณโคมค้ำสืบต่อมาได้ จึง
 ในกาลนั้นทั่วพระยาในชมพูทวีปทั้งสี่ เกิดเป็นอันธพาลขึ้นมาก
 หลาย คือ บ้างกดี บ้างกราย

พระยากรอมดำเข้าครองเมืองสุวรรณโคมค้ำ

ก็และในกาลนั้น พระยากรอมดำ ซึ่งสืบเชื้อสายมาแต่ตระกูล
 กุลแห่งพาทิรเสนวในเมืองอุโมงคเสลากรอมเขตต์นั้น เธอเห็น
 เมืองสุวรรณโคมค้ำหลวงหาชาติยวงศ์มิได้เสียแล้วตั้งนั้น เธอจึง
 ได้อพยพครอบครัวไป ปกครองราชสมบัติ อยู่ในเมืองสุวรรณโคมค้ำ
 หลวงสืบมา แต่พระยากรอมดำเป็นคนอันธพาล หาได้ตั้งอยู่ใน
 ทศพิชราชธรรมไม มีแต่ตั้งกดขี่ข่มเหงเอาช่วยสาอากรกับประชา

ราษฎร ตลอดถึงพานิชชาวต่างประเทศเข้ามา ท้าวเชอก็แกลัง
 กระทำการปรับไหมใส่โทษนานา โดยเหตุนี้เมืองสุวรรณโคมล่ำ
 จึงเกิดโกลาหลขึ้นมากหลาย และตั้งแต่สมัยที่สุวรรณทวารมูขราช
 เจ้าทรงตั้งเมืองสุวรรณโคมล่ำขึ้นแล้ว ก็ทรงปกครองราชสมบัติสืบ
 สายราชวงศ์เป็นลำดับมาตลอดกาลนาน นับประมาณท้าวพระยาซึ่ง
 สืบกันมาถึงราชบุตรและราชনীตดาได้ ๘๓,๕๐๒ พระองค์ และเมือง
 สุวรรณโคมล่ำ ย่อมเจริญรุ่งเรืองและสดวกด้วยการไปมาทุกสิ่ง
 ทุกอย่าง ห่อนมีข้าศึกศัตรูแต่สักครั้งไม่ พอถึงสมัยพระยากรอมคำ
 มาปกครองเมืองนี้เข้าเลยเกิดเป็นอันธพาลไป

มูลเหตุที่เมืองสุวรรณโคมล่ำทำลาย

ต่อแต่นั้นมา มีชายเชื้อใจผู้หนึ่ง ไปทำไร่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำ
 ขลนที่ฝ่ายทิศตะวันออกหนใต้ ระหว่างแดนต่อแดนเมืองโพธิสาร
 หลวงกับเมืองสุวรรณโคมล่ำต่อกัน และชายผู้นั้นปลูกข้าวฟ่าง
 ข้าวสาลี นาเต้าและแตงไว้ในไร่เป็นอันมาก ฝั่งแม่น้ำที่ริมไร่ของชาย
 ผู้นั้นมีสวนเป็นเกาะดอนทรายอยู่แห่งหนึ่ง ซึ่งมีทรายอ่อนขาว
 งามเป็นอันมาก ถัดนั้นพอเดือนวิสาขะมาถึงเข้า มีลูกสาวพญานาค
 สามพี่น้อง พากันออกมาจากเมืองนาค แล้วขึ้นมาสู่ชมพู่ทวีปเพื่อ
 เล่นน้ำในแม่น้ำในขลนที่ใกล้เกาะดอนทราย ริมไร่ ของชายผู้นั้น
 แล้วก็ว่ายน้ำเล่นขึ้น ๆ ล่อง ๆ แล้วก็พากันขึ้นจากน้ำไปฝั่งแดดเล่น

ณเกาะคอนทราย เมื่ออยากกินข้าวและอาหารขึ้นมาเวลาใด ก็พากันไปสู่วัง^๕ของชายผู้^๖นั้นแล้วก็กินข้าวไร่ ข้าวฟ่าง ข้าวสาลี^๗ น้ำเต้าและแดงตามความพอใจ ครั้นกินอิ่มแล้ว ก็กลับออกมาเล่นณเกาะคอนทรายและแม่น้ำนั้นทุก ๆ วัน เป็นเวลานานประมาณได้ ๒ เดือน ทรายเท่าถึงชายผู้^๖นั้นเก็บเอาข้าวไร่ ข้าวฟ่าง ข้าวสาลี น้ำเต้าและแดงหมดสิ้นแล้วก็หาอะไรจะกินมิได้ จึงพากันกลับลงไปสู่วังเมืองนาคซึ่งเป็นที่อยู่เดิม

ครั้งนั้นพญานาคพอเห็นลูกทั้งสามมาถึง จึงเสด็จถามว่า ดูราลูกรักเอ๋ย ลูกพากันไปอยู่ที่ไหนมาเป็นนานฟังกลับมาหนอนางนาคธิดาทั้งสามก็บอกแต่พญานาคผู้บิดาว่า ข้าแต่มหाराชเจ้า ลูกทั้งสามพี่น้องขึ้นไปเที่ยวเล่นในชมพูทวีปโพ้น แล้วได้ไปพบแม่น้ำรามแม่^๘ ซึ่งไม่ใหญ่เล็ก และมีน้ำอันงามไหลเขียว ทั้งมีเกาะคอนทรายอ่อนขาวงามยิ่งนัก ลูกไปเล่นน้ำและเที่ยวเล่นที่เกาะคอนทรายก็เป็นการสนุกมาก เลยลืมกลับมาเสีย^๙ โดยเหตุนี้จึงได้เข้าไป พญานาคผู้บิดาถามว่า เมื่อเป็นดังนั้นสุเจ้าขอท่านหรือไม่

ธิดานาคตอบว่ามีได้ขอท่านเลย เพราะเห็นของในไร่นั้นมากมาย เมื่ออยากอาหารขึ้นมาเวลาใด ก็เข้าไปกินเวลานั้นตามพอใจ ครั้นกินอิ่มแล้วก็ออกมาเล่นอยู่ดังนั้นทุก ๆ วัน

พญานาคผู้บิดากล่าวว่า สูทั้งสาม^{๑๐}มีความผิดโดยฐานอหิณาทานเสียแล้ว เพราะมิได้ถามเจ้าของท่านก่อน และเจ้าของท่านก็

๕ ราวความที่ว่ามีมากินข้าวไร่ ข้าวฟ่าง ฯลฯ ดังจะเห็นได้ต่อไป.

มิได้อำนวยญาติแบ่งให้ พลอยเอาของท่อนมากินก็ให้ชื่อว่าลักของท่าน และสูททั้งสามนี้ ให้ชื่อว่า เป็นหน้ท่าน ครั้นตายไปแล้วก็จักไปเกิดเป็น ทาสข้าใช้ท่านถึง ๕๐๐ ชาติจึงจะพ้นได้

นางนาคธิดาทั้งสามพอได้ยินคำบิดากล่าวดังนั้น ก็มี ความ สดุ้งตกใจหวาดกลัวเป็นอันมาก จึงตอบว่า ลูกไม่ทราบว่าจะมีโทษ เลย และถ้าทราบว่าจะมีโทษดังนั้น ก็มีจะกระทำเลย บัดนี้ลูก ทั้งสามมีผิดเพียงเท่า ฉะนั้นขอมหาราชเจ้าจงเป็นที่พึ่งแก่ลูก พอให้ พ้นจากโทษทั้งหลายด้วยเทอญ และเยื้องฉันทใจจักดีขอมหาราชเจ้า ได้ดำริให้ลูกด้วยเทอญ

พญานาคผู้บิดากล่าวว่า ดูราลูกรักทั้งหลายเอ๋ย ครั้นสุโขครุ พ้นจากโทษและกรรมเวรอันนั้น ให้สูททั้งสามไปขออภัยฐานมานพผู้ เจ้าของไร่นั้นแล้วขออโหสิต่อท่าน ด้วยกายกรรม วาจกรรม และ มโนกรรม ในบัดนี้นั้นเสีย จึงจะพ้นโทษนั้นได้

นางนาคบิดาทั้งสามครั้นได้ยินคำของพญานาคผู้บิดาซึ่งแจ้งให้ พึงดังนั้น ก็พากันลำดับเอาครว้เข้าของอันควรบริโภครตามแต่ได้ แล้ว อำลาบิดามารดาขึ้นมาสู่ชมพูทวีป พากันเข้าไปสู่โรงไรของมานพผู้ นั้นแล้วพากันกราบไหว้มานพเจ้าใจ กล่าว่าข้าแต่มานพ เราทั้งสาม พันธ์นี้ เมื่อก่อนนั้นได้พากันมาเล่นน้ำและขึ้นไปเที่ยวเล่นที่เกาะ ดอนทราย แล้วได้มากินข้าวไร่ ข้าวฟ่าง ข้าวสาลี น้ำเต้าและ แดงของท่าน พวกเรามีได้บอกขอสักคำเดียว เมื่อบิดาของพวก เราได้รู้เรื่องเข้า ท่านว่าพวกเรามีความผิดโดยฐานอหิณนาท่านเสีย

แล้ว เมื่อตายไปก็จักได้ไปเกิดเป็นทาสเข้าใช้ท่านถึง ๕๐๐ ชาติ บัดนี้
 พวกเราก็จักมาขออยู่อุปัฏฐากท่าน เพื่อขอให้ท่านอดโทษกับทั้งอิโหสิ
 กรรมและเปลื้องเวรแก่พวกเราทั้งหลายด้วย

มานพจึงกล่าวว่่า ดูรานางทั้งสามข้าพเจ้าเป็นคนเชื้อใจอาศัย
 อยู่ยังบ้านเมืองท่าน หาวัตถุเข้าของเงินทองที่จะบริโภคนกไม่มี จึง
 เป็นแต่เพียงหาพรรณข้าวและผักตามมีตามได้ แล้วมาทำไร่อยู่
 กลางป่าริมแม่น้ำ ของโนไร่มีมากมาย ก็มีได้ขายให้แก่บุคคลผู้ใด
 ซึ่งพอจักได้ผลมาเป็นค่าหมากค่าเกลือและค่าเสื่อผ้าก็ห้ามสักสิ่งไม่
 เพราะว่ายู่ไกลบ้านผู้บ้านคนนัก ครั้นจะกินคนเดียวหรือก็ไม่หมด
 แม่ข้าพเจ้าสละไว้เป็นทานเพื่อให้นักเดินทาง และสัตว์ทั้งหลายกินก็
 หาสิ้นไปไม่ ก็หากได้แต่สุกหล่นเน่าไปเปล่า ๆ มากหลายเท่านั้น
 ฉะนั้นข้าพเจ้ามิได้อาศัยด้วยของปลูกสร้างอะไร ก็และเหตุที่นาง
 ทั้งสามว่าจักมาอยู่อุปัฏฐากข้าพเจ้านั้น ข้าพเจ้าจักได้สั่งอันใดมา
 เลียงเล่า นางนาคธิดาเหล่านั้นพูดว่า การเรื่อนั้น ขอท่านมานพ
 อย่าได้เคืองร้อนใจไปเทอญ พวกเราหากจักพิจารณาชวนชวายนหา
 เลียงท่านตามมีตามได้ ชายเชื้อใจพูดว่า ผิดังนั้นนางทั้งสามจูงอยู่
 ตามใจปรารถนาเทอญ

ครั้งนั้นนางนาคธิดาทั้งสามก็อยู่ปฏิบัติอุปัฏฐากมานพเชื้อใจ
 ให้ได้รับความสุขต่อมาคราวหนึ่ง มิให้เคืองใจอันใดสักสิ่ง ครั้นกาล
 ล่วงไปนานประมาณได้ ๓ ปีแล้ว ในกาลวันหนึ่งนางนาคทั้งสามเกิด
 มีใจเบื่อน่าขื่น จึงกล่าวแก่มานพนั้นว่า ดูราเจ้ากู พวกเราทั้งสาม

นัจจก็อยู่อยู่ภูธราภทธานต์ไปอีกนานนั้ ก็เป็นกรเห็นตเห็น้อยมาก
 ขอท่านจ่งได้ขวนขวยไปค้ำขายให้ได้เข้าของแห่งมนุษย์มาไว้มาก ๆ
 เพื่อจะได้เป็นเครื่องบริโภคต่อไป แต่พวกเราทังสามนัจจขออนุญาต
 ลาท่านกลับไปหาบิดามารดาในเมืองนาคโพ้นก่อน ครั้นนางนาคธิดา
 ทังสามพูดเช่นนั้นแล้ว มานพจึงพูดว่า ดูรานางทังสาม เราพนักก็เป็น
 คนเข็ญใจ จักได้วัตถุอันใดเป็นทุนไปค้ำขายพอแลกเปลี่ยนเอาเข้า
 ของนั้นมาเล่า นางนาคธิดาพูดว่า เมื่อท่านจะไปค้ำขายได้จริงๆ
 พวกเราก็จะจัดแจงให้ มานพพูดว่า ผีนางทังสามจะจัดให้ได้ดั่งนั้น
 พักจักไปตามคำของสุเจ้าได้

ครั้นนั้นนางนาคธิดาทังสองผู้พี่ ก็ลงไปสู่สำนักแห่งพญา
 นาคผู้บิดา แล้วเอาเรือลำ ๑ ซึ่งเต็มพร้อมไปด้วยสินค้ำเป็นต้นว่า
 อภรณ์ผืนผ้าทิพย์ทังหลายได้แล้ว ก็นำเรือและสินค้ำขึ้นมามอบให้
 แก่มานพและบอกว่า เจ้ากูจงถ่อเรือลำนั้นขึ้นไปค้ำขายสิ่งของเหล่า
 นี้ตามบ้านน้อยเมืองใหญ่ และเมื่อท่านขายของสิ้นแล้ว ขอท่าน
 จงได้รับกลับคืนมาหาพวกเราทังสามนี้โดยเร็วเทอญ

มานพก็รับเอาเรือและสิ่งของจากนางนาคธิดา แล้วให้นาง
 ทังสามอยู่เฝ้าเรือน ฝ่ายมานพก็ถ่อเรือไปตามกระแสน้ำน้ำขลนที่
 ขายสินค้ำเป็นลำดับไปตามบ้านน้อยเมืองใหญ่ และบ้านกลางเมือง
 กลาง เป็นเวลาไม่นานเท่าใด ก็ไปถึงเมืองสุวรรณโคมคำ ครั้น
 แล้วก็จอดเรือพักแรมอยู่ที่ท่าหลวงหน้าเมืองนั้น

กาลนั้นพระยากรมคำผู้ซึ่งมาครองเมืองสุวรรณโคมคำต่อมา
เป็นพาลมีใจลามกยิ่งนัก พอถึงเวลากลางคืนทั่วเชอสังให้บริวาร
เอารูปเต้าทองอันหนึ่ง ลอบเข้าไปวางไว้ในเรือของมานพ ผู้ที่เดิน
เรือค้าขาย มาจอดพักแรมอยู่ที่ท่าหลวงหน้าเมืองสุวรรณโคมคำ
รุ่งขึ้นทั่วเชอจึงสั่งให้พวกบริวารไปสืบถามมานพว่า ดุราพานิช
เมื่อกันที่แล้วนี้ โจรผู้ร้ายไปลักเอารูปเต้าทองของพระยาเจ้าของ
พวกเราไป บัดนี้พวกเราติดตามรอยเท้าโจรนั้นมา ก็มาหายเสียที่เรือ
ท่านนี้แหละ มานพนั้นตอบว่า ดุราเจ้าทั้งหลายเอ๋ย ในเรือฉันมี
ข้าพเจ้าคนเดียวเท่านั้น และก็มิได้ทิ้งเรือไปที่แห่งใดแห่งหนึ่งเลย
ตลอดคืนยังรุ่ง

พวกบริวารของพระยาพาลองค์นั้นพูดว่า ผิดังนั้นไซ้พวกเรา
จักขอเข้าไปค้นดูในเรือของท่าน ๆ จะว่าอย่างไร

มานพตอบว่า เมื่อพวกท่านเข้ามาค้นดูในเรือของข้าพเจ้าแล้ว
หากไม่มีของของพระยาเจ้าอยู่ในเรือของข้าพเจ้านี้จะว่าอย่างไร

พวกบริวารของพระยาพาลองค์นั้นตอบว่า พระยาเจ้าของ
พวกเรามิได้รู้ว่า ผิดหากมิได้มีสิ่งของอะไรอยู่ในเรือของท่านดังนั้น
ก็จะยอมเสียเมืองให้แก่ท่านเป็นแท้ ถ้ามีของของพระยาเจ้าอยู่
ในเรือท่านจริง ท่านจักว่าอย่างไร

ฝ่ายมานพหารู้ว่า พระยาองค์นั้น กระทบการคดโกงแก่ตนไม่
จึงพูดตามความซื่อว่า ผิดหากมีสิ่งของของพระยาเจ้าสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
อยู่ในเรือข้าพเจ้านี้ ก็จึงได้รับเอาเรือและคร้วของข้าพเจ้าทั้งหมด

นเทอญ จึงพวกบริวารของพระยาองค์นั้น ก็รับเอาคำสั่งปฎิญาณกับ
 มาณพ แล้วก็พากันเข้าค้นเรือมาณพ ก็ผจญพบรูปเต้าทองอยู่
 ในเรือนั้นเข้าจริง ๆ จึงกล่าวหามาณพว่า ท่านนี้เป็นโจรที่ขยาบ
 ร้ายมาก ท่านไปลักเอารูปเต้าทองพระยาเจ้าของพวกเรามาไว้ที่นี้แน่
 แล้ว ครั้นแล้วก็ช่วยกันจับมาณพที่เป็นเจ้าของเรือผูกมัดนำไป
 แสดงแต่พระยาเจ้าของตน

ฝ่ายพระยาพาลผู้โง่บาปพอได้ทราบเรื่องเข้า ก็ตรัสขู่ตวาด
 ดำมาณพผู้ซึ่งหาโทษมิได้ว่า ชายผู้ร้าย มึงนี้แปลงเพศเป็นพ่อค้า
 เข้ามาสู่เมืองกูแล้ว มีหน้าซำมาลักเอาเต้าทองของกูไปด้วยนี้
 แล้วสั่งให้พวกบริวารไปรีบเอาเข้าของที่เรือของชายนั้นมาไว้ในฉาง
 จนสิ้น แล้วสั่งให้อามาณพไปปล่อยเสียฟากแม่น้ำชลนที่ทิศตะวัน
 ตกหนพายัพโพ้น

ครั้น มาณพถูกพระยาพาลกระทำกลอุบาย เอาคร้วของตนเสีย
 สิ้นจนหมดตัวแล้ว ต้องขอรานเขากิน เป็นอยู่อย่างแสนเชื่อง
 ถัดนั้นมา มาณพผู้นั้นก็ได้ไปพบเกาะคอนทรายแห่งหนึ่ง ซึ่งมีอยู่
 ที่แม่น้ำชลนที่ฝ่ายทิศตะวันตก ระยะไกลแต่เวียงสุวรรณโคมคำ
 ประมาณ ๔,๐๐๐ วา และเกาะคอนทรายนี้มีทรายอ่อนขาวงามดี
 มาณพนั้นจึงคำนึงในใจว่า เกาะนี้ก็เสมือนเกาะที่ถูกเคยอยู่เมื่อ
 ก่อนนั่นเอง บัดนี้ถูกทำไร่ปลูกข้าวกินเถิด ครั้นคำนึงดังนั้นแล้ว
 ก็ไปเที่ยวขอยืมพร้าและหั่วตามชาวบ้านได้แล้ว ก็ทำไร่อยู่ที่เกาะ
 คอนทรายนั้นแหละ

เวลานั้นชาวบ้านทั้งหลายเจรจากันว่า มานพผู้มีโชคเป็นคนที่
ต่ำต้อยอะไร หากเป็นพ่อค้าเรือใหญ่ แต่ถูกพระยาเจ้าเมืองสุวรรณ
โคมคำผู้มีใจลามกโลกเอาเข้าของของเขาเสียจนหมด เลยกลายมา
เป็นคนตกทุกข์ได้ยากอยู่ฉะนี้หนอ ครั้นชาวบ้านเจรจากันดังนั้น
แล้ว ก็เกิดมีความสงสารมานพ ในเมื่อมานพนั้นไปขอสิ่งใดก็ให้มี
ได้ทอดทิ้งเสีย แต่มานพอยู่ที่เกาะดอนทรายนั้นมาสิ้นเวลานาน
ประมาณได้ ๓ ปี

ครั้นนั้นนางนาคธิดาทั้งสาม ซึ่งเฝ้าเรือนคอยทำอยู่ข้างหลังได้
เจรจาปรารภกันว่า มานพผู้เป็นเจ้าของเราไปค้าขายเสียนานได้
ถึง ๓ ปีแล้วก็ไม่เห็นกลับมาเลย ชลอยว่าจะไปเป็นอันตราอย่าง
ใดอย่างหนึ่งเสียแล้ว บัดนี้เราควรจักไปตามหาดูเถิด แต่ก็ไม่
ทราบว่าจะไปทางไหน ฝ่ายนางนาคธิดาผู้เป็นพี่สาวของนางนาค
ธิดาทั้งสองจำต้องลงไปสู่เมืองนาค เข้าไปบอกถ้อยคำทั้งหมดให้
แก่บิดาและมารดาทราบทุกประการ

ครั้นนั้นพญานาคผู้บิดาพอได้ทราบเรื่อง จึงเอาแก้วทิพย์
จักษุออกมาให้แก่ธิดาของตน เมื่อนางนาคธิดารับเอาแก้วทิพย์
จักษุจากบิดาแล้ว ก็อมเข้าไว้ แล้วจึงแหงนหน้าดูขึ้นมาทางชมพู
ทวีป ก็ได้เห็นมานพผู้เป็นเจ้าของตน ไปได้รับความลำบาก
แต่ผ้าขาววันติดตัวอยู่เท่านั้น แลเห็นมานพอยู่ที่โรงน้อยณ
กลางสวนริมฝั่งแม่น้ำชลนที ที่หัวเมืองแห่งหนึ่งซึ่งอยู่หนเหนือ
น้ำโพ้นดังนั้น นางจึงขอเรือบิดาอีกลำหนึ่ง ซึ่งเต็มพร้อมไปด้วย

ผืนผ้าและเงินทอง เมื่อนางได้เรือและสิ่งของต่าง ๆ เรียบร้อยแล้ว ก็เอาเรือขึ้นมาหา นางนาคธิดาทั้งสองผู้เป็นน้อง แล้วก็พากันลงเรือขึ้นไปตามหามานพผู้เป็นเจ้าของตน เวลาไปก็ไปด้วยฤทธิ์ของเรือทิพย์ลำนั้น แต่ระยะทางไปนานประมาณได้ ๓ คืนจึงขึ้นไปถึงท่าเมืองสุวรรณโคมคำหลวง พอไปถึงก็จอดเรือพักแรมอยู่ที่นั่น ครั้นแล้วนางนาคธิดาทั้งสามพี่น้องก็พร้อมกันลำดับเอาผืนผ้าและครวอันควรบริโภคพอประมาณ เพื่อเป็นเครื่องบรรณาการเข้าไปถวายแด่พระยาเจ้าเมือง พระยาองค์นั้นจึงถามนางนาคธิดาทั้งสามว่า สูเจ้ามาแต่บ้านเมืองใด และสูเอาวัตถุอันใดมาด้วย

นางนาคทั้งสามทูลแต่พระยาว่า หม่อมฉันมาจากเกาะดอนทรายขาวพราวโพลันได้นำเอาผืนผ้าขาวแสงดำแดงที่มีค่ามาด้วย เพื่อหวังว่าจักขายบ้าง เพื่อจะให้ทานแก่คนเข็ญใจบ้าง อีกประการหนึ่ง พี่ชายของหม่อมฉันขึ้นมาค้าขายในเมืองของมหาราชเจ้านั้นเป็นเวลานานได้ถึง ๓ ปีแล้วก็ไม่เห็นกลับคืนไป ไม่ทราบว่าจักตายหรือยังอยู่ โดยเหตุนั้นหม่อมฉันจึงได้พากันมาตามหาน้ำทะเล ครั้นนางนาคธิดาทั้งสามทูลถวายเครื่องบรรณาการแด่พระยานั้นแล้ว ก็พร้อมกันทูลลากลับมาสู่เรือของตน แล้วพากันพายเรือข้ามแม่น้ำชลนทีไปแถบทิศตะวันตก ถ่อเรือเลียบฝั่งแม่น้ำขึ้นไปถึงท่าสวนของมานพ แล้วจอดเรือพักแรมอยู่ที่นั่นแหละ

ขณะนั้นพومانพได้ทราบข่าวว่า พานิชเอาเรือมาจอดพัก
 แรมอยู่ณต้นท่า ก็คิดว่า เป็นนางนาคธิดาทั้งสามจึงลงไปหา เพื่อ
 ใคร่จะขอเสื้อผ้ามานุ่งห่ม ครั้นไปถึงก็ได้เห็นนางนาคธิดาทั้งสาม
 นางทั้งสามก็ ได้เห็นมานพผู้ เป็นเจ้าของตนเช่นเดียวกัน แล้ว
 ต่างคนต่างก็ได้ปราศรัยกัน ฝ่ายมานพได้เล่าอาการเป็นไปทั้งหมด
 ตามที่ตนได้ถูกพระยาพาลองค์นั้นหาอุบายกระทำโทษแก่ตน ให้
 แก่นางนาคธิดาทั้งสามทราบทุกประการ ครั้นนางนาคธิดาทั้งสาม
 ได้ทราบเรื่อง จึงบอกให้มานพผู้ เป็นเจ้าของไปประกาศสืบตามคูก่า
 สิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งมานพได้ไปขอตานมากินแต่ก่อนนั้นตามชาวบ้าน
 และเมื่อนางนาคธิดาทราบคำสั่งของนั้นแล้ว จึงเอาเสื้อผ้าและ
 เงินทองไปให้ เพื่อเป็นเครื่องตอบแทนบุญคุณแก่บรรดาชาวบ้าน
 ทุก ๆ คน และนางนาคธิดาทั้งสามก็ให้มานพอาบน้ำชำระกาย
 เรียบร้อยแล้วให้ปลัดเปลี่ยนเอาเสื้อผ้าที่บริสุทธิ์ นางนาค
 ธิดาก็ตบแต่งโภชนาหารให้มานพบริโภคจนอิ่ม จึงบอกให้มานพ
 ไปซ่อนตัวเงียบ ๆ อยู่ที่โรงตั้งเก่า ฝ่ายนางนาคธิดาทั้งสามก็พร้อม
 กันคอยชুমดูอยู่ โดยอาการนั่งสงบมิได้หลับ

ฝ่ายพระยากรอมดำผู้ เป็นพาลองค์นั้น ก็บังคับให้มหาดเล็ก
 เอายंत्रมนต์สี่แก้วทิพย์ ลูกที่มีวรรณอันแดงงาม ที่พญานาคเอา
 มาถวายแต่เจ้าสุวรรณทวารมูขราช ณ กลางแม่น้ำมหาสมุทรสาคร
 เพื่อให้เป็นที่พึ่งของท้าวเธอแต่ครั้งกระโน้น และเจ้าสุวรรณ
 ทวารมูขราชก็ได้ทรงนำเอารัตนรังสีแก้วทิพย์ลูกนั้น มาไว้ในหอ

ปราสาท เพื่อให้เป็นเดชแห่งเมืองสุวรรณโคมลักษ์ของพระองค์ ครั้น
 ราชวงศ์ของเจ้าสุวรรณทวารมูขสืบสายต่อมาได้ ๘๓,๕๐๒ องค์ก็มา
 สิ้นสุดเสีย และรัตนรังสีแก้วทิพย์ลูกนั้นก็ม้อทธิฤทธิ์อานุภาพ
 วิเศษยิ่งนัก พระยากรอมพาลผู้ที่มาครองเมืองสุวรรณโคมลักษ์
 ต่อภายหลัง จึงมีอาจทรงไว้ได้ ไซ้แต่เท่านั้น แม้เมืองสุวรรณโคมลักษ์
 ก็ไม่สมควรปกครองไว้ได้ โดยเหตุนี้ทั่วเธอจึงได้อาณัติให้
 พวกมหาดเล็ก ลอบเอา รัตนรังสี แก้วทิพย์ ลูกนั้นไปใส่ไว้ในเรือของ
 นางนาคธิดาทั้งสาม

เมื่อนางนาคธิดาทั้งสามได้เห็นฉะนั้นแล้ว จึงไปบอกแก่
 มาณพผู้เป็นเจ้าของตน ให้มาเอา รัตนรังสี แก้วทิพย์ ลูกนั้น ออก
 ไปเสียจากเรือ แล้วก็พร้อมกันเอาขึ้นไปบนฝั่งแม่น้ำชลนทีหน
 บัศจิม^๑ทิศ ระยะทางไกลจกเรือไปประมาณ ๖๐๐ วา และข้าง
 ดินดอยสามลูกพี่น้อง คือ ดอยอินทวรรณ ระยะไกลแต่ขึ้นไป
 ประมาณ ๑๐๐ วา แล้วพร้อมกันขุดแผ่นดินลึกลงไปประมาณ
 ได้ ๗ ศอก จึงเอา รัตนรังสี แก้วทิพย์ ลงฝังไว้ในหลุม และรัตน
 รังสี แก้วทิพย์ ลูกนั้นม้อทธิฤทธิ์อานุภาพวิเศษยิ่งนัก แต่พระยา
 กรอมองค์นั้นมิได้ทรงตั้งอยู่ในทศพิชราชธรรม และไม่มีบุญวาสนา
 ที่จะปกครอง รัตนรังสี แก้วทิพย์ ลูกนั้นไว้ได้ เทพดาจึงดลใจให้เขาเอา
 รัตนรังสี แก้วทิพย์ ไปฝังเสีย ต่อเมื่อทั่วพระยาองค์ใดได้ตั้งอยู่
 ในทศพิชราชธรรมและมีบุญวาสนา รัตนรังสี แก้วทิพย์ ลูกนั้นจึง

๑ ทนบัจฉิม.

จะปรากฏออกมาหาทั่วพระยาองค์นั้น และจักษมีอนุภาพเป็นอัน
มากในกาลนั้น

ครั้นมานพพร้อมกับนางนาคธิดา ผึ่งยังรัตนรังสีแก้วทิพย์ ลูก
นั้นแล้ว ได้เอากอหญ้ามายกปิดไว้ เสร็จแล้วก็พากันกลับมา
นั่งเฝ้าบออยู่ที่เรือทำเป็นทว่าไม่รู้ ครั้นราตรนั้นรุ่งแจ้งแล้ว
พระยาพาลใจบาปองค์นั้น ก็พาเสนาอำมาตย์และมหาดเล็กไปที่
เรือของนางนาคธิดาทั้งสามแล้วตรัสกะเขาว่า ดูราแม่คำทั้งหลาย
เอ๋ย เมื่อคืนที่แล้วไปนี้โจรผู้ร้ายได้ขึ้นไปยังโรงของเรา แล้วลัก
เอารัตนรังสีแก้วทิพย์อันควรค่าพันเมืองของเราไป เราได้พากัน
ตามรอยเท้ามา ก็มาที่เรือสุเจ้านแหละ นางนาคธิดาทั้งสามจึง
ทูลว่า หม่อมฉันทั้งสามนี้ก็เป็นผู้หญิงด้วยกันทั้งนั้น ดังฎาจักไป
ลักเอารัตนรังสีแก้วทิพย์ของท่านมาได้เล่า.

พระยากร่อมคำได้สดับจึงตรัสว่า สุนัขแม่เป็นหญิงให้การ
ปฎิเสธว่า มิได้ไปลักเอามาก็จริง แต่สุอาจ้างคนอื่นไปลักเอามา
ให้สุก็ได้ เรายกให้คนเข้าค้นดูในเรื่องของสุให้รู้แน่ หากว่ามี
รัตนรังสีแก้วทิพย์ของเราอยู่ในเรือสุจะว่าอย่างไร

นางนาคธิดาทั้งสามทูลว่า ถ้ามีรัตนรังสีแก้วทิพย์อยู่ในเรือ
ของหม่อมฉันจริงดังนั้นแล้ว ก็จุงริบเอาเรื่องของหม่อมฉันเสีย
ทั้งหมดเถิด ถ้าหากรัตนรังสีแก้วทิพย์ของท่านไม่มีอยู่ในเรือของ
หม่อมฉันแล้ว ท่านจะโปรดว่ากระไร

พระยาองค์นั้นหาทราบไม่ว่า นางนาคธิดาทังสามเอารัตนรังสี
 แก้วทิพย์ลูกนั้นไปซ่อนเสียแล้ว พระยากรอมดำก็ยังคงแข็ง
 พระทัยตรัสยืนยันอยู่ว่า รัตนรังสีแก้วทิพย์ของเราอยู่ในเรือของ
 สุนัขแน่ ๆ ครั้นแล้วจึงตรัสถามนางนาคธิดาทังสามนั้นต่อไปว่า
 เข้าของในเรือสุนัขจะมีค่ามากสักเท่าใด เชอทั้งสามทูลตอบว่ามีค่า
 ประมาณเงินโกฏิหนึ่ง

พระยาองค์นั้นตรัสว่า ถ้าวัตนรังสีแก้วทิพย์ของเราไม่มีอยู่
 ในเรือของสุนัข เราก็จะยอมเสียเมืองให้แก่สุนัข ดังนั้น
 แล้วต่างฝ่ายต่างก็ได้ทำสัญญาให้แก่กันและกันไว้อย่างมั่นคง ครั้น
 แล้วพระยาที่ตรัสสั่งให้เสนามาตย์และมหาดเล็กของตนเข้าค้นดูเข้า
 ของในเรือของนางนาคธิดาจนหมดสิ้นแล้ว ก็ได้เห็นแก้ว
 สักลูกเลย

เมื่อพระยาพาลองค์นั้นไม่ทรงเห็น รัตนรังสีแก้วทิพย์อยู่ใน
 เรือของนางนาคธิดาแน่ดังนั้น ก็ทรงตระหนกพระทัยตัวสั่นเหงื่อ
 ไคลไหลสร้านออกมา พร้อมทั้งมีพระพักตร์เศร้าหมองไป และ
 มิได้ดำรัสสักคำเดียว ได้แต่พาทมบุรพาารพายหนักกลับมาสู่
 ตำแหน่งน้อยใหญ่ของตนเท่านั้น

ครั้งนั้นนางนาคธิดาทังสามก็ตบแต่งโภชนาหารมาให้มานพผู้
 เป็นเจ้าของตนกิน แล้วก็พร้อมกันขนเอาสิ่งของลงบรรทุกเรือ
 จนสิ้น และขอเชิญมานพลงเรือ พวกนั้นก็รีบเรือรุดออกจาก
 ท่าสวนของมานพไป แต่นั้นมาท่านนั้นก็ชื่อว่า “ท่านาง”

โดยเหตุที่นางนาคธิดาทั้งสามได้ไปพักแรมอยู่ที่นั่น ครั้นมาถึง
ทำเมืองสุวรรณโคมคำแล้ว เขาก็พร้อมกันเข้าไปทูลถามพระยาว่า
เมื่อก่อนนั้นมหาราชาเจ้า ได้ทรงสัญญาไว้ว่า จะยอมให้เมืองแก่หม่อม
ฉันอย่างไรเล่า บัดนี้ท่านจะว่าอย่างไร

ขณะนั้นพระยากรอมดำตรัสตอบนางนาคธิดาทั้งสามว่า บัดนี้
เราไม่ยอมให้เมืองแก่สุละ เพราะแต่ก่อนสุยังมีได้เข้ามาสู่ เมือง
ของเราใน รัตนรังสีแก้วทิพย์ของเรา ก็ได้หายไปสักครั้งเลย บัดนี้
พอสุเข้ามาในเมืองของเราเข้า รัตนรังสีแก้วทิพย์อันควรค่าพันเมือง
ของเราจึงได้หายไป การที่สุได้เข้ามาในเมืองของเราแล้วยังไม่
พอหรือ บัดนี้ยังจะมาให้เราเสียเมืองให้อีก เรื่องนี้เราจักไม่
ยอม แต่เราจักยอมเสียเพียงเงินค่าสิ่งของในเรือของสุเท่านั้น
แหละ ครั้นแล้วพระยากรอมดำก็ทรงบังคับให้เสนาอำมาตย์
นับเงินประมาณได้โกฏิหนึ่งไปมอบให้แก่นางนาคธิดา แล้วก็หนี
ไปเสีย

ครั้งนั้น นางนาคธิดา ทั้งสามพูดกะมานพ ผู้เป็นเจ้าของตนว่า
เจ้ากูอย่าได้คิดอยู่ในเมืองนี้เลย เพราะพระยาพาลองค์นี้ใจบาป
หาศีลธรรมมิได้สักอย่างเดียว ขอจงได้กลับไปอยู่ที่เก่าของ
เราโพ้นเถิด จึงจะได้รับความสุข และการที่มันไม่ยอมให้เมือง
แก่พวกเรานั้นก็เป็นอันแล้วไปเถิด แล้วนางนาคธิดาก็เอาเสื้อ
ผ้าออกให้ท่านแก่ชาวเมืองสุวรรณโคมคำ พวกเขานั้นทุกๆ คนจน
สิ้นเสื้อผ้าไปส่วนหนึ่ง แล้วก็พร้อมกันกลับเรือล่องลงมาสู่ที่เดิม

ครั้นมาถึงที่อยู่ แล้วก็กันเอาเงินโกฏินั้น พร้อมทั้งสิ่งของที่เหลืออยู่ ออกไปมอบให้แก่มานพผู้เป็นเจ้าของคนทั้งหมด

ขณะนั้นนางนาคธิดาทั้ง ๓ พี่น้องก็พร้อมกัน ขออนุญาตต่อ มานพว่า ข้าแต่เจ้ากู เมื่อก่อนนั้นเราทั้งสามพี่น้องนี้ ได้มากินข้าว ไร่ ข้าวฟ่าง ข้าวสาลีและน้ำเต้ากับแดงของเจ้ากู บัดนี้พวกเราก็กิน อยู่ภูธรากเจ้ากูได้หลายปีแล้ว และใช้แต่เท่านั้น เมื่อเจ้ากูไปตกทุกข์ ได้ยากอยู่ พวกเราก็ได้อุตส่าห์ติดตามไปช่วยเหลือให้กลับคืนมา อยู่ที่เก่างนได้รับความสุขสบายดี บัดนี้พวกเราก็เห็นเหนื่อยเสียบแล้ว อยากจะขออนุญาตลากลับไปอยู่กับบิดามารดาตามเดิม เพราะฉะนั้นขอท่านจงได้อุดโทษ และอโหสิปลดเปลื้องกรรมเวร ให้แก่เราทั้งสามพี่น้องนี้ด้วยเทอญ

มานพได้ฟังคำของนางนาคธิดาทั้งพี่น้องกล่าววิงวอนเช่นนั้น เธอจึงกล่าวว่า ดีแล้ว ดีแล้ว และเธอกล่าวต่อไปว่า ดูราชน้องรักทั้งสามการที่น้องได้มาอุปถัมภ์กำชูฟ้ให้พ้น จากความทุกข์จนให้พ้ ได้ถึงความสุขแล้วเช่นนั้น พี่มีความยินดีหาประมาณมิได้เป็นแท้ บัดนี้้องปรารถนาจะกลับคืนไปอยู่กับบิดามารดาตามเดิม ก็จง กลับไปด้วยความสวัสดิ์เถิด ส่วนพี่จักอโหสิกรรม มิให้เป็น บาปกรรมเวรแก่น้องทั้ง ๓ ต่อไปแม้แต่สิ่งใด

อวสานแห่งเมืองสุวรรณโคมคำ

ครั้นนางนาคธิดาทั้งสามได้รับอโหสิกรรมและอนุญาตจากมานพ แล้ว ก็พร้อมกันทำความเคารพและอำลामานพ พวกมันกลับไป

สู่เมืองนาคซึ่งเป็นที่อยู่เดิมของตน แล้วเข้าไปกราบไหว้เล่าความ
 เป็นไปในเรื่องที่มานพถูกพระยาพาลทำร้ายต่าง ๆ ให้แก่พญานาคผู้
 บิดาและมารดาทราบทุกประการ พญานาคผู้บิดาได้ทราบเรื่อง ก็
 บันดาลความโกรธแค้นแก่พระยาพาลองค์นั้นมากมาข จึงเรียกเอา
 บริวารของตนประมาณได้แสนโกฏิ ขึ้นมาสู่ชมพูทวีปแล้วก็พร้อม
 กันไป ชุคควักฝั่งแม่น้ำ ขลนที่ ลัดไปทางทิศตะวันออก ออก เมืองสุวรรณ
 โคมคำ กระทำให้เมืองนั้นพังทะลายไปทันที

พระยากรอมดำกลับไปอยู่เมืองอุโมงคเสลากรอมเขตต์

เมื่อพระยากรอมดำผู้พาลเห็นเหตุฉนั้นก็ สดุ้งตกพระทัยแต่
 ภัย จึงรีบพาครอบครัวของตนตามแต่ได้ไปลงเรือ แล้วก็พายข้าม
 ฟากแม่น้ำขลนที่หนีไปทางทิศปัจจิม^๑ โพนัน

สมมติตั้งว่าพระยากรอมดำผู้พาลนั้น กระทำให้มานพนั้น
 ตาย แม้พระยานาคก็จักกระทำให้พระยากรอมดำนั้นตายเช่นเดียว
 กัน โดยเหตุที่พระยากรอมดำผู้พาลได้กระทำให้มานพต้องเสียเข้า
 ของไป พญานาคจึงได้กระทำให้หน้าไหลเซาะเมืองถึงกับเสียที่อยู่
 ที่กินไปจนสิ้น แล้วก็นักกลับไปสู่ที่อยู่ของตน

เมื่อพระยากรอมดำผู้พาล เห็นน้ำเซาะเมืองซึ่งเป็นที่อยู่
 ของตน จนพังไปเสียสิ้นแล้ว ก็มีความหวาดกลัวเป็นอันมาก จึง

๑ คัมภีร์ฉบับเป็น บัจติม

พาบุดรและไพร่ไทยตามแต่ได้ พ่ายหนีกลับคืนไปอยู่เมืองอุโมงค
เสลากรอมเขตต์ของตนตามเดิม

เวลานั้นประชาชนที่อยู่ย่านกลางฝั่งฟากแม่น้ำชลนที่ทิศตะวันออก ก็พ่ายหนีเลียบบฝั่งแม่น้ำชลนที่ล่องลงไป บ้างก็ล่องลงไปตามทางน้ำ แล้วก็ไปอยู่เป็นลูกบ้านทางเรือนกับมานพผู้เป็นเจ้าของนางนาคธิดาทั้งสามที่เกาะดอนทราย แต่นั้นมาที่เกาะดอนทรายก็บังเกิดเป็นนิคมธานีใหญ่โตขึ้น ส่วนมานพผู้เซ่ญใจก็ได้เป็นใหญ่ในหมู่ชนตั้งแต่นั้นมา

ฝ่ายประชาชนที่อยู่ในเมืองสุวรรณโคมคำแถบฝั่งฟากแม่น้ำทิศบ้ศจิม^๑ ก็อพยพไปตามพระยากรอมดำบัง พาครอบครัวหนีไปตามวิสัยของไครของมันบัง トラบเท่าถึงเมืองราชคฤห์นครหลวงไทยเทศโพ้นมากหลาย แต่กาลนั้นมา เวียงสุวรรณโคมคำก็ร้างไปไม่มีผู้คน และในเขตต์พระราชวังนั้น ก็พังลงกลายเป็นแม่น้ำท่าหลวงไป เลยได้ชื่อว่า "ท่าโคมคำ" แต่บัดนั้นมา และการที่เมืองนั้นต้องรกร้างไปไม่มีผู้คน ก็โดยเหตุที่นางนาคธิดาทั้งสาม กับทั้งมานพได้เอารัตนรังสีแก้วทิพย์วิเศษไปฝั่งเสีย แก้วลูกนั้นท้าวพระยาองค์ใดมีความเคารพยำเกรง ก็จักมีฤทธาานุภาพเป็นอันมาก เมื่อท้าวพระยาและอาณาประชาราษฎร์ผู้ใดจักใคร่สักการบูชา ต้องมีเทียน ๒๑ คู่ ดอกไม้ขาว ๒๑ ดอก ธงขาว ๒๑ ผืน มะพร้าวและลูกตาลอย่างละ

๑ บ้างติม

๒๑ ลูก กล้วย ๒๑ หวี อ้อย ๒๑ ท่อน ข้าว ๒๑ สพอก^๑ ข้าวต้ม
และขนมอย่างละ ๒๑ สิ่ง ข้าวมัน ๒๑ แผ่น ขนมลูกลาน ๒๑
ลูก แล้วจัดเครื่องสักการะเหล่านี้ ใส่พานบูชาในวันสุกกรเพลา ๕
โมงเช้า บ้านเมืองทั่วพระยาและอาณาประชาราษฎร์ผู้ที่กระทำ
ความเคารพและสักการบูชา ก็จักเจริญรุ่งเรืองทุกประการ

พระยากรมคำไม่มีบุญวาสนาที่จะได้ครอบครองเมืองสุวรรณ
โคมคำต่อไป ก็ด้วยเหตุที่ไม่เคารพสักการะในรัตนรังสีแก้วทิพย์
วิเศษนั้น จนเป็นเหตุให้นางนาคธิดาทั้งสามเอาไปฝัง แล้วตน
ก็ต้องหนีกลับคืนไปอยู่เมืองอุโมงคเสลาตั้งเก่า

ครั้งนั้นทั่วพระยามหาสมันตราชและประเทศราชในสกลชมพู
เป็นอันพาลมิได้ตั้งอยู่ในธรรม บางคนก็ร้าย บางคนก็ดี ฝ่าย
พราหมณะตระกูลทั้งหลายที่ประกอบชอบธรรมมีศีล มีสัจย์ กตัญญู
กตเวที มหาพราหมณ์ผู้เป็นใหญ่ทั้งหลายก็สั่งสอนทั่วพระยาใน
ชมพูทวีปทั้งสิ้น ให้อ่อนน้อมกราบไหว้ตน แล้วก็ให้ตั้งอยู่ใน
ศีล สัจย์ กตัญญู กตเวที เหมือนดังตน ตั้งแต่นั้นมาบ้านเมืองก็สุข
เกษมรุ่งเรืองดีมาก อายุแห่งคนทั้งหลายตั้งอยู่ในเขตต์ ๒๒,๐๐๐
ปี บ้านเมืองในสกลชมพูทวีป ก็สงบราบคาบปราศจากเสียนศัตรู
การทำมาหากินและการค้าขายก็บริบูรณ์แต่นั้นมา

๑ หน้จอก หรือกระทง

เล่าเรื่องประวัติพระพททกัสสป

ครั้งนั้น เทพดา อินทร์ พรหม พร้อมด้วยท้าวจตุโลกบาลทั้ง ๔ เข้าไปอาราธนาพระบรมโพธิสัตว์องค์คำรบ ๓ พระนามว่าสิริ-
กัตตะ ยังสวรรคชันดุสิตว่า ดุราเจ้ากู่ผู้หาทุกขมิได้ ผู้มีความเพียร
มาก มีบารมีธรรม ๓๐ ทักษากเต็มบริบูรณ์แล้ว บัดนี้ข้าพเจ้า
ทั้งหลายขออาราธนาเจ้ากู่เสด็จลงไปปฏิสนธิในมนุษยโลก เพื่อ
โปรดสัตว์ทั้งหลายให้ได้ถึงซึ่งมรรคผลด้วยเทอญ

พระบรมโพธิสัตว์ เมื่อทรงรับอาราธนาของเทพดาอินทร์
และพรหมแล้ว ก็จุติจากสวรรคชันดุสิตลงมาถือปฏิสนธิในครรภ์
ของพราหมณ์ ผู้เป็นเทวีของมหาพราหมณ์ผู้ใหญ่ ในพระนคร
พาราณสี ๗ วันพฤหัสบดี

ครั้งนั้นก็บังเกิดมหัศจรรย์โกลาหลเป็นต้นว่า พาร้อง ดอย
คราง แผ่นดินไหว น้ำในท้องมหาสมุทรสาครกำเริบนองขึ้นจนล้นฝั่ง
และเขาสีเนรราชอ่อนน้อม พระบรมโพธิสัตว์ตั้งอยู่ในครรภ์ของ
มารดาถ้วนกำหนดทศมาสแล้ว พอถึงวันศุกร์เพลาอรุณขึ้นก็ประ
สูติจากครรภ์ ขณะนั้นมหัศจรรย์ ๓๒ ประการก็บังเกิดขึ้นดังกล่าว
แล้ว พอพระบรมโพธิสัตว์ประสูติออกมา ก็มีมหาปฐิสลักษณะ ๓๒
ประการพร้อมบริบูรณ์ และมีพระรูปพระโฉมสวยงามครบทุกส่วน
ต่อมาเมื่อพระองค์ทรงเจริญชนพระชนม์ได้ ๒๕ พรรษา ก็ได้ครอบ
ครองขราวาส และได้เป็นใหญ่กว่าท้าวพระยาและพราหมณ์ตระกูลทั้ง
หลาย ตลอดถึงพระชนม์ได้ ๒๕ พรรษา พระองค์ก็ทรงยานพาหนะ

เสด็จออกไปทรงผนวชในวันจันทร์เพลาเช้าแทบฝั่งแม่น้ำอโนมาทันที แล้วทรงบำเพ็ญทุกกรกิริยาอยู่ในป่าไม้ตาลหนุ่ม นานได้ ๕ เดือน กับ ๒๕ วัน พอถึงเดือนวิสาขขึ้น ๑๔ ค่ำเพลาเช้า พระองค์ก็ทรงรับข่าวมธุปายาสที่ธิดาของเศรษฐีใส่ถาดทองนำมาถวาย เมื่อพระองค์เสวยข่าวมธุปายาสแทบฝั่งแม่น้ำเนรัญชราแล้ว ก็ทรงอธิษฐาน ถาดทองใบนั้นลอยไปในแม่น้ำเนรัญชรา ครั้นแล้วเสด็จกลับมาป่าไม้ พอเพลาเย็นลงเสด็จเข้าไปสู่บัลลังก์หย้าคาเขียวประมาณ ๘ ค่ำ ซึ่งมีณที่ใกล้ต้นไม้มหาโพธิ์ แล้วพระองค์ก็ประทับอยู่ที่นั่น ครึ่งนั้น รัตนบัลลังก์อันกว้างและสูงประมาณ ๒๐ ศอกก็ปรากฏขึ้นมาในขณะนั้น พระองค์ก็ทรงชนะมาร ๕ ประการเหนือแท่นแก้วนั้น ครั้นเวลาเย็นพระองค์ทรงบำเพ็ญวิปัสสนาญาณไปเนื่อง นิตย์ ตั้งแต่ปฐมยามและมัชฌิมยามตลอดถึงปัจฉิมยาม ก็ได้ถึงทศพลญาณและตรัสรู้สัมพัญญุตญาณพร้อมบริบูรณ์ เพลาอรุณขึ้นในเดือนวิสาขบูรณมีขึ้น ๑๕ ค่ำเพลาเช้า พระองค์ได้ตรัสรู้ พระสัมพัญญุตญาณเป็นพระพุทธเจ้าเหนือแท่นแก้วอันสูง ๒๐ ศอก พระสรีรกายสูงได้ ๒๐ ศอก พระรัศมี ๖ ประการสร้านอกจากพระองค์ไปไกลประมาณ ๒๐ ศอกตลอดทุกทิศ ก็ปรากฏประนามว่าพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้าในวันนั้น ครึ่งนั้นมหัศจรรย์ ๓๒ ประการมีแผ่นดินไหวเป็นต้นก็บังเกิดขึ้นดังกล่าวแล้ว มนุษย์โลก เทวโลก เทพบุตร เทพธิดา ครุฑ นาค ไอศวรร สัตว์เดือยรณานเปรต ผี และสัตว์นรกอเวจี ก็แลเห็นกันตลอดทั่วไปทั้งหมด คน

เปลี่ยนค่อมก็เดินไปมาได้สะดวก คนตาบอดก็แลเห็นได้ถนัด คน
 หูหนวกก็ได้ยินศัพท์สำเนียงทุกประการ เปรดผู้มีได้กินข้าวน้ำสัก
 ครั้งก็หายความอยากไปทั้งสิ้น แม้ถึงไฟอเวจันราก็ดับไปประมาณ
 ครู่หนึ่ง ในขณะที่เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้ พระสัพพัญญุตญาณนั้น
 ครั้นตรัสรู้พระสัพพัญญุตญาณแล้ว พระองค์ก็เสด็จทรงรำพึงถึง
 อรรถธรรมกัมภีรภาพทั้งมวลอยู่ ถ้วน ๗ วัน แล้วเสด็จไปทรงรำพึง
 ถึงพุทธประเพณีแห่งพระพุทธเจ้าทั้งหลายในอดีตอยู่ ๗ สัปดาห์ รวม
 เป็น ๔๙ วัน แล้วก็เสด็จไปสู่ป่าอิสิปตนมฤคทายวันแคว้นเมือง
 พาราณสี ซึ่งเป็นเมืองของพระพุทธมารดาและพระพุทธรบิดาของ
 พระองค์ แล้วทรงอนุญาตอุปสมบทให้แก่พระสาวกเบองชายเบอง
 ขวาให้ถึงชงมรรคผล ส่วนพระองค์ก็เสด็จจำพรรษาอยู่ ณ ที่นั้น
 และทรงอนุญาตอุปสมบทให้แก่มนุษย์ทั้งหลายให้ได้ถึงพระอรหันต์
 ประมาณมากกว่าหมื่น ครั้นมหาปวารณาแล้ว พระองค์ก็เสด็จ
 เข้าไปสู่เวียงพาราณสี เสด็จโคจรไปตรัสเทศนาบัจฉิมภาวธรรม
 แด่มหาพราหมณ์ผู้เป็นพระพุทธรบิดา พร้อมทั้งพระยาภิงกัสสราช
 ผู้เป็นพุทธอุปัฏฐากให้ได้ถึงโสดา แต่นั้นมาพระพุทธเจ้านามว่า
 กัสสปก็เสด็จไปตรัสเทศนาโปรดปาลีสัตว์ และทรงอนุญาตอุป
 สมบทให้แก่ภิกษุทั้งหลายให้ได้ถึงธรรมวิเศษทุกมหานครและนิคม
 ราชธานี ครั้นนั้นมีพระอรหันต์มากกว่าโกฏิ แต่กาลที่พระพุทธเจ้า
 พระนามว่ากัสสปโปรดสัตว์อยู่นานได้ ๑๐,๐๐๐ พรรษา ณ วันหนึ่ง
 พระองค์เสด็จประทับอยู่ในมฤคทายวนาราม ทรงเล็งเห็นถ้า

กุ่มภักที่เมืองสุวรรณโคมประเทศนั้น อันเป็นวิสัยบัญชาของพระ
 พุทธเจ้าพระนามว่ากกุสันธะและโกนาคมนะในอดีต พระองค์จึง
 ทรงพาพระสาวกทั้ง ๘ องค์ผู้เป็นประธานแห่งภิกษุสงฆ์ ไปโคจร
 บิณฑบาตในนครสาวัตถี ด้วยอิทธิวิญาณของพระองค์ ครั้นได้
 บิณฑบาตแล้ว ก็มาสู่สุวรรณโคมประเทศโดยทางอากาศ ประทับ
 อยู่ณถ้ำกุ่มภัก แล้วทรงทำภักตกิจณที่นั้น ขณะนั้นเทพดาทั้ง ๔
 องค์ได้นำหม้อน้ำมาถวาย เพื่อพระองค์จะได้เสวยเหมือนพระ
 พุทธเจ้าทั้ง ๒ พระองค์ในอดีต ครั้นพระองค์เสวยน้ำแล้ว ก็ตรัส
 เทศนาอนุโมทนาภักตทานแก่ทายก พร้อมทั้งเทพดาทั้ง ๔ องค์
 เทพดาทั้ง ๔ องค์ก็นำเอาหม้อน้ำมาถวายแต่พระองค์ ครั้นนั้นก็บังเกิด
 มีจักขุอันเป็นทิพย์ด้วยอานิสงส์ที่ได้ให้น้ำเป็นทาน แล้วก็มีวิมาน
 ทองตั้งอยู่บนยอดเขาทั้ง ๔ ทิศเป็นที่อยู่แห่งเทพดาทั้ง ๔ นั้น พระ
 พุทธองค์ก็ทรงล้างบาตร แล้วรับสั่งให้ภิกษุเอาน้ำล้างบาตรไปเทไว้
 ในที่แห่งหนึ่งเพื่อเป็นเครื่องหมาย ทนนั้นก็บังเกิดเป็นสระมีน้ำมิได้
 ขาดควรนำอัสจรรยขิงนั้

พระพุทธรเจ้าจึงตรัสเทศนาแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้ง
 หลาย พระพุทธรเจ้าทั้งหลาย ซึ่งเสด็จอุบัติมาในภัททกัลป์นี้ ย่อม
 เสด็จมาประทับอยู่ณ ถ้ำกุ่มภักเพื่อทรงทำภักตกิจ และเสวยน้ำที่
 เทพดาทั้ง ๔ องค์นำมาบำเพ็ญบุญทุก ๆ พระองค์ เป็นพุทธประ
 เพนมาแต่ครั้งศาสนาของพระพุทธรเจ้าพระนามว่า กกุสันธะและ
 โกนาคมนะโพ้น หาใช่แต่ตถาคตผู้เดิยวันไม่ แม้พระพุทธรเจ้าพระ

นามว่าโคดมที่จักเสด็จอุบัติแต่ตถาคตนี้ไปข้างหน้าก็ดี พระอริยเมตไตรยที่จักเสด็จมาข้างหน้าอกกก็ดี จักเสด็จมาทรงทำภักตกิจ และเสวยนำของเทพดา ณ ถ้ำกุ่มภันทุกๆ พระองค์ตามพุทธประเพณีนี้โดยแท้ และถ้ำกุ่มภันก็ดี สุวรรณโคมประเทศก็ดี เหล่านี้หากเป็นที่ฐานาพระเกสชาติ และเป็นที่ตั้งศาสนาของพระพุทธเจ้าทั้ง ๕ พระองค์ในภัททกัลป์นี้

พระพุทธกัสสปตรัสเล่าตำนานเมืองสุวรรณโคมคำ

ขณะนั้นยังมีภิกษุรูปหนึ่งเป็นผู้ฉลาด กราบทูลพระพุทธเจ้าว่า ข้าแต่พระองค์ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายอยากจะใคร่ทราบตำนานแห่งสุวรรณโคมประเทศนี้ กาลบัดนี้สถานนั้นเป็นป่าประกอบไปด้วยต้นไม้และเครือเขามากนัก เหตุใดพระองค์จึงตรัสว่าเป็นที่ตั้งแห่งศาสนาพระพุทธเจ้าทั้งหลาย พระพุทธองค์จึงตรัสเทศนาว่า ตูกรภิกษุทั้งหลาย กาลล่วงแล้วแต่ครั้งพระพุทธเจ้าโกนาคมณะยังนั้น สถานนั้นหากเป็นราชธานีอันใหญ่นามว่าเมืองสุวรรณโคมคำ มีขัตติยวงศ์ท้าวพระยาสมันตราชเสวยราชสมบัติสืบเชื้อสายมาเป็นลำดับมาก กว่าหมื่น องค์ ตราบเท่าถึงอายุคนตั้งอยู่ในเขตต์ ๒๓,๐๐๐ ปี แต่วงศ์ขัตติยราชก็มาสิ้นสุดไปเสีย จะหาท้าวพระยาปกครองบ้านเมืองต่อมาได้ ประชาราษฎรจึงได้อพยพหนีไปอยู่ในที่ต่างๆ ฉะนั้นเมื่อสุวรรณโคมคำนี้ จึงได้รกร้างเป็นป่าเป็นดงใหญ่ไม่มีผู้คนตั้งแต่กาลนั้นมา

เมืองสุวรรณโคมลาคำในคำพยากรณ์

เมื่อพระพุทธกัสสปตรัสเทศนาซึ่งเหตุแห่งความสิ้นไปของเมืองสุวรรณโคมลาคำให้แจ้งแก่ภิกษุทั้งหลายแล้ว จึงตรัสพยากรณ์ต่อไปในอนาคตอีกว่า ดูภิกษุทั้งหลาย แต่กาลที่เราตถาคตนี้ นิพพานไปแล้ว สุวรรณโคมลาคำประเทศนี้ ยังมีขัตติยวงศ์แห่งสมันตราของค์หนึ่ง ประกอบไปด้วยบริวารเป็นอันมากเสด็จมาแต่ทิศพายัพ คือเมืองราชคฤหคทหลวงไทยเทศโพ้น แล้วทรงตั้งยังสุวรรณโคมลาคำประเทศที่เป็นป่าดงนี้ ให้เป็นบ้านเป็นเมือง ประกอบไปด้วยแคว้นแคว้นอันกว้างขวางใหญ่โต และสถานถิ่น ก็จักเป็นที่ตั้งศาสนาของพระพุทธเจ้าพระนามว่า โคดม ที่จักเสด็จอุบัติมาในภายภาคหน้า ต่อแต่เราตถาคตนี้ไป ครั้นพระพุทธองค์ตรัสอนาคตพยากรณ์ให้แจ้งแก่ภิกษุทั้งหลายแล้ว ก็ทรงพาหมู่ภิกษุสงฆ์เสด็จไปสู่ ป่าอิสิปตนมฤคทายวันแคว้น เมืองพาราณสี ซึ่งเป็นราชธานีของพระพุทธบิดา ถัดแต่นั้นมาพระองค์ก็เสด็จเที่ยวโปรดสัตว์ตามบ้านน้อยและเมืองใหญ่โดยลำดับ แล้วก็เสด็จไปสถิตย์สำราญพระอิริยาบถอยู่ที่อารามใหญ่ในพระนครสาวัตถี พระพุทธองค์ตรัสเทศนา โปรดสัตว์ไปเป็น เนื่อง นิตยได้ ถึง ๔ อสงไขยเศษ ๖ โภฏี เหมือนอย่างพระพุทธเจ้าทั้งหลายที่ล่วงไปแล้วนั้นทุกๆ พระองค์ แต่พระพุทธกัสสป ทรงพระชนม์อยู่ได้ ๒๐,๐๐๐ พระพรรษาเต็มบริบูรณ์ พอถึงเดือนวิสาขบุรณมีเวลารุ่งขึ้นวันอังคาร พระพุทธองค์ก็เสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ อุทยาน ของ พระยาผู้

ครองเมืองสุทธานะ ครั้งนั้นก็บังเกิดมหัศจรรย์โกลาหลเป็นต้นว่า พ้า
 ร้อง ภูเขาร้องคราง เขาพระสุเมรุราชอ่อนน้อม แผ่นดินไหว น้ำ
 มหาสมุทรสาครกำเริบและซัดลูกคลื่นทันชั้นจนล้นฝั่ง ห่าฝนโบก
 ขรพรพรไปรยปรายลงมา และแผ่นพสุธาตั้งแสนโกฏจักรวาฬ ก็
 บันดาลหว่านไหวร้องไห้สนั่นไปทุกแห่งหน เทพบุตร เทพดา นาค
 ครุฑ ท้าวเวสสุวรรณ ท้าวจตุโลกบาลทั้ง ๔ อินทร์ พรหม ยมราช
 และมนุษย์ที่สถิตย์อยู่ ณ ที่ต่างๆ ก็พากันร่ำร้องไห้ด้วยความเสนาหา
 อาลัยในพระสัพพัญญู ตลอดถึงเทวดานพเคราะห์ และพระราหูที่เป็น
 ศัตรูกันก็บรรเทาเสียซึ่งเวร และฝูงสัตว์ก็ไม่แกว่งหู ไม่โบกหาง
 ไม่กินหญ้า ฝูงนกใหญ่น้อยที่บินอยู่บนอากาศก็กางปีกค้าง ความ
 อยากกินข้าวและน้ำในฝูงเปรต ก็ระงับไป ไฟในนรก อเวจี ก็หาย
 ร้อน คนหูหนวกก็ได้ยินศัพท์สำเนียง คนเปลี้ยก็เดินได้ คน
 ค่อมก็เหยียดตรงลุกเดินไปมาได้ คนตาบอดก็แลเห็น สัตว์นรก
 อเจวี มนุษย์ เทพบุตร เทพดา อินทร์ และพรหม ก็แลเห็น
 กันได้ตลอดทุกภาษา ในขณะที่เมื่อพระพุทธกัสสปเสด็จดับขันธ-
 ประนิพพานนั้น ครั้งนั้นท้าวพระยา เสนาอำมาตย์ พราหมณ์ คฤห
 บดี เศรษฐี พ่อค้า มนุษย์ เทพบุตร เทพดา อินทร์ พรหม และ
 สมณพราหมณ์ทั้งหลายมีพระยาผู้ครองนครสุทธานเป็นประธาน ก็
 ได้พร้อมกันสร้างประสาทคำ (หีบทอง) แล้วก็อัญเชิญพระศพพระ
 พุทธองค์ลงในหีบทองนั้น และพร้อมกันตาม ประทับนำมัน

พร้อมทั้งมีดอกไม้ของหอมจวงจันท์สักการบูชา และมีประโคม
 อยู่ทันถึง ๗ วัน ต่อนั้นมาก็พร้อมกันแห่หีบทองของพระพุทธ
 องค์ไปประดิษฐานไว้ที่พระราชวัง ณ ท่ามกลางนครสุทนต์ได้ ๕ วัน
 แล้วก็ย้ายพระศพจากพระราชวังขึ้นไปทางทิศเหนือ แล้ว
 อัญเชิญหีบทองขึ้นประดิษฐานไว้บนกองฟืนไม้จันท์ แล้วก็พร้อม
 กันถวายพระเพลิง ขณะนั้นหีบทองที่อัญเชิญพระศพพระพุทธองค์
 ลงไว้ ก็ลอยขึ้นไปประดิษฐานอยู่บนอากาศ พอถึงวันอาทิตย์
 เพลาเที่ยงเพลิงก็ไหม้พระสรีรกายภายนอกจนสิ้น ยังเหลือแต่
 พระบรมธาตุอันติดเข้าเป็นแท่งเดียวกัน มีวรรณเหมือนดังทอง แล้ว
 หีบทองพร้อมทั้งพระธาตุลอยกลับลงมาประดิษฐานอยู่ที่พื้นดิน ท้าว
 พระยา มนุษย์ เทพบุตร เทพดา อินทร์ และพรหมทั้งหลายก็
 พร้อมกันสร้างพระบรมธาตุนั้นเรียบร้อยแล้ว ก็เชิญเอาพระธาตุไป
 รักษาไว้ในพระราชวังได้ ๗ วัน ครั้นต่อมาพระสาวก สงฆ์ผู้ เป็น
 พระอรหันต์ ซึ่งเป็นประธานแห่งท้าวพระยา มนุษย์ เทพบุตร เทพ
 ดา อินทร์ และพรหม ก็ได้พร้อมกันสร้างพระเจดีย์ทองขึ้นไว้ทิศ
 เหนือพระนครราชคฤห์ณที่ใกล้กับป่าอันธวัน ครั้นแล้วก็เชิญพระ
 เกสธาตุของพระพุทธกัสสปเข้าประจุไว้ในพระเจดีย์องค์นั้น

กิริยาที่กล่าวถึงเรื่องปรินิพพานของพระพุทธกัสสปก็จบ โดย
 สั้นแต่เพียงเท่านี้

ส่วนสุวรรณโคมประเทศก็กว้าง เป็นป่าดงพงไพร ตั้งแต่ครั้ง

ครั้งศาสนาพระพุทธกัสสป มีแต่พวกมีลักษณอยู่ตามซอกหัวบราว
เขา มีปู่เจ้าหลวงอุปคำเป็นใหญ่แก่เขาทั้งหลายในที่นั้น

กล่าวตำนานของสุวรรณโคมประเทศและถ้ากุมภทัมในสุวรรณ
โคมประเทศก็จบไปเรื่องหนึ่งแต่เพียงเท่านี้.

